

30358

T.C
CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

UZUNYAYLA BÖLGESİNDE YAŞAYAN
ÇERKES KÖYLERİNDE
SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET ESER

EYLÜL-1993

SİVAS

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İş bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :

Üye :

Üye :

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../1993

Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürü

ÖNSÖZ

Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkesler, kültürel özelliklerini koruyabilmeleri yönüyle bir kaynak niteliğindedir. Bu kültürel kaynağın işlenmesinde bilimsel yaklaşımlarla mümkündür. Çünkü bölgedeki Çerkeslerin; gelenek ve görenekleri, kuşaklar arasındaki ilişkileri, aile yapıları, nüfus yapıları, sanatları, folklorları, yaşam biçimleri toplumbilim açısından ayrı ayrı araştırılabilecek niteliktedir.

Bundan sonra yapılacak araştırmalarda, bu yönlerinde bilimsel yaklaşımlarla ele alınıp, ortaya konması Çerkes kültürünün korunması ve kazanılması yanında, Ülkemiz ulusal kültürünün zenginleşmesinde katkıda bulunacaktır.

Araştırma uygulaması sırasında, Kayseri ili Pınarbaşı ilçesinin Hilmiye ve Tahtaköprü köyleri arasında kullandığım otomobilin, yoldan uçması ve dört takla atarak kullanılamaz hale gelmesi yanında, ölümden kurtulmam, bu araştırma uygulaması sırasında yaşadığım olayların en önemlilerindedir.

Ayrıca Uzunyayla bölgesinde gitmiş olduğum her köyde, sınırsız bir misafirperverlik ve ilgi ile karşılanmamda anılmaya değer bir durumdur.

Bu araştırmanın ortaya çıkmasında, öncelikle bu konuya beni yönelten ve aynı zamanda çalışmanın yöneticiliğinin de yürüten, Sayın Prof. Dr. Vahap SAĞ başta olmak üzere, Sayın Prof. Dr. Faruk KOCACIK 'a, Sayın Yrd. Doç. Dr. Ali ERKUL 'a teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca araştırma uygulamasının yapılabilmesi konusunda gerekli izni sağlayan, Kayseri Valisi Sayın Rıdvan YENİŞEN 'e, Pınarbaşı ilçesi Kaymakamlığı ve Jandarma Komutanlığına, Köylerinde ilgiyi eksik kılmayan, misafirperverlikleri ile beni onurlandıran, uygulama yapmış olduğum köylerde yaşayanlara, en içten şükranlarımla, teşekkür ederim.

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusu, Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkeslerin sosyo-kültürel yapısı ve bu yapılarındaki değişimlerdir.

Çerkesler Türkiye'deki halklar ve kültürler mozaiğinin renkli bir taşı gibidir, aynı şekilde Çerkesler kendi içlerinde farklı renkliliklere sahiptir.

Çerkesler 129 yıl önce Kafkasya'dan göç yoluyla Anadolu'ya gelip, çeşitli bölgelere dağınık olarak yerleşmiş bir halktır. Kayseri ve Sivas illeri arasındaki Uzunyayla bölgesinde bu yerleşmelerin en önemlilerinden biridir.

Bu çalışmanın önemli bir özelliği, Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkesler konusunda yapılmış ilk uygulamalı toplumbilim araştırması olmasıdır. Ülkemizdeki kültürel çeşitliliğe ve zenginliğe, küçük bir katkısının olabileceği düşüncesi bu araştırma boyunca beni güdüleyici etkide bulunmuştur.

Araştırmanın birinci bölümünde; araştırmanın konusu, amacı, kullanılan yöntemler ve teknikler, evren ve örneklem, araştırmanın varsayımları yer almaktadır.

İkinci bölümde, araştırmada kullanılan kavramlar ve Çerkesler anlatılmıştır. Çerkesler ve kültürleri geniş tutularak bütün yönleriyle ortaya konmaya çalışılmış, Çerkeslerin göç öncesi ve göç sonrası durumları anlatılmıştır. Yine bu bölümde Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkesler tanıtılmıştır.

Üçüncü bölümde örneklem olarak seçilen 7 köy tanıtılmış, köylerin sosyo-kültürel, ekonomik ve coğrafi yapıları verilmiştir.

Dördüncü bölüm anket uygulaması sonuçlarının bulguları ve yorumlarını içermektedir.

Beşinci bölümde, verilerin sonuçları ve değerlendirilmesine yer verilmiştir. Ayrıca son bölümde araştırmanın İngilizce özeti, araştırmada yararlanılan kaynaklar listesi, uygulamada kullanılan anket formu örneği, Uzunyayla ve Çerkeslere ilişkin harita ve fotoğraflara yer verilmiştir.

Araştırma uygulamasında, Uzunyayla bölgesinde bulunan yaklaşık 65 Çerkes köyü içerisinde örneklem olarak seçilen toplam 7 köyde 160 hane reisine anket uygulanmış, bu anketlerin bütünü değerlendirmeye alınmıştır. Anketler bizzat araştırmacının kendisi tarafından uygulanmıştır.

Kültür, insanın yarattığı maddi ve maddi olmayan şeyler bütünü olarak açıklanabilir. Kültürel yapı araştırması bu bütünü ele alması yönüyle güçtür. Bu tür araştırmalarda bilimselliğin elden bırakılmaması, bağımlılığa düşülmemesi gerekir. Çünkü bilimsel bir özgürlükle ancak, olgular ve olaylar gerçek yönüyle sunulabilir. Bu çalışma boyunca bilimselliğe bağlı kalmak çabası her an önde tutulmuştur.

Kuşkusuz pek çok eksiği bulunan bu araştırma, Uzunyayla bölgesindeki Çerkesler konusunda yapılacak olan bundan sonraki bilimsel çalışmalarda temel oluşturacaktır. Bundan sonraki çalışmalarda bu eksikliklerin giderileceğine olan inancım tamdır.

Bu çalışma bir sosyo-kültürel yapı araştırmasıdır. Ülkemizde kültürel yapı araştırmalarına pek rastlanmaz, kültürel yapı araştırması örneklerinin azlığı yanında bu konudaki kaynakların yetersizliği, bu araştırma boyunca duyulan önemli eksikliklerdendir.

ONAY	I
ÖNSÖZ	II
GİRİŞ	III-IV
İÇİNDEKİLER	V-VI
TABLolar LİSTESİ	VII-VIII

BÖLÜM I

SAYFA NO:

I-ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, KULLANILAN
YÖNTEM VE TEKNİKLER

A-Araştırmanın Konusu	1-2
B-Araştırmanın Amacı	2
C-Araştırmanın Yöntemi	3
1-Bilgi Toplamada Kullanılan Araştırma Teknikleri	3
2-Evren ve Örneklem	4
3-Araştırmanın Varsayımları	4

BÖLÜM II

I-KULLANILAN KAVRAMLAR

A-Kültür	5-8
B-Kültürel Yapı	8-9
C-Kültürel Değişme	9-12

II-ÇERKESLER

A-Genel Tarihçe	13-14
B-Çerkes Kültürü	15
1-Sosyal yaşam, gelenek ve görenekler	16-17
2-Aile ve akrabalık ilişkileri	18-20
3-Eş seçme ve evlilik törenleri	20-21
4-Giyim kuşam ve beslenme alışkanlıkları	
a-Giyim kuşam	22-23
b-Beslenme alışkanlıkları	23
5-Halk oyunları, danslar	24
6-Dil, eğitim ve edebiyat	25-26
7-İnanç sistemleri	26-28
8-Mitoloji	28-29
C-Göç öncesi ve sonrasında Çerkesler	30-34

	<u>SAYFA NO</u>
III-UZUNYAYLA BÖLGESİNDE ÇERKESLER	
A-Uzunyayla'ya göç	35-36
B-Uzunyayla'daki Çerkes köyleri	37
C-Köyleri kültürel özellikleri	38-39
D-Uzunyayla'daki sosyo-kültürel değişme	39-42
BÖLÜM III	
I-UYGULAMA YAPILAN ÇERKES KÖYLERİ	
A- Kızılcıevlik Köyü	43
B- Hilmiye Köyü	44
C- Karakuyu Köyü	44
D-Malak Köyü	45
E-Tahtaköprü Köyü	46
F-Yahyabey Köyü	46
G-Örenşehir Köyü	47
II-KÖYLERİN SOSYO-KÜLTÜREL, EKONOMİK VE COĞRAFİ YAPILARI	
A-Coğrafi yapıları	48
B-Ekonomik yapıları	48
C-Sosyo-kültürel yapıları	50-53
BÖLÜM IV	
I-ARAŞTIRMA UYGULAMASI SONUÇLARI BULGULAR VE YORUMLAR	54-96
BÖLÜM V	
I-SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME	97-112
İNGİLİZCE ÖZET	113-114
KAYNAKÇA	114-118
ANKET FORMU ÖRNEĞİ	119-124
HARİTA VE FOTOĞRAFLAR	125-131

TABLOLAR LİSTESİ

<i>TABLO NO</i>	<i>SAYFA NO</i>
TABLO 1. HANE REİSLERİNİN CİNSİYETİNE GÖRE DAĞILIMI	54
TABLO 2. HANE REİSLERİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	55
TABLO 3. HANE REİSLERİNİN ÖĞRENİM DURUMLARINA GÖRE DAĞILIMI	56
TABLO 4. EVİNDE BULUNAN EŞYALAR	57
TABLO 5. HANE REİSİNİN OKUMA SIKLIĞININ DAĞILIMI	58
TABLO 6. BOŞ ZAMANLARINDA NELER YAPTIĞI	59
TABLO 7. TV-RADYO GİBİ İLETİŞİM ARAÇLARININ ETKİLERİ	60
TABLO 8. İNANDIKLARI-GEREKLİ GÖRDÜKLERİ	61
TABLO 9. HANE REİSLERİNİN İŞ-UĞRAŞLARINA GÖRE DAĞILIMI	62
TABLO 10. TARIMDA KULLANDIKLARI ARAÇLAR	63
TABLO 11. GELİRİNİN İHTİYACINI KARŞILAMAYA YETİP YETMEDİĞİ	64
TABLO 12. AİLE BİREYLERİNİN YERLEŞİM YERLERİNE GÖRE DAĞILIMI	65
TABLO 13. AİLEDE ÇERKESCE KONUŞANLARIN DAĞILIMI	66
TABLO 14. HANE REİSLERİNİN ÇERKESCEYİ NEREDE ÖĞRENDİĞİ	67
TABLO 15. GÜNLÜK İLİŞKİLERİNDE KULLANDIĞI DİL	68
TABLO 16. ÇOCUKLARINA ÇERKESCE ÖĞRETİP ÖĞRETMEDİĞİ	68
TABLO 17. ÇOCUKLARIN YETİŞTİRİLMESİNDE ETKİLİ OLAN	69
TABLO 18. ÇOCUKLARINI EVLENDİRMEDE TERCİHİ	70
TABLO 19. GENÇLERİN TOPLANTISININ (ZEXES) ANLAMI	71
TABLO 20. GENÇLERİN KAŞENLİK İLİŞKİSİNİN ANLAMI	72
TABLO 21. ÇERKES KIZ VE ERKEKLERİNİN EVLENME YAŞI	73
TABLO 22. HANE REİSİNİN EVLENME YAŞI	74
TABLO 23. EVLENMELERDE BAŞLIK PARASI ALINIP ALINMADIĞI	75
TABLO 24. AİLEDE BOŞANMA OLUP OLMADIĞI	76
TABLO 25. AİLEDE YAKIN AKRABA EVLİLİĞİ	76
TABLO 26. AİLEDE KADININ YERİ	77
TABLO 27. EVİN GELİNİNİN AİLE YAŞLILARIYLA KONUŞMAMASI	78

TABLO NOSAYFA NO

TABLO 28.EVLİ EŞLERİN YAŞLILARLA BİRARADA GÖRÜLMESİ	79
TABLO 29.YAŞLILARA ADI İLE HİTAP ETMENİN ANLAMI	79
TABLO 30.AİLEDE VE TOPLUMDA YAŞLILARA YÖNELİK DAVRANIŞLAR	80
TABLO 31.AİLE KARARLARINDA ENÇOK ETKİLİ OLANLAR	81
TABLO 32.AİLEDE ÇERKES DIŞINDAKİLERLE EVLİLİK	82
TATABLO 34.ÇERKES FOLKLOR OYUNLARINI BİLME DÜZEYİ	83
TABLO 35.NİKAH VE DÜĞÜN TÖRENLERİNİN YAPILIŞI	84
TABLO 36.ÇERKES KÜLTÜRÜNE SAHİP OLUP OLMADIĞI	85
TABLO 37.ÇERKES GELENEK VE GÖRENEKLERİNİN GERÇEKLEŞTİRİLME DURUMU	85
TABLO 38.DEĞİŞEN YADA KAYBOLAN KÜLTÜREL ÖZELLİKLER	86
TABLO 39.DEVAM ETTİĞİNE İNANDIKLARI KÜLTÜREL ÖZELLİKLER	87
TABLO 40.SAHİP OLDUKLARI ÇERKES EŞYALARI	88
TABLO 41.KÜLTÜRÜN DEV. ETMESİ İÇİN KORUNMASI GEREKTİĞİNE İNANDIKLARI	89
TABLO 42.YAŞANILAN KÖYE NASIL GELİNDİĞİ	90
TABLO 43.KÖYDE YAŞAYAN ÇERKESLERİN ORANI	91
TABLO 44.KÖY İÇİ İLİŞKİLERDE SORUN OLUP OLMADIĞI	91
TABLO 45.KÖYLERDEN GÖÇ DURUMU	92
TABLO 46.KÖYÜN GELECEĞİ KONUSUNDAKİ DÜŞÜNCELERİ	93
TABLO 47.KOMŞU KÖYLERLE İLİŞKİLERİ	94
TABLO 48.KOMŞU KÖYLERİN ÇERKES KÖYÜ OLMASININ ÖNEMİ	94
TABLO 49.ÇERKES OLMAYAN KÖYLERİN AKTİVİTELERE KATILIMI	95
TABLO 50.HANE REİSİNİN KENDİ GELECEĞİ KONUSUNDAKİ DÜŞÜNCELERİ	96

BÖLÜM I

ARAŞTIRMADA KULLANILAN KAVRAMLAR, YÖNTEM VE TEKNİKLER

I- Araştırmanın Konusu, Amacı, Kullanılan Yöntem ve Teknikler.

A- Araştırmanın Konusu

Kavram olarak kültür, Taylor'a göre;"insanın toplumsal olarak öğrendiği edindiği bilgi, sanat, gelenek, görenek, yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür" şeklinde tanımlanmaktadır(GÜVENÇ:1934,95).

Kültür tarihsel bir olgudur, dinamikdir, oluş halinde dir. Değişerek, gelişip genişleyerek devam eder. Öğrenilen ve kazanılan bilgiler, yetenek ve tutumlar yada normlar zaman içinde birikmekte, kuşaktan kuşağa birikimli olarak aktarılmaktadır. Buna kültürün süreç hali de diyebiliriz, yani kültürü insanlar doğduktan sonra edinmekte, toplumdan öğrenerek kazanmakta, yaşamları nedeniyle öğrenerek kazandıklarının taşıyıcılığını yapmaktadır.

Kültür toplumun inandığı değer verdiği, paylaştığı ve bunların sonucu olarak yarattığı maddesel ve maddesel olmayan şeyler olarak anlaşılmasıyla açıklanabilir.

Kültür insan ve toplum ürünüdür. Bir kültür doğal olarak insanla biçimlendiğine göre, o kültürün, güzeli-çirkini, yanlışı-doğrusu iyisi-kötüsü, yokolanı-varolanı, yenisi-eskisi gibi birçok yönü vardır. Kültür bu bütünü kapsadığına göre, kültürel yapı araştırmalarında bu çelişkiler bilimsel bir yaklaşımla ele alınmalıdır, bilimsellik ölçütünü elden bıraktığınızda o kültür yapısını önyargısız, gerçek yönüyle açıklayabilmeniz, ortaya koymanız o oranda güçleşir, Kültürel yapı araştırmalarının ise en güç yönü bu olsa gerek, bilimselliğe bağlı kalmak, ondan uzaklaşmamak.

Kültür tanımlarında da ifade edildiği gibi, insanın yarattığı maddi ve maddi olmayan şeyler bütününe birden kültür diyoruz. Kültürel yapı araştırmalarında bu bütünü ele almak, eksiksiz araştırmak hemen hemen az rastlanan bir durumdur. Fakat bilimsel çalışmanın bir gerçeğide burada devreye girer. Bilim adamı, her çalışmasında aynı şeyleri yinelemek yerine,gelişen ve değişenide gözlemleyerek onları yeniden üretir, yapının farklı boyutlarını daha mikro düzeyde araştırarak bütünü açıklamaya yönelir.

Bu sorumluluk; Bilimsellik yanında bağımlılığı değil özgürlüğü içerdiği sürece, gerçekleri eleştirel anlamda sorgulayabilme sorunu yaşanmaz. Olgular, oluşlar ve olaylar ise insanlara gerçek yönleriyle sunulur, kullanılır. Çağdaş ve özgürlükçü bir demokrasi ise bu koşullarla yaşayabilir, yaşatılabilir.

Bu nedenlerle araştırmanın konusu olan Kafkasya'nın Otokhton halklarından Çerkesler'in 129 yıl önce zorunlu göç nedeniyle dünyanın bir çok ülkesine olduğu gibi şimdiki Türkiye topraklarına gelip yerleşmelerine rağmen, halen kendi kültürlerine özgü özelliklerini sürdürüyor olmaları önemli bir kültürel olgudur.

1864 yılında göç yoluyla Türkiye'ye gelerek yerleşen Bir buçuk milyona yakın Çerkes'in yerleşim bölgelerinden biride, Sivas ve Kayseri illeri arasında bulunan ve Uzunyayla olarak adlandırılan bölgedir. Bu bölgede Çerkeslerin yaşamış olduğu yaklaşık olarak Altmış dolayında köy bulunmaktadır.

Uzunyayla bölgesi, coğrafi, ekonomik ve toplumsal yapısı gibi nedenlerle, Çerkeslerin kültürel özelliklerini koruduğu özgün bir yapıya sahiptir. Bu yönüyle bölgede yaşayan Çerkeslerin kültürel yapıları daha az değişime uğramış, kültürel yapıları birçok özelliğini günümüze dek halen koruyabilmiştir.

Çerkeslerin kültürel özelliklerini koruması ve sürdürmesinde, aynı bölgede bir arada bulunmak, etkileşim halinde olmak şeklinde iki önemli faktörden söz edebiliriz.

Bu çalışmanın konusu; kendine özgü birçok kültürel özelliği bulunan, Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkeslerin kültürel yapılarını ve kültürel yapılarındaki değişimi araştırmaktır.

B- Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkeslerin kültürel yapıları ve kültürel yapılarındaki değişimleri alan araştırması şeklinde araştırmaktır.

Alan araştırması ise; Çeşitli toplumsal olguların, örnekleme yolu ile seçilen somut örnekler üzerinde incelenmesi yöntemidir.

Bu çalışmada toplumbilim açısından şimdideki araştırılmamış olan Uzunyayla bölgesinden seçilen, Çerkes köylerinin; kültürel yapının öğelerinden olan, gelenek ve göreneklerin, kuşaklar arasındaki ilişkinin, aile yapısının, nüfus yapılarının, sanatlarının, folklorlarının ve yaşam biçimlerinin araştırılması amaçlanmıştır.

C- Araştırmanın Yöntemi

Bir araştırmada, mevcut kavramlar yada gözlem yoluyla elde edilmiş bilgiler, sorun alanının ortaya konulması, araştırma sonucunda yapılan çıkarsamaların doğruluklarının test edilerek ispatlanması, genellemelere gidilmesi, mutlaka bilimsel bir araştırma ile olasıdır.

Yukarıdaki süreçlere uygun olarak gerçekleştirilecek olan bu araştırmanın yöntemi de bilimsel yöntemdir.

Araştırmada kapsamlı gözlem yolu izlenecektir, bunun için öncelikle örnekleme yoluna gidilerek yaklaşık altmış köyden oluşan Uzunyayla bölgesindeki Çerkes köylerinden, coğrafi yapı ve köylerin özgünlükleri göz önünde bulundurularak bir birinden uzak yedi köy seçilecektir.

İkinci aşama olarak uygulamaya yönelik elli sorudan oluşan anket formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket formunun araştırma içeriğine uygun olarak bütün konuları kapsamasına dikkat edilmiştir.

Araştırma kümesini oluşturan köylerde ; Köyde yaşayan bütün ailelere, hane halkını temsil ettiği kabul edilen, hane halkı reisi ile görüşme yapılacaktır.

Görüşme sonuçlarının sayımı bilimsel bir yöntemle gerçekleştirilecek istatistiki değerlendirmeler yapılarak, son aşamasında sonuçlar yorumlanarak, değerlendirilerek yazım tekniğine uygun olarak yazılacaktır.

1- Bilgi Toplamada Kullanılan Araştırma Teknikleri

Bilimsel bir araştırmanın önemli bir aşaması olan bilgi toplama tekniklerine uygun olarak ; Araştırmada ilk aşamada sağlanması amaçlanan bilgileri karşılayacak biçimde soru kağıdı hazırlanmıştır. Bununla birlikte bilgi toplamanın çeşitli aşamalarında gerekecek olan gözlem ve mülakat teknikleride kullanılacaktır.

Ayrıca ses kayıt cihazı ve fotoğraf makinası gibi araçlardanda görüntü ve ses kayıtları için yararlanılacaktır.

2- Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini; Sivas'ın Kangal ve Şarkışla ilçeleri, Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi ortasında bulunan Uzunyayla diye adlandırılan içerisinde altmış beş Çerkes köyünün bulunduğu bölge oluşturmaktadır.

Araştırmada kapsamlı gözlem yolu izlenmiştir, bunun için öncelikle örnekleme yoluna gidilerek yaklaşık altmış köyden oluşan Uzunyayla bölgesindeki Çerkes köylerinden, coğrafi yapı ve köylerin özgünlükleri göz önünde bulundurularak bir birinden uzak yedi köy seçilmiştir.

Buna göre, araştırmanın örneklemini ise; Uzunyayla bölgesinde bulunan köyler içerisinde seçilmiş yedi tane Çerkes köyü oluşturmaktadır.

3- Araştırmanın Varsayımları

Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkeslerin kültürel yapıları ve bu kültürel yapılarındaki değişimler bu bölgede belirgin olarak gözlenebilmektedir.

Çerkeslerin kültürel yapıları; gelenek, görenek gibi maddi olmayanlar; yaşam biçimleri, ilişkileri, sanatsal ve folklorik yönleri gibi maddi olan yönleri ile Çerkes kültürünün özgün yapısı, günümüzde bu özellikleriyle halen sürdürülmektedir.

Bilimsel bir alan araştırması uygulaması ile bu olguların tespit edilmesi gerekliliğinden doğan ana varsayımımızdan sonra buna bağlı olarak alt varsayımlarımızı şöyle sıralayabiliriz.

- Çerkeslerin kendilerine özgü, Çerkes kültürü denebilecek bir kültürleri vardır.
- Çerkeslerin kültürel yapıları süreç içerisinde değişime uğramaktadır.
- Çerkeslerin kültürel özellikleri ve değerleri, Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkesler tarafından günümüzde halen sürdürülmektedir.
- Aile yapıları ve kuşaklar arasındaki ilişki kültürlerinin yaşatılmasında önemli özelliklerdendir.
- Etnik özellikleri kültürel yapılarının korunması ve sürdürülmesinde etkili bir durumdur.
- Çerkes köylerinin, Çerkes olmayan köylerle ilişkilerinde zaman içerisinde etkileşim sonucu değişimler olmuştur.
- Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkeslerin, yaşam biçimleri, ilişkileri, sanat, folklor vb. kültürel özellikleri, Çerkes kültürü damgası taşımaktadır.

BÖLÜM II

I- KULLANILAN KAVRAMLAR

A-Kültür

Bütün canlılar içerisinde, sadece insan kendisinden önce gelenlerin denemelerinden ve bilgilerinden yararlanabilme, dolayısıyla doğal çevresini yeniden yaratabilme, araçlar kullanarak ve yaparak yaşamını ona göre düzenleyebilme özelliği taşımaktadır.

Bu yönüyle insanlar, kendisinden öncekilerin birikimlerini kullanarak fiziksel ve toplumsal koşullara uyum sağlamaktadır. İnsanların toplum içerisindeki bu aktiviteleri ise; yaşam biçimlerini oluşturur. Bu yaşam biçimini toplum üyesi bireyler davranış kalıpları biçiminde öğrenerek edinirler. Bireylerin edindikleri; inanç, değer, tavır vb. maddesel öğeleri kapsayan ürünlerdir.

İfade ettiğimiz bütün bu insan etkinliği kültür kavramıyla açıklanır. Kültür kavramı ise farklı yönleri öne çıkartılarak tanımlandığında ortaya onlarca kültür tanımı çıkar.

Bu kültür tanımlarının öne çıkarttıkları ana öğeler dört ana başlık altında toplanabilir, bunlar; uygarlık, eğitim, sanat ve teknoloji'dir (GÜVENÇ:1984,95).

İnsanın doğaya egemen olma yanında kendisinin içinde yaşamını sürdürdüğü bir doğa yaratmıştır. Bu doğa kendi amacına ve istencine uygun bir doğadır. Bu insansal doğa insanın eylemsel gücüyle ortaya konarak üretilmiş ve bütün insanlar buna kendilerinden birşeyler katmıştır.

Bir bütün olarak alındığında kültür dediğimiz bu insansal doğa tarihsel ve toplumsal bir olgudur, süreç içerisinde insanlar tarafından eylem yoluyla üretilerek ortaya konulmuştur.

Yine insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların tümü kültür kavramıyla ifade edilebilir. İnsan toplumda maddi ve maddi olmayan değerleri, bunları sonraki kuşaklara iletmede kullandığı araçları bu egemenlik eylemi sürecinde gerçekleştirir.

Kültür, "çalışan insanın yapıtı olarak ve amaçlarını gerçekleştirdiği araç olarak -yaşamını, bir güvenlik, konfor ve gönenc standartı yaratmasını sağlayan bir araç olarak, kendisine hayvansal, organik yeteneklerini aşan bir güç veren, mallar ve değerler yaratmasını sağlayan bir araç olarak- bütün bunların içinde ve bütün bunların yardımıyla, insanı bir sonuca götüren bir araç olarak anlaşılmalı, yani yararlılıklar yada işlevsellik açısından ele alınmalıdır"(MALİNOVSKİ:1990,66).

Kültür konusunda kavramsal tanımları verdikten sonra, konumuzla ilgili olan yönü; işlevsel yönü üzerinde duracağız.

Kavramsal olarak kültür tanımlarına bakacak olursak; Özer Ozankaya, kültür'ü; "Tarihsel toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün özdeksel ve tinsel değerler ile bunları yaratmada, kullanmada, sonraki kuşaklara iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların tümü" (OZANKAYA :1983,404) 'şeklinde tanımlamaktadır.

Diğer bir kültür tanımı ise, Ozankaya'nın Taylor'dan aktardığı kültür tanımıdır. Taylor'a göre; Kültür yada uygarlık, "bir toplum üyesi olarak insanoğlunun öğrendiği kazandığı bilgi, sanat, gelenek - görenek vb. yetenek , beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür"(OZANKAYA :1982,102).

Kültür konusunda çeşitli öğeleri öne çıkartılarak onlarca kültür tanımı yapılabileceğini önceden belirtmiştik, şimdilik kavramsal olarak kültür tanımlarını yeri geldikçe kullanmak üzere bir kenara bırakarak, kültürün işlevsel yönü üzerinde duralım.

Kültürün önemi ve işlevi konusunda şunlar söylenebilir;

-Kültür, insanın hem fiziksel hemde toplumsal yaşamını sağlayan ve ona çevresini değiştirip denetlemesi olanağını veren bilgi ve teknikleri içerir.

-İşlevsel olarak insanların toplumsal gereksinimlerini yanıtlar, insanların ilgi ve ilişkilerini düzenler, denetler.

-Toplumun değerlerini bir araya getirir, bütünleştirir ve sistemli bir şekilde ifade eder.

-Toplumsal dayanışmanın temelini oluşturur.

-Toplumsal yapının hem planını hemde malzemesini sağlar.

-Toplum içerisinde kişiler yada gruplar arasındaki davranışların eşgüdümünü sağlar, aralarındaki bağların temeli buna dayanır.

-Toplumsal kişiliğin doğması ve gelişmesinde en etkili etmenlerdendir.

-Kültür bir anlamda insanın kimlik kartıdır, toplumun "Kimlik Kartı" yerine geçer.(GÜVENÇ:1984,101-107)

Kültür tarihsel bir olgudur, dinamiktir, oluş halindedir; değişerek, gelişerek genişleyerek devam eder. Öğrenilen ve kazanılan bilgiler, yetenek ve tutum yada normlar zaman içerisinde birikmekte kuşaktan kuşağa birikimli olarak aktarılmaktadır. Buna kültürün süreç halide diyebiliriz, yani kültürü insanlar doğduktan sonra edinmekte, toplumdan öğrenerek kazanmakta, yaşamları nedeniyle öğrenerek kazandıklarının taşıyıcılığını yapmaktadırlar.

Kültür, insansal olan herşeydir, insanın doğaya ek olarak yarattığı yeni varlık ve değerlerin toplamıdır. Kültür, toplumun inandığı, değer verdiği, paylaştığı ve bunların sonucu olarak yarattığı maddesel ve maddesel olmayan şeyler olarak anlaşılmasıyla açıklanabilir.

Kültür aynı zamanda kişinin toplum içinde diğer insanlarla ilişkileri sonucunda öğrenmiş olduğu ve kuşaktan kuşağa aktarılan birtakım davranış biçimleridir. Kişi kültürel sistemi doğuşundan itibaren toplumda hazır bulur. Aile, mahalle, okul ve işyerinde olmak üzere yaşamı boyunca toplumsallaşma yolu ile kültürü kazanır.

Bu toplumsallaşma süreci kişiyi topluma uymaya zorlar, bu yolla kazanmış olduğu yeni değerler sistemine göre ise, bir kişiliğe kavuşur,

Bir bütün olarak ele alındığında ise; kültürün özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz;

-Kültür, geçmiş-gelecek arasındaki devingen bağ ve ilişkinin sağlayıcısıdır.

-Kültür, bir oluşumun anlatımıdır, başka bir deyişle süreçlidir. Tarihselliği bu özelliğinden kaynaklanmaktadır.

-Kültür, değişkendir; kültürün kendini yenilediği başlıca kaynak, geçirdiği sürekli değişimdir.

-Kültür, birikimlidir; tarihsel süreç içerisinde içerik ve biçim yönünden sürekli büyür, zenginleşir. Bir kez yaratılmış olan herhangi bir kültür ürünü yok olmaz; değişim kuralına uygun olarak, kültürel oluşumun seyri içerisinde öbür öge ve belirleyenlere karışır, yeni kültür ürünlerine dönüşür.

-Kültür, öğrenilebilir, öğretilir bir örgüdür. Kültür değerlerinin insan-doğa, insan-insan etkileşiminin sonucu ve konusu olmaları öğrenilebilirlik ve öğretilirlik özelliğini anlatır. Kültür kavramını, öğrenilebilir, öğretilir duruma getirme çabası, onun bilimsel düzlemde irdelenmesinin ana kaynağı veya dayanağıdır. Öğrenilebilirlik, kültürün belli bir coğrafya sınırları içerisinde tutulmasının olanaksız olduğunu gösterir.

-Kültür, geçişlidir; kültürü geçişli kılan onun öğrenilebilir, öğretilirliğinin bir sonucudur. Hiçbir kültür ürünü yaratıldığı ortam ile sınırlı kalmaz, başka yerlerde geçer. Başka yerlerde kullanılır, geçişlilik, nesnel kültür ürünlerinin yanı sıra düşünsel kültür değerlerini de kapsar.

-Her oluşum gibi, kültür de çelişki ve çatışmaları, karşıt çabaları veya bu çabaların sonuçları olan değerleri ve değersizlikleri içerir.

-Kültür, evrensel düzeyde tüm insanlığın ortak ürünü, ulusal düzeyde de ulusun çeşitli kesimleri arasındaki tarihsel etkileşimin; süreci ve sonucudur. Yani her kültür gelişip yeşerdiği toprak parçasının, coğrafi, tarihsel, dinsel, kısacası ulusal özelliklerini taşır(KULA:1992,27-29).

Kültür kavramının açıklanmasında, işlev ve özelliklerinin ifadesinde de görüldüğü gibi, insanlar yaşama "Sıfır noktasından" başlamıyor. Öncesinde yaşamış ve o anda yaşamakta olan insanlar, üretmiş oldukları birikimi kendilerinden sonrakilere aktarıyorlar. Bu birikimin aktarılmasını üstlenen şey mutlaka kültür oluyor, kültür burada taşıyıcı bir rol üstleniyor.

Tarihsel süreç içerisinde insanlar arasındaki bu değiş-tokuş ve değişim en yoğun olarak; bilm, sanat, dil, eğitim vb.düşünsel diyebileceğimiz kültürel alanlarda yaşanmaktadır.

İnsanların yine kendilerinden sonraki kuşaklara aktardıkları birikim (Maddi ve maddi olmayan şeyler) salt kendilerinin ürünü ve birikimi değil, bütün insanlığın ortak ürünü olan birikimdir. Ve bu birikimin aktarım süreci insanlığın varlığından beri sürmekte olup, insanlık varoldukça da sürecektir.

B-Kültürel Yapı

Yapı kavramı, bir düzenin yada bütünü parçaları ve öğeleri arasındaki yasallık gösteren, durağan bağlar ve karşılıklı ilişkiler şeklinde tanımlanabilir(OZANKAYA: 1982,122).

Kültürel yapı ise, kültürün kendi temel ve ortak ölçütleri olarak oluşturduğu bir dizi kurum tipinin bütünü şeklinde ifade edilebilir.

İnsanlar organik süreçlerle insanın çevresini değiştirip yeniden biçimlendirmesi eylemi arasındaki bir etkileşimin sonucu olan normlar, töreler, gelenek ve kurallar altında yaşarlar. İşte insanların yaşamını kontrol ve koordine edip düzenleyen bu değerler ve kurallar aynı zamanda toplumun kültürel yapısının özünü oluşturan şeylerdir.

Bir toplumun insanları arasında çok ve çeşitli ilişkiler vardır. Bu toplumsal ilişkilerin bütünü toplumun yapısını meydana getirir. Toplumsal ilişkinin temelini gerçekte, üretim ilişkileri belirler. Bu yapıdaki değişiklik ise toplumu değiştirir(HANÇERLİOĞLU :1986,427).

Toplumsal yapının üretim ilişkisiyle belirlenmesi gerçeği yanında, toplumdaki kültürel üretiminde bu yapıda belirleyici olduğu bir gerçektir. Çünkü, kültürel bir üretim sözkonusudur. İnsanlık tarihi boyunca bu kültürel üretim birikimli olarak devam etmiş ve halende devam etmektedir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, insanların yaşamlarını kontrol edip düzenleyen değerler ve kurallar toplumsal yapının özünü oluşturmaktadır. İnsanlar ise toplumsal yaşamlarında bu yapının belirleyicilerine, yani standartlarına uyar, inançları yada tutumları bu yapı tarafından belirlenir.

İnsanlar toplumsal gereksinimlerini karşılayarak yaşamlarını sürdürürken bu yapının belirlediği çerçeve içerisinde aktivitelerde bulunur. Bir başka deyişle kültürel yapı toplumda insanların ilişkilerini denetlediği gibi, aynı zamanda da düzenlemektedir.

Kültürel toplumsal yapının malzemesi, insanlar olduğu gibi, bu yapı dönerek yine insanları kapsar, onlara yönelik bir oluşumdur. Aynı zamanda kültürel yapıya toplumun kimliğidir diyebiliriz.

Kültürün birikimli tarihsel bir süreç olduğunu belirtmiştik yine aynı şekilde, kültürel yapı'da insanların bu birikimli üretimleri sonucu oluşur, kurumsallaşır, toplumda egemenlik ve yerleşiklik kazanır.

C- Kültürel Değişme

Kültür dinamiktir, kültürü insanlar üretmektedir, üretim halinde olan bir süreçte de sürekli bir değişim sözkonusudur. Toplum yada toplumların çağlar boyunca evrimi bir değişimi ifade etmektedir.

Toplum ve onu oluşturan bireyler değişim halinde olunca kültür'de durağan kalmaz, toplumda mevcut olan maddi ve manevi varlıkların değişimi belli anlamda kültürel değişimide ifade eder.

Toplumdaki değişim farklılığı gibi, kültürdeki değişimlerde farklıdır, bu değişim yavaş yada hızlı bir biçimde gerçekleşebilir. Bunun yanında kültür alanındaki değişimde de farklılıklar olabilir.

Kültürel değişme kendi içinde gelişme biçiminde olabileceği gibi, çeşitli kültürlerin etkileşimi biçiminde de olabilmektedir. Günümüzde bu değişimi hızlandırma biçiminde bir etkinin kitle iletişim araçları yoluyla gerçekleştiğide görülmektedir. Bununla birlikte kültürel değişmede; doğal ve toplumsal olaylar, ekonomik ve teknolojik gelişmeler, nüfus'daki azalma ve çoğalmalar, göçler gibi faktörler de önemli rollere sahiptir.

Kültürel değişimin gerçekleşmesini iki ana durumla ifade edebiliriz. Bunlardan birincisi;Doğal ve müdahalesiz bir biçimde etkileşim yoluyla kültürdeki değişme. İkincisi; Bir arada bulunan kültürler arasındaki etkileşimde birinin baskın durumda olması ve diğerine kültürünü zorla kabul ettirmesi. Bu duruma en iyi örnek; Savaşlar sonrasında ortaya çıkan durum sonucu, gerçekleştirilen uygulamalar; sömürgeye yönelik toplum ve devlet uygulamalarıdır.

Kültürel değişme ve toplumsal değişme bir birinden kesinlikle soyutlanamayacak biçimde iç içedir, bu yüzden genellikle bir arada kullanılır. Bu anlamda, kültürel ve toplumsal değişme birarada şu boyutları ile ifade edilebilir. Bunlar; Eğitim sürecindeki değişme, nüfus yapısındaki değişme, iç ve dış göçler, endüstrileşme, kentleşme, değer ve tutumlardaki, davranışlardaki değişme.

Değişme kavramı toplumdaki sosyo-kültürel sistemi kapsamaktadır, değişme kavramıyla sosyo-kültürel sistemin bütün öğelerini açıklayabiliriz.

Toplumsal değişme, toplum yapısındaki farklılaşma ve başkalaşma olarak tanımlanabilir. Her toplum belirli derecede bir değişme süreci içindedir. Bu yüzden, çağımızda statik, değişmeyen bir toplum düşünmek mümkün değildir.

Orhan Türkdöğen'a göre toplumsal değişmeyi belirleyen nedenler üç önemli noktada toplanmaktadır. Bunlar; Coğrafi, teknolojik, kültürel nedenler biçiminde adlandırılabilir(TÜRKDOĞAN :1977,42).

O halde değişme süreci maddi ve maddi olmayan kültürdeki farklılaşmaya bağlıdır. Kültürel değişme ise; bir toplumun kültüründe beliren başkalaşmadır. Diyalektik olarak etkileşim halinde olan kültürel yapının öge ve süreçlerinde bir değişim söz konusudur diyebiliriz. Bu değişim kültürün kendi iç etkileşimi sonucu olabildiği gibi dış etkilerle de olabilmektedir.

Toplumdaki kültürel değişmeye etki eden iki önemli faktör; icatlar ve yayılma sürecidir, bu süreçler ise toplumdaki ekonomi, hukuk, siyaset, din, eğitim, nüfus vb. kurumlarda kendisini gösterir.

Kültür ise toplumsal bir yaratmadır. O halde toplumsal değişmenin biricik motifi kültürdür. Kültür canlı ve dinamik bir varlıktır demiştik, yani kültürün bazı öğeleri devamlı değiştiği halde bir kısmı ise bu değişimin dışında kalır, değişmeye karşı direnir yada değişim daha uzun bir süreçte gerçekleşir. Bu konuda kesin bir yargıda bulunmak doğru olmasa bile, kültürün maddi öğelerinin, manevi öğelere oranla daha hızlı değiştiği söylenebilir. Somut anlamda bu duruma en iyi örnek, makinalaşma ve teknolojik gelişme sonucunda tarımda traktör ve tarım araçlarının kullanılışıdır.

Bu durum geçmişle kıyaslandığında maddi kültürdeki değişmeyi ifade eder, maddi kültürdeki bu belirgin değişmeye karşın maddi olmayan kültürdeki değişme, daha yavaş ve süreç içerisinde zor gözlenebilir bir durumdur, çünkü maddi kültürdeki değişme; değerleri, tutumları ve davranışları etkilemesine rağmen bunlar daha kurumsallaşmıştır. Kurumsallaşmış şeylerde değişim ise daha zordur, hatta bu konuda direnç bile gösterebilirler. Bu durum kültürel öğeler arasında ayrışma ve farklılığa hatta çatışmaya yol açabilir.

Kültürel yaratıları ve değerleri edinme, kültürel gelişimin temellerinden birini oluşturur. Ancak, birey veya toplum sadece kendi kültürel yaratıları ve yaratma yeteneği ile yetinirse, kültürel zenginleşmenin yollarından birini tıkamış olur.

Kültürel gelişimin olanaklılaşması bireyin, toplumsal kümelerin ve tüm toplumun etken ve yaratıcı eylemler içinde, yeni kültür değerleri yaratmasının yanında, başka kültürlerin içeriklerine, yaşamı biçimlendirme ilke ve yöntemlerine, üretim tekniklerine ve geleceğe yönelik tasarımlarına açılmasına bağlıdır.

Kültürel gelişim ve değişim; yaratıcı, üretken, düşünce ve eylemin dışı açılma istek ve cesaretinin bir ürünüdür. Çünkü günümüzde çeşitli ülke ve uluslar arasındaki işbirliğinin derinleşmesi, iletişim ve haberleşmenin yoğunlaşması kültürel etkileşimi hem özendiriyor hemde zorunlu hale getiriyor(KULA :1992,20).

Günümüz çağdaş kültür anlayışı, kültürün özgün yanlarının törpülenip tanınmazlaştırılmasına karşı çıkararak; kültürün özgün yönleriyle yakınlaşması ve iletişime girmesi, bir arada çeşitlilik içerisinde zenginlik kaynağı sayılarak yaşamasını zorunlu kılıyor. Bu anlamda da kültürel değişim; toplum ve toplumların birikim ve zenginliklerini içeriyor, değişimin zorunlu yönünü belirliyor.

Bu yönüyle insanlar ve toplumlar salt kendi kültürlerinin sahip olduğu potansiyelle yetinmeyip, diğer kültürlerde geliştirilen; içeriklere, yöntemlere ve yönelimlere de açılarak değişime uğruyorlar.

Kültürel değişme; davranışsal, zihinsel ve duygusal gibi, insanların yaşam tarzını oluşturur. Giyim, yemek hazırlama biçimleri, tercih edilen müzik türleri, değerleri ve tutumları, inançları ifade eder(TEZCAN :1984,5).

Kültürel değişimde, kültürel çevrenin sürekli biçimde yeniden üretilmesi, sürdürülmesi ve yönlendirilmesi gerekir. Bu da o kültürel yapı içinde bir yaşam standardı yaratır.

Yine bir kültürde eğitsel nitelikli yöntemler ve mekanizmalar bulunmaktadır. Bu eğitsel nitelikli yöntem ve mekanizma kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasında bir araçtır.

Dinamik bir yapıya sahip olan kültür ve kültürel ögeler maddi kazanım, katılım yönüyle zenginleşip, yenilenecek, değişime uğrayarak yaşamını sürdürür. Kültürel değişme aynı zamanda toplumsal değişmeyle paralel olarak yeni koşullara uygun yeni değerlerin, dengelerin aranması anlamında gelir.

Kültürel değişme bu süreçte doğal değişim ve farklı kültürlerin etkileşimi sonucu değişim şeklinde iki görünüme sahiptir. Kültürel değişme sürecinde uyum ve dengenin egemen durumda bulunması görelide olsa değişme yönüyle toplumun yararını içermektedir.

Bu denge ve uyumun egemen olduğu kültürel değişme, toplumda etkileşim sonucu dinamizm içerir, daha demokratiktir, dogmatik ve statik değil, katılım ve özgürlük içerir.

Bu anlamda değişme zaten, bütün nesne ve olayların her türlü devinimini, etkilemeyi, bir durumdan bir başka duruma her türlü geçişi dile getiren en genel varoluş biçimidir(OZANKAYA :1982,355).

Konumuzla ilgili yönünden bakacak olursak; kapalı köy yaşamında sahip olunan kültürel değerler, davranış örüntülerini etkilemektedir. Kültürün sonucu dediğimiz, yaşam ve sahip oldukları düşünce biçimlerinin de etkisiyle bireylerin, paylaştıkları çeşitli toplu amaçları vardır. Bunları değerler olarakta adlandırabiliriz. İşte bu değerler; kişinin üyesi olduğu toplumun beklentilerine uyum sağlayan davranışların, öğretilmesinde, oluşturulmasında yani kişinin toplumsallaşmasında kontrolü sağlar. Kişinin toplumsallaşması sürecindeki yönelimi önemli ölçüde kültürel özellikler, ögeler belirler.

II- ÇERKESLER

A- Genel Tarihçe

Çerkes tarihi konusuna girmeden önce, Çerkes kavramının açıklanması bir zorunluluktur, Bu noktadan hareketle önce yapılan tanımlara bakalım.

Çerkes kavramı konusunda "Çerkes Tarihi" adlı çalışmalarında, Hayri Ersoy ve Aysun Kamacı üç tanım üzerinde durmaktadır.

Bu tanımların birincisi; Karadeniz'den Hazar denizine kadar olan Kuzey Kafkasya topraklarında yaşayan halkların ortak adı, olduğu şeklindedir. İkinci tanıma göre ise, Çerkes; Kuzey-Batı Kafkasya'da yaşayan Adıge-Abhaz-Ubih halklarının ortak adıdır. Üçüncü tanım ise Çerkesler'in, Kuzey-Batı Kafkasya'da yaşayan Adıge halkının adı olduğu şeklindedir(ERSOY-KAMACI :1992,15-17).

Diğer taraftan birçok tarihçi, Çerkes kavramının; Yunanlıların antik çağlarda Kuzey Kafkasya'da yaşayan Adıgeler için kullandığı "Kherkhet" adından geldiği konusunda birleşmektedir.

Hangi şekilde açıklanırsa açıklansın bu tanımların hiç biri tam olarak Çerkesleri tanımlamıyorsa gerçekte bütün sözü geçen halkların ve kültürlerin bir şekilde Çerkesler'le ilgisi olduğu söylenebilir.

Çerkesler olarak adlandırılan halklar topluluğu farklı on dil ve bunların lehçelerini konuşurlar, fakat Çerkesler aynı gelenek ve göreneklere, aynı kültür ve sosyal yapıya sahiptir. Bu yüzden de dil ayrılığını aşan sosyo-kültürel değerlerin üstünlüğüne, birleştiriciliğine inanırlar.

Türkiye'ye 1864 tarihindeki göç'le gelip yerleşen Çerkes topluluklarının ana vatanı Kafkasya'dır. Çerkesler aynı zamanda Türkiye'de halklar ve kültürler mozaiğinin bir parçasını oluştururlar. Çerkesler Türkiye'de halklar ve kültürler mozaiğinin bir parçası olmak yanında kendi içlerinde de renklilik gösteren bir halktır(ERSOY-KAMACI :1992,15).

Coğrafi olarak Kafkasya; 37-45 derece doğu boylamı ile 40-45 derece kuzey enleminin sınırladığı sahadır. Avrupa ile Asya arasında köprü görevi gören Kafkasya, günümüzde Kuzeyi ile Sovyetler Birliğinin sınırsız içinde olmak üzere, Güneyinde Türkiye ile sınırdadır. Kuzey Kafkasya denilen bölge ise, Kafkas dağlarının kuzey yamaçları ile Kuban ve Kuma nehirleri boyunca uzanan bitişik vadi'yi kapsamaktadır(ASLAN :1992,24).

Kuzey Kafkasya'nın tarihi; savaşlar ve istilalar, mücadelelerle doludur. İşin tarihsel olaylar yönünü bir kenara bırakarak, Çerkes tarihi konusu üzerinde duralım.

Çerkesler Kafkasya'nın Otokhton halklarından ve vatanları Kafkasya'da kavimler şeklinde yaşarlardı.

İsmail Berkuk, "Tarihte Kafkasya" adlı eserinde, Tarihte kurulan ilk Kafkas Devletinin M.Ö 1500'lü yıllarda kurulan Gimri Devleti olduğunu belirtmektedir. Berkuk'a göre; Gimri İmparatorluğu aynı zamanda bir kavimler federasyonudur(BERKUK :1958,16).

Çerkesler belirtmiş olduğumuz gibi Kafkasya'da kavimler biçiminde yaşamakta aynı kültürü, aynı sosyal yaşamı paylaşmaktaydı, Kafkasya'da bulunan bu Çerkes kavimleri ise; Abhazlar, Ubıhlar, Asetinler (Osetler), Karaçaylar-Balkarlar, Çeçenler, Dağıstanlılar olarak adlandırılmaktadır.

Kafkasya'da bu kabilelerde tüm ülkeyi içine alan merkezi ve otoriter bir devletin kurulduğu görülmemiştir, ancak birtakım kabile federasyonları ve yerel devletler kurmuş ve demokratik toplum düzenlerini korumuşlardır. Bir devletin egemenliği altına girmeden bağımsız yaşantılarını sürdüren bu Çerkes federasyonları, 1864'te Çarlık işgali ile bu bağımsızlıklarını kaybetmişlerdir.

Çerkesler Çarlık Rusya'sıyla Osmanlı İmparatorluğu arasındaki savaşlarda hep zarar görmüş ve Çarlık Rusya'sının baskılarına dayanamayarak 1859-1869 yılları arasında da nüfusunun önemli bir çoğunluğu zorla göç etmek zorunda kalmıştır.

Çeşitli kaynaklarda Osmanlı topraklarına göçertilen Çerkesler'in sayısının farklılıklar taşımasına karşın ortak bir yaklaşımla bu sayının, Bir buçuk milyon olduğu söylenebilir(AYDEMİR :1988,109).

Çerkesler daha yeni kabile toplumundan feodalizme geçtikleri dönemlerde, Prenslüklerin merkezi krallıklara dönüşmesi sancıları çekildiği 19.yüzyılda ana yurtlarından zorla sürülmüşlerdir. Göç yoluyla Osmanlı topraklarına gelerek yerleşen Çerkeslerin gelip yerleştiklerindeki dönemde toplumsal gelişme aşamaları yukarıda açıkladığımız biçimde ifade edilebilir.

Çerkesler göçten sonra, Osmanlı topraklarında bu günkü Türkiye sınırları içerisinde; İstanbul, Samsun, Tokat, Sinop, Balıkesir, Bolu, Aydın, Sakarya, Çanakkale, Kayseri, Sivas, Çorum, Amasya il ve ilçelerine dağınık olarak yerleşmiş durumdadırlar.

B- Çerkes Kültürü

Çerkesler nerde olurlarsa olsunlar her zaman gelenek ve göreneklerine oldukça bağlı bir toplumdur. Ancak bu gelenek ve görenekler, kabile klan ilişkileri, şaman adetleri, daha sonra kabul ettikleri Hristiyanlık ve İslam kültürü altında da sürmüş aynı zamanda 129 yıldır yaşadıkları Türkiye'nin toplumsal ve kültürel yapısıyla da biçimlenmiş, değişime uğramıştır.

Çerkeslerin kendilerine özgü kültürel özellikleri onlar için insanlık değerleriyle özdeştir ve bu değerleri terk etmek onlar için mümkün olmayan birşeydir. Çerkes kültüründe toplumun üyesi bütün bireylerin (yaşlı, genç, kadın, çocuk) önemlilikleri vardır ve bu bireylere yönelik davranış biçimlerine hemen hemen toplumun bütününde uyulur, bu değerlere sadakatla bağlılık gösterilir.

Genel anlamda günümüz kültür dünyası, tüm yöresel çeşitliliğine karşın, iki ana kültür çevresinde odaklandırılabilir; Batı ve Doğu kültürleri... Çerkes kültürüne batılı demek zor olduğu gibi doğulu demekte oldukça zordur. Çerkes kültürünün tipolojisini belirlememiz gerekirse; Önyasya'nın Kafkasya bölümünde asırlar boyu oluşmuş özel ve özgün bir kültür olarak değerlendirmemiz gerekir. Ne yazık ki bu çok özel kültür yapısı günümüze kadar tüm hatları ile belirlenip bir sistematige oturtulamamıştır(ERSOY-KAMACI :1992,130).

Çerkes kültürü tipolojisi önceleride belirttiğimiz gibi, ulusal ve köylü bir karakter taşır. Çerkes insanı her türlü ihtiyacını kendisi üretir, üretimde bizzat görev alır.Çiftçidir; toprağı eker, çapalar, hasadını yapar, yarlasını çitlerle çevirir. Çobandır; hayvan besler, şarkı söyler, dans eder, ava gider, ata biner, hatta gerektiğinde savaşıdır. Ev işleri, yemek, giyim-kuşam, çocuk bakımı vb. işler kadının işidir(ERSOY-KAMACI :1992,130). Toplum üyesi kişi her işini kendisi yapmak zorundadır,bütün amacı kendisinin yaşamını karşılayabileceği üretimde bulunmaktır.

Çerkes kültürü dünyasının yazarı toplumun bizzat kendisidir. Toplum tek bir birey gibidir, herkes bir birey gibi, bireyde herkes gibi düşünür. Toplumda birlik duygusu oldukça yüksektir. Geleneklere "Xhabze" adı verilir, toplumu kontrol eden bu geleneklere bağlılık gösterilmesi yanında bu geleneklerden gelen kuralların bir yaptırım gücünde vardır, toplumun uyumsuz bireyleri bu kurallarla yargılanır.

Sınıflar arası sürtüşme ve çatışmalara pek rastlanmaz, sınıflar arasındaki ilişkiler kesin çizgilerle ayrılmamıştır, ilişkilerde kolektivizm egemendir, bu da uyum içerisinde bir arada yaşamayı getirmektedir.

Çerkes kültürüyle ilgili bu özet bilgilerden sonra, konuyu daha sistemli verebilmek için şu başlıklar altında açıklamaya çalışacağız;

- 1- Sosyal yaşam, gelenek ve görenekler
- 2- Aile yapısı ve akrabalık ilişkileri
- 3- Eş seçme ve evlilik törenleri
- 4- Giyim kuşam ve beslenme alışkanlıkları
- 5- Halk oyunları, danslar
- 6- Dil, eğitim ve edebiyat
- 7- İnanç sistemleri
- 8- Mitoloji

1- Sosyal Yaşam, Gelenek ve Görenekler

Gelenek, genel anlamda geçmişten gelen ve toplum üyelerinin toplu, kökleşmiş alışkanlıklarını ifade eder. Gelenekler o toplumun geçmişinden gelir ve geçerli olduğu toplumda da toplumsal yaptırımlara dayanarak, kuşaktan kuşağa aktararak süregider. Gelenekler uygulandıkları zamana ve yere göre değişiklikler gösterir. Görenekler ise daha yaptırımsızdır toplumdaki görgüye dayanırlar, uzun süre geçerliliği ve kullanılabilirliği olanlar gelenek haline dönüşebilir. Toplumda, gelenek ve görenekler töre kavramıyla ifade edilebilir, her ikisinde toplumsal yaşamda önemli etkileri vardır.

Toplumda insan davranışları benzeşerek geçerli hale gelip, toplum tarafından uyulur ve uygulanırsa bu davranışlar önce görenek daha sonrada gelenek haline gelir. Gelenek haline gelen davranışlar ve toplum doğruları kuşaktan kuşağa devredilerek geçerliliğini koruyabildiği zamana kadar yaşar. Fakat gelenekler toplumun yaşam ihtiyacını karşılayamaz hale gelirlerse bu süre sonunda toplum tarafından ya değişime uğratılır yada terkedilir. Özetle, gelenek ve görenekler; kökleşmiş toplumsal alışkanlıklardır. Konuya'da bu bağlamda yaklaşmak gerekir.

Çerkes toplumunununda çeşitli toplumsal alışkanlıkları bulunmaktadır ve bu alışkanlıklar, 129 yıl önce göç yoluyla getirdikleri ülkede bile halen geçerliliğini koruyorsa, başka bir deyişle bu süreye karşı dayanıklılık gösterebildiyse, bu durum yüzyıllardan beri sahip olunan bir yerleşiklikle açıklanabilir.

Günümüzde bile izlerine rastlanan gelenek ve göreneklere bakacak olursak; Toplumda alabildiğine özgür bir ilişki yaşayan Çerkesler'de gelenek ve göreneklere, değerlere katı bir bağlılık söz konusudur. İnsan ilişkilerinde yaratılan bu uyumlu atmosfer, bireylerin topluma ve kendilerine karşı duydukları uyma davranışı sorumluluğuyla ilgilidir. Tarihsel süreç içinde oluşmuş ve toplum tarafından benimsenmiş kurallar ve gelenekleri, Çerkesler "Xhabze" diye adlandırmaktadır.

Çerkesler Kafkasyadan getirdikleri; Türkiye'de de bir süre devam eden feodal özelliklerinden, Asil'lik ve Köle'lik kurumlarının, Çerkes toplumunu kesin çizgilerle olmasada sınıflara ayırdığı söylenebilir. Ayrımın daha çok kesinlik kazandığı boylarda, boy tekrar kendi bünyesinde küçük prensliklere ayrılmış olup, bu prenslikler genellikle diğerlerinden bağımsızdır, ancak tamamen bir birinden kopuk değildir(TUNA: 1977,105). Çünkü Çerkes toplumunda yürürlükte olan yaşam biçimi kolektivizm üzerine kuruludur. Asil sınıftan olanların çıkarlarında bu yaşam biçimine uygun düştüğü içinde toplumda sınıflararası sürtüşme ve çatışmalara pek rastlanmaz.

Toplumdaki sınıfsal farklılığın kopuk olmasına karşın yinede Türkiye'de yakın tarihlere kadar Çerkesler arasında asil sınıftan birinin köle sınıftan biriyle evlenmemesi şeklindeki kuralların geçerliliğini koruduğu söylenebilir.

Bunun yanında Çerkes olmayanlardan kız alıp vermemek şeklinde sürdürülen bir tavır gelenek ve göreneklerin daha az değişime uğramasında etkili olmuştur, günümüzde ise bu tür ilişkilere girilmesi sıkça rastlanan bir davranıştır denebilir.

Çerkesler'de kız kaçırma yaygın bir gelenektir. Kız kaçırma eyleminin ilginç yönü bu eylemde zor kullanılmamasıdır, yani kız'ın rızası olmadan böyle birşeye kesinlikle kalkışılmaz. Kız'ı kaçırmak için erkeğin, kız ailesinden birilerini haberdar etmesi yanında kendisinin gitmeside şart değildir. Kız'ı erkeğin arkadaşları kaçırmak ve bir aileye teslim eder. O aile artık kızın ikinci ailesi gibidir. Kızın kaçırılıp getirildiği aile kız evi rollerini yüklenir, ailelerin anlaşması ise topluluğun yaşlılarına düşer. Geleneklere uygun biçimde evlilik törenleri düzenlenir ve gençler yeni yuvalarını kurar.

Kaçma-kaçırma geleneğinde, ailedeki kız yada erkeğin büyük olanının dururken küçüğünün evlenmemesinde etkisi olduğu söylenebilir. Yine kabile içi evlilik yasağı, annenin sülalesinden bile en uzak kimselerle evlenmeme gibi bir gelenek önemlilikle korunmaya çalışılan geleneklerdendir.

Türkiye'de yazılı kaynak anlamında en önemlilerinden biri olarak kabul edilen, "Tarihte Kafkasya" adlı kitabında İsmail Berkuk, sosyal yaşam konusunda; Kafkas halklarının daima tarım ve hayvancılığa dayalı, köylü toplumu olmaktan çıkamadıklarını vurgulamaktadır. Berkuk bu düşüncesini; "Şehir yaşamında kişisel çıkar ve ihtiras olmasıyla açıklar"(BERKUK :1958,243).

İhtiras ve çıkar çatışmasının olduğu yerlerde huzur, güven ve rahatlık olmayacağını ileri süren Berkuk, ihtiras ve çıkar olan yerde gerçek özgürlüğün yaşanamayacağını belirtir. Köy yaşamını daha sade ve doğal bulan Berkuk; Şehirdeki insanların yaşamlarına, düşünce ve değerlerine etkinin fazla oluşundan dolayı köylülerin yaşamını daha vatansever bulur. Berkuk'un diğer bir tespiti, Çerkeslerin Demokratik bir toplum olduğu yönündedir, Ona göre; Demokrasi'nin işletilmesinde yazılı yasa ve yasaklara değil, toplumun kendisinde varolan Aristokrasi'ye bakmak gerekir. Çerkesler'de ise bu Aristokrasi yerleşik bir yapı olarak vardır(BERKUK: 1958,243-245).

Zaten gerçekte de, doğal olarak köylü topluluklarında belirleyici olan manevi değerlerdir, maddi değerler buna koşut olarak daha az gelişmekte, güçlenmektedir. Yine Çerkes topluluklarındaki Aristokrasi toplumunda herkesin uymak ve uygulamak zorunda olduğu örf ve adetlerdir.

Berkuk Kafkas adetleri konusunda; "insan ilişkilerinde; sevgi, hoşgörü, saygı, cömertlik ve iyilik etmek yanında misafirperverlik, kibarlık ve temizlik, şeref ve namus, maddi çıkarları yaşam ilişkileri üzerinde tutmamak değerlerinin egemen olduğunu belirtir." Kafkas insanının yukarıda belirttiği nitelikleri yaşamında uyguladığı, gerçekleştirdiği iddiasında bulunur(BERKUK :1958,246).

Çerkes gelenekleri içerisinde belki en önemli sayılan geleneklerden biri büyüğe saygıdır. Hatta bu konuda en iyi örnek; Yaşlıların bulunduğu büyük Çerkes ailelerinde, evdeki gelin konumundaki kadının yemek yememesi, konuşmaması, oturmaması ve çekingen davranması bunun bir ifadesidir denebilir.

Bunun dışında Çerkesler'de; bulunulan mekana biri geldiğinde, küçük-büyük herkesin onu ayağa kalkarak karşılaması, namus ve saygı içinde onurlu yaşam, insanları ayırmadan tümüne sevgiyle yaklaşmak, güçsüze yardımcı olmak, yedirip-içirmek, konukseverlik, iyi ve kötü günlerde bir arada olma, yardımlaşma gibi geleneklerde yine önemlilikle korunan ve uygulanan geleneklerdendir.

Çerkesler'in, Kafkasya'da tarım ve hayvancılıkla uğraşan köylü toplulukları olduğunu görüyoruz. Göç yoluyla bu ülkeye gelip yerleşirkende köy yaşamına dayalı yerleşmeler kurmaları bununla açıklanabilir. O dönem sahip oldukları toplumsal ilişkiler feodal toplum ilişkileriydi ve bu ilişkilerde köylü yaşamına denk düşüyordu. Çerkesler sahip oldukları toplumsal ilişkileri en iyi bu tip yaşam biçimlerinde gerçekleştirebilirlerdi. Bu yaşam biçimi ile ifade etmek istediğimiz şey tabiki sahip oldukları toplumsal değerler ve kurallardır.

2- Aile ve Akrabalık İlişkileri

Çerkes ailelerinde akrabalık ilişkileri çok yaygın ve önemlidir. Akrabalık ilişkilerinde bir iç içelik sözkonusudur. Genellikle THAMADE (Yaşlı ve bilge kişi, bütün toplantılarda topluluğun şefi durumundadır) statüsündeki kişilerin aldığı kararlar bu akrabalık ilişkisi içerisinde olanların tümü için geçerlidir, alınan kararlar sadece ailesini değil onları da kapsar.

Aynı zamanda olaylar, toplantılar dışındaki bir araya gelişlerin hepsinde (Yaşlı-Genç) bir Thamade'lik kurumu bulunur. Bu Thamade o topluluğun en yaşlısıdır ve topluluğa başkanlık eder. Toplulukta bulunan her birey onun aldığı kararlara uymak zorunda olduğu gibi, onun izniyle davranışlarda bulunabilir.

Aile; Çerkeslerde aile genellikle geniş aile olup, ana, baba onların çocukları ve torunlarından oluşmaktadır. Aile bireyleri arasında sert ve sıkı bir disiplin vardır, aile küçüklerinin alınacak kararlarda önemli bir katkısı ve etkisi yoktur, fakat kararların uygulayıcısı durumundadırlar.

Yaşlılara, ailede ve toplumda ayrı bir değer verilir, ailenin reisi baba'dır, kararları o alır ailenin diğer üyeleri ise uygular, aile reisinin kararları emir niteliğindedir. Erkeğin ailedeki bu otoritesi yaşı ilerledikçe artar ve kabiledede de etkili olmaya, şefi durumuna geçmeye başlar(TUNA :1977,102).

Çerkeslerde ana, baba onların çocukları ve torunlarından oluşmakta olan ailede, Kardeşler evlendikten sonra ayrı ev kursalar bile, "Büyük Ev" yada "Ana Ev" dedikleri baba evi ile ilişkilerini koparmazlar.

Büyük ailede yönetim "ata-baba" dadır. Her iş ondan sorulur. Aileyi birarada tutan, toparlayan odur, kimse ona sormadan aileyi ilgilendiren önemli bir karar alamaz. Ata-baba'nın yetkisi yalnızca çocukları üzerinde değildir, kendisinden küçük olan kardeşleri ve aileleri üzerinde de, kendi ailesi üzerindeki haklara sahiptir(ARGUN: 1990,53-54).

Böyle bir aile büyüğü yaşamını yitirdiğinde, aile fertleri yine aynı hiyerarşiyi korumak koşuluyla, eş ve çocuklarını çevrelerine toplayıp yeni büyük aileler oluştururlar. Ancak yaşayacakları ev eski büyük evin yakınlarında olmak zorundadır. Kardeşlerin bu şekilde ayrılmasına rağmen, uzun süre mal ortaklıkları devam eder. Mallar bölüşüldüğünde, baba mirası yalnızca erkeklere düşer, kızlar bu mirastan yararlanamazlar.

Kızlar evlenene kadar baba yada erkek kardeşlerinin evinde yaşarlar. Sahip olabilecekleri mallar; giyimleri, takıları ve çeyizleridir. Kadının evindeki yaşamı çok rahattır, genç kızların baba evinde büyük özgürlüğe sahip olmalarına karşın evlendikten sonra bu rahatlıkları ortadan kalkar.

Baba ve iki oğlun, aileleri ile birlikte oluşturdukları "Üçlü Aile" nüfuzu az olan ailelerde daha fazla görülür, çünkü çocuk sayısının artması bölünmeyi zorunlu hale getirir. Öğrenim yada çalışmak için şehre gitme sözkonusu olunca, kardeşlerden biri özellikle de öğrenime önem vermeyen kardeş baba ocağında kalır.

Kardeşler her ne kadar ailede bir arada oturuyor olsalar bile, evlenen kardeşlerin ayrılması, işini ve malını ayırması da söz konusudur. Ancak eve bir konuk geldiğinde veya dışarıdan gelebilecek haksızlıklara karşı tek vucut olurlar.

Ailede bir işbölümü vardır. Ailede kadın; yeme-içme, ev temizliği, çamaşır, çocuk bakımı gibi ev içi işlerle uğraşır. Dışarıda yaptığı işler ise, inek ve koyunları sağmak, kümes hayvanlarına bakmaktır. Genç kızlar annelerine, erkekler ise babalarına yardım ederler. Erkek ise ev dışındaki işleri yapar ve evi geçindirir.

Ailede çocukların yetiştirilmesinde temel hareket noktası, saygı ve sevgidir. Çerkeslerde çocuk yetiştirme görevi sadece anne ve babanın görevi olmaktan öte daha çok toplumun ortak görevidir. Okul eğitimi dışında da aileler çocuklarına; insan sevgisi, dürüstlük, çalışkanlık, vatan ve millet sevgisi, büyüklere saygı duygusu aşılarlar. Çocuk yetiştirmeyi toplum borcu olarak görürler. Çerkesler ata sözlerinde bile, "Çocuk iyi yetişirse, hem ailesinin hem toplumun çocuğudur; ama kötü yetişirse yalnızca ailesinin çocuğudur" der.

Çerkes aile yaşamında günümüzde de geçerliliğini koruyan akrabalık, eş-dost ilişkisi oldukça geniş ve yaygındır. Hatta toplumun devamlılığında bu ilişkilerin birincil dereceden etkisi olduğu bile söylenebilir. Yaşamlarının her durumunda iyi yada kötü zamanda akrabalar, eş-dost arasında bir dayanışma yardımlaşma ve paylaşım vardır.

3- Eş Seçme ve Evlilik Törenleri

Çerkesler genel anlamda, gelenek ve yaşam biçimlerinde Türkiye'deki çoğu ırktan daha geniş ve özgürdürler, Onlarda "söz kesilmez", genç kız ve erkekler çevrelerinde "göz gezdirip" en uygununu araştırırlar. Genelde Lazlar'dan, Türkler'den veya Kürtler'den daha geç, 22-25 yaşlarda evlenirler(DEMİRKAN :1992,42).

Çerkesler'de evlenme yaşının yüksek olmasının bir nedeni; geleneklere göre, büyük kardeşin evlenmeden küçüğünün evlenememesindedir. Birçok kişi, büyüklerin evlenmesini beklerken evlenme yaşlarını epey geçiyorlar. Günümüzde bile bu geleneğin (kendisinden önce gelen büyüğünün evlenmesini bekleme) sürdüğü söylenebilir. Hatta bu gelenek yüzünden birçok kişi de evlenmeden kalabiliyor. Bir diğer neden ise, eşlerin olgunluğa erişmesini bekleme ve üstlendiği aile yükünün sorumluluğunun önemli görülmesindedir.

Diğer yandan Çerkesler'de iç güveysi gitmek şeklinde bir durum hemen hemen hiç görülmemektedir. Bu aynı zamanda ataerkil aile yapısının egemenliğinden de kaynaklanmaktadır. Ayrıca iç güveysi giden erkeğin gitmiş olduğu ailede söz ve karar sahibi olmayışı, Çerkes erkeği için kabullenilebilecek bir durum değildir.

Çerkes toplumunda genç kız ve erkekler arasındaki ilişki ve etkileşim son derece açık ve olağandır, "Zekes" diye adlandırılan toplantılarda kızlar ve erkekler birarada bulunur, bu toplantılarda gençler bir birlerini tanır, konuşur, oyunlar oynar, "kaşenlik" yapar. Kaşenlik ilişkisi flört ilişkisine denk düşen bir ilişkidir, bu ilişkide genç kız ve erkek duygu ve düşüncelerini sözlerle paylaşarak daha yakından bir birlerini tanır. Bu ilişki gençlerin eş seçiminde daha doğru ve bildik kararlar almasında da etkilidir. Evlilik öncesi bu sosyal ilişkiyi yaşamış olan gençlerin evlilikleri eğer gerçekleşirse bu evlilik daha gerçekçi ve sağlam temellere dayanır. Bu yüzden Çerkeslerde; eşler arasında çatışmalara, boşanma, terk etme, ayrı yaşama vb. durumlara çok az rastlanır.

Bununla birlikte Çerkesler'de "görücü usulü" ile evlenmelere rastlanmaz, yukarıda açıkladığımız biçimde bir ilişkiye sahip genç kız ve erkekler eş'lerini kendileri seçer, aileler ise bu konuda kendilerine gelen öneriyi kabul ederek, kız isteme, nişan, nikah ve düğün gibi geleneklere uygun gerekli yükümlülükleri yerine getirirler.

Gerekliliklerin yerine getirilmesinde, aile ve toplum büyüklerinin ortak karar ve uygulamaları etkilidir. Gençler bu aşamadan sonra devreden çıkmışlardır. Bu işlemlerde söz söyleme ve karar alma, onlara etkide bulunma hakları kalmamıştır. Aile üyeleri, akrabalar ve bir arada yaşayan topluluğun yaşlıları gerekli işlemleri ortaklaşa gerçekleştirir.

Çerkesler'de evlilik saygı uyandıran, mutluluk nedeni olan bir kurumdur. Evlilik kurumu büyük bir düğünle kurulur ve bu düğüne büyük önem verilir. Düğün yapan aileye sosyal yardımda bulunmak bir gelenek olduğu kadar, yardıma katılmamak ayıp sayılmaktadır. Düğünlerde ailenin tanıdıkları ve akrabalar dışında da çevre köyler tek tek dolaşarak haber verilir, davet edilirler. Düğüne katılan misafirler köylüler tarafından paylaşarak ağırlanır. Düğünler birkaç gün sürer. Bu düğünlerde evlenen erkek kendi düğüne katılmaz ve ortalıkta görünmez, düğün boyunca bir arkadaşının ailesi yanında kalır. Düğün sonrası evlenen kişinin evine getirilmesi yine arkadaşları tarafından düzenlenen küçük bir törenle olur. Evlenen kişinin düğün öncesi ve düğün boyunca kaldığı arkadaşının evi artık bir akraba evi olarak kabul edilir. Günümüzde bu geleneklerin hepsinin uygulandığı söylenemez, özellikle kentlerde yaşayanların bu gelenekleri uygulayabilmesi dahada zorlaşmaktadır.

4- Giyim, Kuşam ve Beslenme Alışkanlıkları

a- Giyim Kuşam

İnsanlar örtünmek ve korunmak için giysiler giyerler, korunmak için olsa bile giyilen giysiler, onları giyen insan topluluklarının yaşayış biçimlerinin göstergelerindedir. Ana vatanları Kafkasya olan ve orada yaşayan insanların giysileride doğal olarak o bölgenin coğrafyasının ve insanların etkilerini taşır.

İnsanların giyim ve kuşamları; o insanların yaşamını, kişiliğini, sosyo-ekonomik durumunu, toplumsal statüsünü yansıtan bir göstergedir. Çerkes topluluklarında da böyledir, giyim ve kuşamları yaşam biçimlerine uygunluk gösterir.

Kafkas Halk Dansları adlı kitapta Çerkes giyim ve kuşamı şöyle aktarılmaktadır, Çerkes erkekleri; "Çerkeska" diye adlandırılan bir giysi giyerlerdi bu giysinin, etekleri diz boyunu geçecek şekilde uzun ve geniştir, göğsünde ağaçtan yapılmış fişeklikler ve bunların gümüşten kapakları vardır. İçine açık tonda gömlek giyilir, kendi rengi ise çoğunlukla koyu tonda olurdu. Başlarına evde kadınlar tarafından el'de yapılmış kalpak takarlar, bunları üzerine keçi kılından dövülerek yapılmış "Yamçı" adı verilen bir giysi giyerlerdi. Yaşamlarının önemli kısmı at üzerinde geçtiği için yamçı'nın uzun olmasına dikkat edilirdi. Yamçının boydan boya açık olan önünde boyun kısmında gümüş bir tutturmalık bulunurdu. Ayaklara bazen diz boyunu aşan yumuşak deriden yapılmış altın yada gümüş tokalarla bağlanabilen çizmeler giyilir, bel'de ise üzerinde kılıç, yağdanlık, kama bulunan beli saran deri kemer bulunurdu. Kamaların sapı kemik, gümüş yada altın işlemeli ve iki ağzıda keskin olurdu. Kılıçların ağzının daha düz, kesici ve delici özelliği olmasına dikkat edilirdi. Boyna yada başa sarılan, siyah yada beyaz çuha'dan yapılmış başlık ise başı yağmurdan korumak içindir.

Çerkes kadınları ise zerafet ve asaletlerini yansıtan giyecekler giyerlerdi. Kaftan diye adlandırılan giysinin üst kısmı tam oturmuştur bele takılan kemerin aşağısında kalan kısım uzun ve yere kadar açıktır. Açıktan iç giysi görülür, belden başlayan gümüş, altın, prinç düğmeler üçgen biçiminde ve boyun altına doğru uzanır. Kaftan mat renklerde olup kadife, ipek, atlas gibi kumaşlardan dikilmiştir. Kollar geniş ve uzun olup üzerinde süsleme sanatı örnekleri vardır. İçlik, kaftan'ın içine giyilir üzerinde ve alt etek önünde gümüş, sim-sırma işlemler görülür. Başa kep biçiminde başlık, üzerinede altın, gümüş, sırma, inci işlenmiştir. Başa dik olarak giyilmesine dikkat edilir. Başa yine başlıktan tutturularak ipekli kumaştan yapılmış genellikle beyaz başörtüsü örtülür(KOÇKAR :1979,216-217).

Çerkeslerin geleneksel kadın ve erkek giysileri olarak tanımlanabilecek bu giysiler, Çerkesler tarafından göç yoluyla geldikleri Türkiye'de terkedilmiştir. Göçten sonra bir süre bu giysileri giymeye devam etmişler, daha sonra içerisinde yaşadıkları toplumun giyeceklerini giymeye başlamışlardır. Günümüzde ise modern giysiler giymektedirler.

Çeşitli anlamlı günlerde ve törenlerde sandıklardan çıkartılarak giyilen eski giysilerine şimdilerde raslamak mümkün değildir. Bu giysilerin kalıntıları ise yaşanan mekanda nostalji olarak süs eşyası görünümünde kullanılmaktadır.

Günümüzde bu giysilerin kullanıldıkları en anlamlı yer, Halk dansları gösterilerinde kıyafet biçimindedir. Kafkas Halk dansları hareketlerinin estetiksel ve sanatsal ifadesinin tamamlayıcısı olan bu giysiler günümüzde sadece onlar tarafından yaşatılmaktadır.

b- Beslenme Alışkanlıkları

Çerkes topluluklarının beslenme alışkanlıkları göçten sonra gelip yerleştikleri topraklarda önemli değişikliklere uğramıştır. Fakat yinede kendilerine özgü geleneksel yemekleri yapmaya özel önem verirler.

Mısır unundan yapılan ekmeklere artık raslanmasa bile bolca hamur yemekleri çeşiti bulunduğu söylenebilir. Hamurdan yapılan yemeklerin içine patates, peynir koyarak haşlamak yada kızartmak yaygın geleneklerdendir. Ocak içerisinde et ve peynir kurutma geleneğine artık pek rastlanmaz.

Çerkesler et ve et ürünlerini bolca kullanırlar, özellikle et ürünlerini konuklara sunmak köklü bir gelenektir. Et haşlanarak olduğu gibi, tuzlanarak da kızartılıp yenir. Tavuk eti kırmızı et kadar önemlidir. Günlük yiyecekler genellikle peynir, yoğurt ve et ürünleri, sebze çeşitleridir. Geleneksel yiyecek ve tatlıların arasında bal birinci sırayı alır (ERSOY-KAMACI: 1992,139).

Yemek ve beslenme alışkanlığında mutlaka toplumların yaşam biçimlerindeki değişime paralel olarak değişmekte, eski alışkanlıklar sahip olunan olanaklarında sağladığı rahatlıkla yavaş yavaş terk edilmektedir. Çerkeslerin durumuda böyledir, kırsal bölgelerde azda olsa sürdürülsede, kentlerde yaşayanların kendilerine özgü beslenme, yemek yapma alışkanlıkları kaybolmuştur.

5- Halk Oyunları, Danslar

Genel anlamda halk oyunları ve dans, insanların doğa ve toplum olaylarını soyutlayarak hareketlerle anlatımlarından doğmuştur. İlk örnekleri ise dinsel ayin ve törenlerde ortaya çıkmıştır. İnsanlar danslarla; bir yandan yağmur, kar, rüzgar ve canlıları yani doğa olaylarını anlatırken diğer yandan doğa üstü olaylarda anlatmak istemiştir.

Her toplumda kendi toplumsal motiflerin işlendiği halk dansları o toplumun aynası görünümüne sahiptir, çalınan çalgılar canlandırılan hareketler anlatılan olaylar bize o toplumun yaşam tarzını ve birikimlerini gösterir. Toplumla birlikte doğan halk dansları süreç içinde toplumsal gelişime paralel bir gelişim çizgisi izler.

Kafkas halk dansları yüzyıllardır, Kafkasya insanının günlük yaşamında çok önemli bir yer tutmaktadır. Düğünlerde, bayramlarda, evdeki şenliklerde, konuk ağırlamada-uğurlamada, kış ve yaz gecelerinde, arkadaş toplantılarında, dans günlük yaşamın bir parçasıdır. Bu danslarda toplumun bütün bir karakteri bir arada görülebilir. Bu karakter; kadına olan saygı, ciddiyet, gurur, ağır başlılık, çevik ve sert savaşçı kişilik, estetik, dayanışma ve kolektivizmdir(KOÇKAR :1979,15).

Çerkesler halk oyunlarını çok severler, oyunları bilmeyen kişi yok gibidir. Halkın özelliklerini yansıtan önemli bir kültür ögesi olarak görülen oyunlar hemen hemen her toplantıda, biraraya gelişte oynanır. Mızıkaya yada Akardeon eşliğinde oynanan oyunlarda, kızlar ve erkekler ayrı saflarda karşılıklı olarak ayakta durmak koşulu ile dizilirler ve müziğe el vurarak tempo tutarlar.

Oyun mekanı ve katılan kişiler bir düzenlilik içerisinde, oturarak izleyen görülmez, oyunlara katılmayanlar dahi ayakta izlemek durumundadır. Kızlar ve erkekler oyunu karşılıklı olarak birlikte oynar, oyunu oynayanlar yüz yüze bakar ve dik dururlar, oyuncular bir birine sırtlarını dönmez ve oyun sırasında bir birine değmezler. Yüz yüze oynamak kadına verilen değerdir, böyle oynamamak saygısızlık olarak anlaşılır.

Oyun mekanında bulunanların kızlı ve erkekli olarak saflara dizilişlerinde kişilerin yaşı ve misafirlik dereceleri safin başında bulunmalarında bir ölçüttür. Oyunu idare eden bir veya iki kişi ortada bulunur, bunlar hem oyuncuların oyun sırasını düzenler hemde oyunun tempo ve coşkusunu yükseltirler. Eğlenceler gece geç saatlerde başlar ve saatlerce de sürer. Bu ortamda da bir Thamade bulunur, başlanması ve bitirilmesiyle ilgili kararları yine bu kişi alır. Oynanan oyunlar; Lezginka, Kafe, Wic, Çeçen, şeklinde adlandırılan kızlı ve erkekli olarak oynanan oyunlardır. Bu oyunları Çerkesler yüzyıllardan beri oynamaktadır. Günümüzde de bu oyunların (dansların) her fırsatta oynandığını söyleyebiliriz.

6- Dil, Eğitim ve Edebiyat

Dil, insanların duyduklarını ve düşündüklerini anlatmak için kullandıkları söz dizgesidir. Dil bilinçle birlikte varolmuş ve onunla karşılıklı olarak etkileşerek gelişmiştir. İnsanlar dili öğrenir, alışır ve yineleyerek bütün yaşamında kullanır. İnsanlar kültürü dil aracılığıyla kurar ve geliştirir, dil aynı zamanda kültürün bir dalıdır da denilebilir. Yine toplumların konuştuğu diller onların yaşamlarının sözcüksel plandaki yansımalarıdır, ve dillerin gelişimi toplumsal gelişimle paraleldir. O halde diller toplumların varlık nedenlerindedir, toplumsal üretime araç olurlar.

Dil toplumsal üretim ve gelişimde önemli bir araçtır, bu araç olma işlevini dil, yazı dili olabilmesiyle gerçekleştirebilir. Yazı dili toplumların kültürlerini ortaya çıkartır, onunla ifade bulur. Kafkasya antik çağlardan beri diller ve halklar dağı olarak bilinir. Kafkasya'nın otoktonlarının dillerine İber-Kafkas dilleri adı verilir. Çerkesler İber-kafkas dillerinin Kuzey Kafkasya grubundandır.

Çerkesler çeşitli kaynaklara göre, 1800'lü yıllarda kendi dilleriyle okuyup yazmaya başlamışlar. Sovyet devrimine dek bir gelişme gösteremeyen yazın dili, bu dönemde kazanılan haklarla bir sürece girmiş, kendi dilinde okuyup yazmaya başlayan halk ulusal edebiyatının ürünlerini vermeye, kültürel birikimini yazı diliyle ifade etmeye başlamıştır. Kiril alfabesiyle okuyup yazan Kafkasyadaki Çerkesler sonraki dönemlerde ulusal gelişimlerine koşut ürünler ortaya koymuştur.

Çerkes topluluğunu oluşturan kabilelerin her biri farklı bir dil konuşmaktadır, bu dillerin her biri Kafkas dilleri ailesini oluşturan dillerdendir.

Çerkes toplulukları aralarındaki bu dil farklılığına karşın ortak sanat, edebiyat ürünleri yaratabilmekteydi, bunda etkili olan en önemli şey sanat'ın yaşamlarının vazgeçilmez bir parçası oluşuydu. Ortaya çıkan sanat ürünleri ise bir birine yakın olan topluluklar tarafından hem paylaşılmakta hemde kendilerine özgü olan şeyler bunlara katılarak zenginleştirilmekteydi.

Çerkesler arasında, danslı toplantılar, düğün, gelin alma törenleri, savaşlar, at yarışları, güreşler, dinsel törenler gibi törenler yanında konuk ağırlama, birlikte çalışma, yardımlaşma gibi kollektif aktivitelerde bulunurdu(YILDIZ:1977,65).Bu aktiviteler sanatsal estetiğin ortaya konuştuğu aktivitelerdi.

Folklorikte olsa bu sanat ürünleri sözlü edebiyatın başka bir deyişle yazılı edebiyatın ilk kaynaklarını oluştururlar. Bu sözlü halk ürünleri; 1.Bitki ve hayvan hikayeleri, 2.Masallar, 3.Macera, kız alma ve mal-mülk edinme, 4.Tarihsel konulu efsanevi hikayeler, 5.Toplum yaşamı üzerine hikayeler olmak üzere gruplandırılabilir (YILDIZ: 1977,71).

Zengin kaynaklara sahip Çerkes edebiyatının asıl gelişimi belirtmiş olduğumuz gibi, Sovyet devriminden sonraki yıllara rastlamaktadır. Bağımsız ve özerk bir yapıya kavuşan Cumhuriyetler kendi dillerinde okuyup yazmaya başlayınca kendi ulusal edebiyatlarında yaratmaya başladılar ve bunun ürünleride kısa sürede ortaya çıktı. Edebiyat ve dil ile ilgili çalışmalar günümüzde halen devam etmektedir.

Bu genel görünümü yanında Çerkeslerin 1864 yılında Osmanlı'ya göçlerinden sonraki durumlarına bakacak olursak, bu dönemde de dil ve edebiyat çalışmalarının cılızda olsa var olduğunu görürüz. Göçten sonra Çerkes aydınları ve edebiyatçıları kendi dillerinde alfabeler hazırladılar, sanatsal etkinliklerde ve örgütlenmelerde bulundular fakat bunların hepside baskılardan ve anti-demokratik uygulamalardan nasibini alarak başarısızlığa uğradı.

Ancak 1945'te biçimsel demokrasiye geçilmesiyle birlikte, göçteki Kafkaslı aydınların daha önceleri kesintiye uğrayan çalışmaları eskisinden zayıf ve geri düzeyde de olsa yeniden başladı. Özellikle 1950'den sonra bazı "Kafkas Dernekleri" kurulmuş, dergiler ve kitaplar yayınlanmaya başlamıştır(YILDIZ:1977,81). Bu süreç dönem kesintiye uğrasada, 1960'lı yıllardan sonra nispeten daha verimli bir gelişme olduğu görülür. Yine bu dönem de Çerkes yazınına ilişkin ürünler yanında, Çerkes edebiyatının önemli sayılan ürünleride Türkçe'ye çevrilir.

Çerkeslerin kendi dillerinde okuyup yazma, eğitim görme olanaklarının olmamasına karşın yinede Türkçe ürünler verdikleri görülür, diğer yandan buldukları her ilde kurmuş oldukları Kafkas Kültür Dernekleri aracılığıyla da kendi kültürlerini gerçekleştirme, yaşatma çabalarının devam ettiği söylenebilir.

7- İnanç Sistemleri

Din, inanca dayanan doğüstü tasarımlar ve işlemler dizgesidir. Toplumsal bir olgudur ve üretim sürecinde insanlara egemen olan güçlerin fantastik bir yansıması olarak toplumsal bilincin özgül bir biçimidir. Din, ilkel komünal toplum biçiminin belli bir aşamasında kavranılamayan doğa güçleri karşısında insan güçsüzlüğünün bir yansıması olarak doğmuştur(HANÇERLİOĞLU :1986,99).

Daha öncede belirttiğimiz gibi Çerkesler Kafkasya'nın otokhton halklarındandır, Çerkesler'de çağlar boyunca çeşitli inançlar taşımış ve çok çeşitli tanrılara inanmışlardır. Çerkeslerin eskiden taptıkları belli başlı tanrılar; Şible, Tlepş, Sevseres, Zekotha, Mezitha, Kutj ve Teşub olmak üzere yedi tanedir.

Bunlardan, 1.Şible; savaş, yıldırım ve adalet tanrısıdır. Savaşa giderken ondan yardım dlenilir, savaş kazanıldığında koç kurban edilir. Yine yıldırım çarpmış ağaçlar ve insanlar kutsal görülürdü. 2.Tlepş; demir ve ateş tanrısıdır. İbadet'i yüksek ve sarp dağlarda yapılırdı. 3.Sevseres; fırtınaların, suların ve ırmakların tanrıçasıdır. Sevseres'e bulutlar ve denizler itaat ederdi, yine bu tanrıya dualar edilir ve kurbanlar kesilirdi. 4.Zekotha; gezginler tanrısıdır, yolculuk ve kutsal ziyaretlere çıkanları korurdu. Konuk geliş ve gidişlerinde su dökmek biçimindeki bu inanıştan kalan gelenek, Anadolu da uygulanmaktadır. 5.Mezitha; avcılar ve orman tanrısıdır. Çerkesler bu tanrıya orman gölgesinde ibadet ederlerdi. İbadet edilen kutsal ormana, Theseğ derlerdi. 6.Kutij; adalet tanrısıdır. Eski kavimlerde olduğu gibi Çerkeslerde de Meşe ağacı kutsal sayılır, ağacın tanrısal bir ruh taşıdığına inanılırdı. Çerkes Thamade'leri meşe ağacının altında toplanıp savaş ve barış işlerini görüşüp, dua ederlerdi. 7.Teşub; savaş tanrısıdır. Çerkeslerle Hattilerin tanrısıydı. Teşub'a ait heykeller Kafkasya'da bulunmuştur. Diğer bir adı ise, Zevatha'dır. Çerkeslerde bunlar dışında; Oyun ve yılan tanrıçası Blevus ve Yeleus, Bal tanrıçası Merisa, Gök tanrısı Vefatha tanrıları da bulunmaktadır(GÜSAR: 1977,25-26).

Yukarıda belirttiğimiz "Çerkes tanrıları üç grupta toplanabilir; 1- Mutluluk kudret sahibi yaratıcı tanrılar. 2- Deşhet ve korku veren tanrılar. 3- Doğanın ve çeşitli sanatların düzenleyicisi ve temsilcisi olan tanrılar"(GÜSAR:1977,28). Çerkesler belli dönemlerde bu tanrıları için dualar ederler, adaklar adarlar ve şölenler düzenlerlerdi.

Çerkesler tarihin ilk dönemlerinden başlayarak doğa güçleriyle açıkladıkları bu tanrılarına 5.-6. yüzyıla kadar bağlı kalmışlar ve onlara inanmışlardır.

Özellikle Bizans imparatoru I. Jüstinyen döneminde yani VI. yüzyılda Hıristiyanlık'la tanıştılar. Bizans ve Cenevizlilerle ilişkileri sonucunda Hıristiyanlık ve Yahudilik dinlerini tanıyarak bunları kabul ettiler. Çerkeslerin bu dinleri kabul etmelerine karşılık yinede kendi eski gelenekleride devam etti. Bal tanrıçası Meritsa'yı, Fırtına tanrıçası Sevseres'i, Demirciler tanrısı Tlepş'ı ve diğer eski tanrılarını terk etmemekle ve ölülerine kurban kesmekle eski dinsel inançlarını da sürdürdüler(GÜSAR:1977,31).

Çerkesler Yahudilik ve Hristiyanlık'tan sonra 17. yüzyılda İslamiyetle de tanıştı. 18. yüzyılda ise bu din yerleşti, Çerkes topluluklarının bulunduğu Kuzey Kafkasya'ya yönelik savaş ve istilalarda, dinsel başkaldırlara hatta muridizm hareketlerinede raslanmaktadır. Yine de her ne şekilde açıklanırsa açıklansın Çerkesler sahip oldukları kültürel değerleri, inanç sistemleriyle bütünleştirmiş kendilerine doğru gelen dinsel öğeleri alıp bunları kullanmışlardır. Bunun sonucunda dinsel bir fanatizm görülmeyen Kafkasya'da Çerkes topluluğu farklı dinsel inanışlara sahip olunmasına karşın birarada huzur içerisinde yaşamamasında bilmıştır.

Bu gün Türkiye'deki Kuzey Kafkasyalı göçmenlerin hepsi müslümandır. Özellikle kırsal alandakiler islam'a sonuna kadar bağlılık göstermektedir(ASLAN: 1992,62).

Çerkes toplulukları Osmanlı topraklarına göç ederken İslamiyeti kabul etmişlerdi. İslamiyetin savunucusu, Halifelik topraklarında; huzur, güven ve refah elde edebileceklerine inanıyorlardı. Yerleştikleri yerlerdeki geleneksel inanç biçimleriyle ters düşseler bile, inanç ve ibadetlerini yine kendi bildikleri biçimde gerçekleştirdiler. Bunun sonucunda da, inançları gereği yasak olsa bile birçok kültürel değerlerini uzun süre korudular. Koruyamadıkları terk etmek zorunda kaldıkları kültürel değerleri ve inançlarını terkediş nedenleri ise; yaşadıkları çelişkinin üstesinden gelememek sonucu oluşan uzlaşma isteğindedir denebilir.

8- Mitoloji

Toplumların yaşamlarında anlamı olan önemli olaylar, savaş, işgal, afet, salgın hastalık vb. o toplum insanların dilinde birazda hayal gücüyle süslenerek kuşaktan kuşağa aktarılarak taşınır. Bu sözlü söylenceler yazı diliyle de aktarılınca kalıcılaşır aktarımı daha gerçekçileşir. Yazılı ve sözlü bu söylenceler artık o toplumların kültürlerinin bir parçasıdır. Ve bütün olarak ele alındığında bir anlamda o toplumun kültürel birikimidir, zenginliğidir.

Bir toplumun geçirdiği sosyo-kültürel değişim evreleri halk destanları içerisinde kendisini belli eder, ki bu destanlar o toplum yaşamının binlerce yıllık birikimini anlatır. "Nart Destanları ise Kuzey Kafkasya'nın otokhton halklarından olan Çerkeslerin binlerce yıldan bu yana ürettikleri ulusal destanların bütününün adıdır." Nartlar, Adige, Abazin, Oset, Çeçen, Abhaz ve diğer Kuzey Kafkas Otokhton boylarının ortak malıdır.

Nartlarla ilgili metinlerde, anaerkil temelden başlayarak, feodalizmin ortaya çıkmasına dek geçen dönemden kalma izleri ve akraba ilişkilerinin açıkca anlatılması gibi çeşitli toplumsal biçimler betimlenmektedir. Özellikle ataerkil kabile organizasyonu, kendinden sonraki köleci toplum elementleri ile ve hatta feodalite ile katmerleşmiş olarak açıkca canlandırılmıştır. Kabile sisteminden feodalizmin ortaya çıkmasına dek geçen dönem Nart dastanlarında açıkca izlenebilmektedir (ÖZBAY: 1990,54). Destan kahramanları kadın yada erkek olabilmektedir, bu durum anaerkil yada ataerkil toplumsal dönem ürünü olduğunun bir göstergesidir.

Destanlarda toplumsal yaşam içindeki sorunlar ve çözümleri, toplumun zenginlikleri, kültürel özellikleri, maddi yaşam ayrıntılarına dek işlenmektedir. Destanlarda; Orağın bulunması, Sabanın kullanılması, Meyve ve üzüm yetiştirmeleri, Şarap mayalamaları, Arı yetiştirmeleri, Ateşi bulmaları, Çeliğe su vermeleri, Madeni silahlar yapmaları gibi toplumun maddi yaşamına ilişkin olaylar bunun göstergelerindedir.

Çerkes mitolojisi diye adlandırılan Nart dastanları İsa'dan önceki çağlardan bu güne, Kuzey Kafkasya halklarının dilinde, müziğinde, sanatında yer etmiştir. Destanlarda ana unsur insan yaşamını daha mutlu, daha renkli kılacak olan insan sevgisidir. Kültürel düzey anlamında bu, ulaşılan yer konusunda bir göstergedir.

"Mitoloji ve Nartlar" adlı kitabında Ö.Özbay,"Uzunyayla köylerinden derlediğim kimi dastanları anı-destan karışımı biçimde sunmaya çalıştım" diyerek, Uzunyayla'da yaşayan Çerkeslerin bu konuda halen zengin bir birikime sahip olduklarını göstermektedir.

Çerkesler'in kültür birikimlerinin ve zenginliklerinin önemli bir göstergesi olan dastanları, Çerkes topluluklarının var olduğu günden bu yana kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Kafkasya'da yaşayan Çerkes topluluklarının Mitolojisinin bilimsel bir yaklaşımla ele alınmış olmasına karşın, Türkiye'dekiler için bunu söylemek pek olası değildir. Özbay'ın çalışması bu konuda belki ilk adımdır.

Göç yoluyla gelip yerleşen Çerkes topluluklarının destansal birikimleri ve sahip oldukları, göç tarihindeki düzeyde kalmıştır, hatta eksilmiş ve bilimsel bir yaklaşımla ele alınmadığı içinde değişime uğramıştır. Fakat Çerkes toplumunun kültüründe dastanların derin etkisi günümüze kadar devam etmiştir denebilir. Araştırmacı Özbay'ın Uzunyayla bölgesinde yaptığı derleme çalışmaları bunun bir göstergesi olarak anlaşılmalıdır.

C- Göç Öncesi ve Sonrasında Çerkesler

Daha öncede belirttiğimiz gibi, Kafkasya'nın Otokhtan halklarından olan Çerkesler'in 1864 yılında yaşadıkları büyük göç-sürgün olayına dek yaşadıkları tarihsel, toplumsal süreci bir başlık altında, göç sonrası sürecide diğer bir başlık altında ele almak gerekmektedir.

Göç Öncesi;

Tarihte Kafkasya adlı eserinde İsmail Berkuk; Kafkas toplumunu değerlendirirken Kafkasya'da ferdi hakimiyeti zayıflatacak ve fertleri birçok kayıt ve mükellefiyetler altına sokacak cemiyet tipi ve hayat standartlarından, dolayısıyla sıkı bir cemiyet çerçevesi içerisine girmekten kaçınılmış, bunun sonucu olarak halk, kabile hayatını muhafaza etmiş, büyük şehirler, ticaret ve sanayi şebekeleri kuramamış ve daima köylü olarak kalmıştır (BERKUK :1958,243) tespitinde bulunmaktadır.

Aynı biçimde Çerkeslerin toplumsal yapısı ve gelişimi konusunda, Bülent Jane; Eski dönemlerden beri kabileler federasyonu biçiminde örgütlendiklerinden çok sayıda kabileye bölünmüş olmalarına rağmen, Çerkesler ortak bir kültür ve aşağı yukarı ortak politik gelişim çizgisi gösteriyorlardı demektedir. Jane'ye göre ataerki klan sistemi 15.-16. yüzyıllarda parçalanmaya ve feodal sistem gelişmeye başladı, fakat Jane'ye göre feodalizmin Kafkasya'da tam gelişmesi 19. yüzyıl başlarına rastlamaktadır (JANE: 1988,28).

O sıralarda Çerkesler'in yaşamı çoğunlukla ekonomi üzerine kuruluydu yani zirai üretimin olmadığı, mal mübadelesinin gelişmediği, tarıma dayalı kendi kendine yeterli kapalı ekonomi egemendi, ticaret'te para kullanılmaz ve değiş-tokuş'a dayalı zayıf bir ticaret egemendi.

Buna bağlı olarak Kafkasya'da son yüzyıllara kadar gelen kollektivist ekonomi; üretim araçlarının gelişmesi, sabanın kullanılması tarım tekniğinin gelişmesiyle toplumun kendisini devam ettirmesi için gerekli olan üretimden fazlası elde edilmeye başladığında çözüldü. Klan ve kabile şefleri artı üründen aslan payını almaya başladılar, toprağın her yıl periyodik olarak yeniden dağıtılmasında özel toprak parçalarını almaya başladılar. Giderek periyodik dağıtım ortadan kalkmaya başladı, Klan ve kabile savaşları da feodalizmin gelişmesine ivme kattı. Feodalizme geçiş 15.-16. yüzyılda başlamışta olsa 18.-19. yüzyıla kadar gelişimini sürdürdü. Aynı dönemde feodal beylerle köylüler arasında savaşlar başladı, tam bu dönem Çerkesler yarı feodal yarı klan kültürü, birazda ulusal kurumlaşmaya adım atmış ve zayıfta olsa ulusal bilinç öğelerini taşıyan karmaşık bir sosyal yapıya sahipken sürgün yaşamına itilmişlerdir (JANE :1988,28-32).

Görüldüğü gibi Kuzey Kafkasya halkları; sosyo-ekonomik ve coğrafi yapıları gereği üretimlerini, üretim ilişkilerini geliştirememiş tarım ve hayvancılığa dayalı ticaret ve zenaatla yaşamlarını sürdürmüş, buna uygun olarakta Klan-kabile sisteminden feodal bir yapıya geçişleri uzun süreli olmuştur.

Çerkesler'in klan-kabile ve feodal yapının esası sayılan köylülükten, köy tipi yerleşmeden, kent tipi yerleşmelere geçişide, Sovyet sisteminin oluşumundan çok daha sonralara raslamaktadır.

Toplumsal değişim ve dönüşüm içeren Sovyet sistemi, en başta üretim ve üretim ilişkilerine müdahalede bulunarak bu yapılara yeni bir içerik kazandırmıştır. Bunun sonucu makinalaşma ve üretim yatırımlarının da etkisiyle kentleşmeye geçilmiştir. Kent yapısı biçiminde örgütlenmeyen toplumsal yerleşmeler ise, sistemin kendine özgü örgütlenmesiyle biçimlenmiştir.

Kafkas toplumunun yapısına ilişkin bu tespitlerden sonra şimdide göç-sürgün olarak adlandırılan sürecin oluşumu üzerinde duralım. 15. ve 16. yüzyılda klan-kabile sürecinden feodalizme geçmeye başlayan Çerkes topluluklarında, köylülük bilinciyle ayaklanmalar başlamış ve bunun sonucunda feodal beyler'le savaş sürecine girilmiştir. Bu süreçte Çarlık rejimi, çıkarları kesişen feodal beylerle işbirliğine girmiş ve savaşın boyutlarını genişletmiştir. Bu süreç 19. yüzyıla kadar devam ederken aynı zamanda Kafkasya için daha başka pek çok istilaya yönelik saldırıda söz konusudur.

Özetle tarihsel süreç içerisinde devam eden savaşlarda Çerkesler kendi topraklarının bağımsızlığı konusunda taviz vermeden savaşı sonuna dek sürdürürken, 1829'lu yıllarda Ruslar Çerkesleri teslim alıp egemenlik kurmak konusunda yeni stratejiler uygulamaya başladılar.

Yine bu sıralar İngilizler, Rus yayılmasına karşı Çerkesleri destekleme ve Osmanlıların Çerkesler üzerinde etkin rol oynamasını sağlama amacına yöneldiler. *(Bkz. Çelik O. İngiliz Belgelerinde Türkiye ve Kafkasya. Ankara 1992)*

Bu dönemlerde yine Kafkasyanın Dağıstan ve Çeçenistan gibi bölgelerinde dinsel nitelikte olsa bir direniş mücadelesi sürdürülmekteydi, bu mücadelenin önderi ise, İmam Şamil'dir. Şamil'in mücadelesinin Çerkes topluluklarının tümünü kapsamaması ve önderliğini kabul ettirememesi, Çerkes topluluklarının dağınık olarak ve önderlikten yoksun şekilde verdikleri mücadeleler karşısındaki İngiliz, Osmanlı ve Rus güçlerine karşı savaşta onları kesin bir yenilgiye götürdü ve güçlerini tüketti.

Savaş yenilgilerinden sonra, Rus hükümeti Çerkes nüfusunun ülkeden çıkartılması ve Çerkesya'nın Ruslaştırılması kararını aldı. Çerkesler bu hükümet kararının kaldırılması için Eylül 1861'de Çar II. Aleksandır'a başvurdular ama bir sonuç alamadılar. Çar Çerkeslerin ya Kuban ırmağı kuzeyindeki steplere yada Osmanlı topraklarına göç etmeleri koşulunu getirdi. Rus Çarlığı planı Çerkeslerin Osmanlı topraklarına göç etmesini zorlama biçiminde uygulandı. Çerkesler Doğudan Karadeniz kıyısına doğru askeri hareketle sürülmeye başlandı(HAPİ :1988,33).

1862 yılında başlayan bu sürgün, Çerkes topluluklarının toparlanıp dış yardım aranmalarına rağmen sonuç vermedi ve 1864 yılında Çerkes nüfusunun önemli çoğunluğu ülkeden çıkartılarak Osmanlı topraklarına göç ettirildi.

1864 yılında gerçekleşen; Büyük sürgün sonucunda Batı Kafkasyalı Çerkesler'den Kabardeyler'in pek azı, Abhazlar'ın yarıya yakını; Abedzah, Şapsuğ, Kemurgay, Mahoş, Natukhay, Jane, Besleney ve Bjeduğlar'ın büyük çoğunluğu, Ubihlar'ın tamamı yurtlarından çıkartılmıştır(AYDEMİR :1988,94).

Ruslar sürgün sırasında karayolu yerine deniz yolunu seçmişlerdir. Bunda güdülen amaç Çerkesler'in gemilere binmeleriyle Rusların sorunları oracıkta bitiverecekti, ayrıca sürgün edilenler hayvanlarını, taşınır mal varlıklarıyla diğer gerekli birçok eşyalarını yanlarına alamayacaklardı. Hatta sürgünün bir an önce sonuçlandırılması amacıyla göçmenlerin taşınmasında insanların bindirilmesi yasak olan ufak sandal ve kayıkların dahi sefere konulmasına izin verildi(AYDEMİR: 1988,124).

Osmanlı imparatorluğunun Kuzey Kafkasyalı göçmenlere kucak açmasının dinsel gerekçeler dışında daha başka birçok gerekçesi vardır.

Bunlar şöyle ifade edilebilir;

- O dönem boş ve sahipsiz olan toprakların işletilmesi, ekonomiye kaynak yaratılması, çünkü devletin ekonomisi tarıma dayanmaktaydı.

- Savaş deneyimine sahip, Ruslara karşı kin yüklenmiş bir güç, İmparatorluk için de etkin bir güç oluşturacaktı.

- Balkanlara yerleştirilenler buradaki isyanlar için, Arabistana yerleştirilenler Araplar, Anadoluya yerleştirilenler ise, Türk aşireti Avşarlar ve Ermenilere karşı bir denge ve baskı gücü olarak kullanılacaktı(AYDEMİR :1988,98).

Göç Sonrası;

1864 yılında zorunlu göç-sürgün'e maruz kalan Çerkesler Kafkasya'daki nüfuslarının yaklaşık yüzde doksanını bu yolla vatanlarından dışarıya göndermek zorunda kalmıştır.

Sürgünden sonra Çerkes göçmenler, askeri ve politik amaçlarla, farklı dinlere ve etnik kökenlere sahip insanların yaşadığı imparatorluk topraklarının çeşitli yerlerine (Balkanlar, Anadolu, Arabistan) küçük guruplar halinde dağıtıldılar. İklim uyumsuzlukları ve salgın hastalıklar nedeniyle büyük insan kaybına uğradılar. Zorlukla kurulabilen birçok Çerkes köyü, yerini büyükçe Çerkes mezarlıklarına bıraktı (ERSOY-KAMACI :1992,155).

Çerkesler zaten göç sırasında önemli ölçüde nüfus kaybına uğramıştı, çünkü bitkin ve yarı ölü bir şekilde bile olsa Karadeniz'den Osmanlı sahiline ulaşan insanları ise burada; açlık, sefillik, soğuk, hastalık ve ölüm bekliyordu.

Bu konuda İzzet Aydemir; "Akçakoca'ya 3 sandal'la 3.000 kişinin taşındığını ve bu zavallıların zeytin ağaçları altında bırakıldığı bilinen gerçeklerdendir." Şeklinde söz etmektedir. Yine ona göre, sürgünün en büyük felaketlerinden bir tanesinde sürgün sırasında ailelerin birbirini yitirmiş olmalarıdır (AYDEMİR :1988,124-125).

Çerkes göçmenler mutlaka kültür farklılıklarından dolayı gittikleri yörelerin insanları ile uyuşma konusunda güçlük çektiler, bu da bir çok sosyal sorunla uğraşmalarına neden oldu. Örneğin Balkanlar'da bu durum öylesine ileri düzeye ulaştığı 1878 Berlin Antlaşmasında Çerkeslerin Balkanlarda barınamayacağı kararı alındı ve yeni yerlerine ancak yerleşebilmiş Çerkes halkı ikinci bir göçe tabi tutulup Anadolu ve Arabistana gönderildi (ERSOY-KAMACI :1992,115).

Çetin yaşam koşullarına karşın Çerkeslerin yeni bir sürgüne itilmeleri onlar üzerinde bir şok etkisi yaratmıştı, fakat birkez yenilgiye uğrayıp teslim olan ve sürgün dışında seçeneği kalmayan halk bu sürgünede katlandı.

Çerkesler gittikleri her ülkede, yeni yerleşim birimlerinde küçük guruplar halinde toplanarak, terketmek zorunda kaldıkları köylerin birer kopyasını oluşturmaya çalıştılar. Yeni köyelerine Kafkasya'daki köyelerinin, otlaklarına Kafkasya'daki otlaklarının adını verdiler. Daha önce Çerkeslerin Kafkasya'da yarı-feodal bir köylü yaşamına sahip olduklarını belirtmiştik. İşte Çerkesler için yeni yaşamlarında; kapalı köy yaşamı, kapalı ekonomi, kapalı sosyal ilişkiler şeklinde bir durum sanki burada da bir zorunluluktadır.

Bu durumun ve kapalı sosyal ilişkilerin Çerkesler açısından iki yönü vardı, Birincisi; Çerkesler yarattıkları bu kültür adacıklarında dillerini ve ulusal özelliklerini yaşatma, asimilasyona karşı direnme olanağı buluyorlardı. İkinci yönüyle ise; Dünyadaki hızlı gelişmelere uzak kalıp çağdaş kültür ve eğitimden yararlanma olanağından yoksun kalmaktaydılar.

Ülkemizdeki Çerkeslerin yerleşiminde son yıllarda önemli değişimler olmaktadır. Köyler çözülmüş, şehirlere doğru açılmıştır. Köyden ayrılanların yerini dışarıdan gelenler almış, böylece köyler Çerkes köyü olma özelliğini kaybetmiştir. Şehirlere gidenler işçi, memur, iş adamı, esnaf olmuş ve kentlerin içinde kaybolmuştur. Bu değişimler, Türkiye çapında görülen ekonomik gelişme, sanayileşme göç ve kentleşme hareketlerinin doğal sonucudur. Çerkes toplumunda da değişik alanlarda ve düzeyde bu değişimin izlerine rastlamak mümkündür. Bu değişim ise zaten iç ve dış etkenlerin zorunlu bir sonucudur.

Türkiye'de yaşayan Çerkeslerin kültürleriyle ilgili sürecin durumunu ise; Türk kültürü ve Çerkes kültürü arasındaki etkileşim yönüyle yani, Kültürleşme kavramıyla açıklayabiliriz. Kültürleşmede egemen olan kültür Türk kültürüdür, çünkü bu kültür kültürel yayılmasında bütün maddi ve maddi olmayan araçlarda belirleyici, egemen durumdadır. Çerkes kültürünün yayılma ve etkileme'de kullanabileceği araçlar bir yana varlığının devamlılığını sağlayabilecek kapasitede bile bir donanımı yoktur.

İki kültür kıyaslandığında; Kültürleşmenin boyutlarından egemen kültürün kendisini zorla kabul ettirmesi biçimindeki görünümüyle, zorla kültürleme yanında, özümseme (Asimilasyon) yönüyle de güç yada baskınlık Türk kültüründedir. Çünkü ileride ifade ettiğimiz gibi Çerkes kültürü günümüzde bir yokoluş süreci yaşamaktadır. Çerkesler kendi kültürlerini; koruma, geliştirme, yaşama ve yaşatma gücünden, olanaklarından yoksundur. Bunun için Asimilasyon kavramıyla ifade edilen yokoluş süreci hızla Çerkes kültürü aleyhine işlemektedir denilebilir.

III- UZUNYAYLA BÖLGESİNDE ÇERKESLER

A- Uzunyayla'ya Göç

1864 yılında gerçekleşen büyük sürgün sonucunda Çerkes toplulukları Osmanlı topraklarından liman ve iskeleler bulunan; İstanbul, Trabzon, Samsun, Sinop, Batum, Akçakoca, Akçaabat, Giresun, Fatsa, İnebolu, Ayancık, Şile, Ereğli ve İskelelerin bulunmadığı, Karadeniz kıyılarına taşınmıştır (AYDEMİR :1988,34).

Bu bölge ve şehirlerden Osmanlı iskan politikasına uygun olarak dağıtılıp yerleştirilen Çerkes topluluklarının bir yerleşim hattı da bugünkü Türkiye toprakları içerisinde bulunan ve ülke topraklarının ortasına rastlayan hattı. Bu yerleşim hattı; Sinop, Samsun, Trabzon gibi sahil şehir ve kasabalarından başlayarak Anadolu'nun içlerine doğru uzanır ve sanki ülke topraklarının ortasında bir çizgi oluşturur.

Bütün Türkiye'de Çerkesler'in başlıca yerleşim bölgeleri Batı ve Orta Anadolu'dadır ve bunlar kabaca beş grupta toplanabilir;

1. Sakarya (71 Köy kayıtlıdır), Bolu (69), Kocaeli (14) ve İstanbul (6);
2. Bursa (32), Bilecik (14), Balıkesir (82) ve Çanakkale (15);
3. Ankara (6) üzerinden, Eskişehir (39) ve Kütahya'dan (4) Konya'ya (21) dek daha dağınık bir grup,
4. Manisa (4), İzmir (6), Aydın (10), Denizli (2), Afyon (4) ve Antalya'yı (2) içeren güneybatı kıyısındaki bölgede yayılmış yerleşim yerleri.
5. Kuzey'de Sinop (25) ve Samsun'dan (120) başlayıp Çorum (34), Amasya (16), Tokat (66), Yozgat (22), Sivas (34), Kayseri (66), K.Maraş (24) üzerinden geçerek Adana (17) ve Hatay'a (3) ulaşan geniş bir şerite yayılmış durumdadırlar (ANDREWS: 1992,237-238).

Çerkesler'in günümüzde de yerleşik olarak yaşamlarını sürdürdükleri bu beşinci yerleşim hattının ortasında yer alan Sivas ve Kayseri şehirlerinin, Kangal ve Pınarbaşı ilçelerinin ortasındaki bölge bütün olarak Uzunyayla bölgesi olarak adlandırılır ve bu bölgede yaklaşık olarak altmış dolayında Çerkes köyü bulunur.

Çerkesler'in Uzunyayla'ya iskanı konusunda "Avşarlar ve Dadaloğlu" adlı eserinde Ahmet Z. Özdemir şu şekilde söz etmektedir; "Avşarlar 1867 yılına doğru ancak Fırka-i İslahiye ile anlaşmaya varabilmişler ve Uzunyayla'ya yerleşmeye razı olmuşlardır. Ancak Kırım savaşının arkasından Kafkasya'dan gelen Çerkes muhacirleri Padişah Abdülaziz tarafından Uzunyayla'ya yerleştirilince Avşarlar'da ortada kalmış oldu. Avşarların Üçyüz yıllık yaylakları olan Uzunyayla'nın Çerkesler'e verilmesini bizzat Padişah Abdülaziz ve o dönemin hükümeti emretmiştir" (ÖZDEMİR :1985,43).

Aynı eserde Uzunyayla konusunda Avşarlar ve Çerkesler arasında çetin kavgalar olduğu belirtilmektedir. Bu dönemde Avşarlar ve Çerkesler arasındaki kavgaların yanında Türkmen aşireti Avşarların Çerkesleri nasıl gördükleri konusunda Padişah'a yazdıkları söylenen dilekçe ilginçtir.

Dilekçe şöyledir; "Yedikleri darı. Giydikleri deri. Gözü gö, benzi sarı. El-aman Padişahım, sür gitsin geri." Çerkesler o zamanlar üstlerine deriden bir giysi giyerlerdi, Darıdan (Mısırdan) çeşitli yiyecekler yaparlardı. Bunların benzi sarı, gözleri de gö (Mavi) olduklarından Avşarlar tarafından iyice yadırganmışlardı (ÖZDEMİR: 1985,45).

Avşarlar ve Çerkesler'in Uzunyayla konusundaki mücadeleleri iki topluluğun da bölgeye yerleştirilmesiyle çözümlendi, aralarındaki kavgalar ise bir arada yaşamak zorunda oluşlarından dolayı süreç içerisinde sona erdi. Sonraları dostluk içerisinde birarada yaşamaya başladılar.

Uzunyayla bölgesine yerleşen Çerkesler de, diğer bölgelere yerleşen Çerkesler'in yaşadıkları benzer sorunlar yaşamışlardır. Çerkesler'in buradaki yerleşme ve yaşamlarında Kafkasya'dan edinmiş oldukları alışkanlıkları sürdürme yönündeki tavırları dönem dönem huzursuzluklar yaratsada bir süre sonra buradaki yerleşik topluluklarla uyum içerisinde birarada yaşamaya başlamışlardır.

Uzunyayla bölgesine yerleşen Çerkeslerin yerleşim yeri olarak bu bölgeyi kabullenmelerinde, tarıma dayalı bir köy yaşamı sürdürüyor olmaları ve bu bölgeninde coğrafi olarak buna uygun olması gibi bir neden etkilidir. Çerkesler zaten Kafkasya'da tarım ve hayvancılığa dayalı bir köy yaşamı sürdürüyorlardı. Bölgede de buna devam ettiler, tarıma ve hayvancılığa dayalı köy yaşamını burada da organize ettiler.

Bu bölgede kısa sürede kendi kültürleriyle özdeşleşmiş olan, At yetiştiriciliği gibi bir uğraşı yaratarak bunu gelir kaynağı olarak da kullandılar. Yetiştirdikleri Atlar'ı tarım, ulaşım ve taşımacılık gibi işlerde kullandıkları gibi, Askeriye'ye de satarak bir kazanç yolu yaratmış oldular. Fakat zamanla tarım ve ulaşımın makinalaşma sonucunda bu uğraşı önemini yitirdi ve köylüler sadece tarım ve hayvancılıkla yaşamlarını kazanmak zorunda kaldılar.

Göç'ten sonra Uzunyayla'ya dağınık olarak yerleşen Çerkes toplulukları zamanla gerçek yerleşmeler kurarken göç yoluyla aynı şekilde gelmiş bulunan akrabaları ve Kafkasya'da birarada yaşadığı yakınlarıyla birlikte ortak yerleşmeler oluşturmak şeklinde bir yol izlediler. Bunun sonucunda da ortaya tıpkı, Kafkasya'daki yerleşmelerine benzer aynı sülalelerin birarada bulunduğu köyler ortaya çıktı.

B- Uzunyayla'daki Çerkes Köyleri

Daha öncede belirttiğimiz gibi, Uzunyayla olarak adlandırılan bölgede yaklaşık olarak altmış dolayında Çerkes köyü bulunmaktadır. Uzunyayla bölgesindeki bu Çerkes köyleri 1864 yılındaki büyük göç sonrasında buraya gelip yerleşenler tarafından kurulmuştur.

Bu köy yerleşmelerinde, Kafkasya'daki köy yerleşmelerinin birer kopyası görünümü vardır. Hatta yerleşmelerde Kafkasya'da birarada aynı köylerde yaşayan boyların ve aile akrabalıklarının burada da bir arada köy yerleşmesi oluşturması dikkat çekicidir. Yine konut tipi olarak Kafkasyadaki konutlarına benzer konutlar yapmışlardır. Konutlar, kerpiç duvar ve ağaç tavandan oluşmaktadır. İç ve dış cephelerinin sıvaları beyaz kireçtendir. Son 10-15 yıldır yapılan evler betondan ve çatılı olarak yapılmaktadır. Evlerin çoğunluğu tek katlıdır, sulak ve nemli yerlerde olmamasına dikkat edilmektedir.

Konutlar büyük aile yapısına uygun olarak çok odalı ve bir aradadır, bir arada bulunan bütün bina uzunca oda kapılarının açıldığı bir hol'den, üç-dört oda ve mutfaktan oluşur. Mutfak, kiler, gibi bölümler daima arka plandadır.

Ev'de mutlaka misafire ayrılmış, düzenlenmiş bir oda bulunur. Bu oda bazen oturlan yerden bağımsız onun yanında da olabiliyor. Çerkesler'de Türk toplumundaki gibi avlu geleneği yoktur. Evlerini geniş bir bahçenin yoldan içeride kalan bir bölümüne ortalama koyarlar. Ancak evlerinin geniş bahçesinin dışarıdan görünmemesine değil, aksine görülmesine özen gösterirler. Bahçenin yolla ilgisini duvarlarla kesmeye asla çalışmazlar. Günlük kullanıma yönelik ahır gibi, mutfak gibi bölümler arka planda ve yoldan görülmeyecek şekilde kamufle edilir. Hayvanların evin bahçesiyle irtibatı olmaz, Ahıra gidişler ayrı bir yoldan sağlanır. Ev eski Kafkas geleneklerinde olduğu gibi genellikle konuk evi gibi kullanılır ve her zaman konuk ağırlamaya hazır olarak bekletilir(ERSOY-KAMACI :1992,137).

Ev içi düzenlemeler ve kullanılan eşyalar, günümüzde; yaşam ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Son yıllarda köylere götürülen hizmetler sonucunda, evlerde elektrikli ev aletlerinin kullanımı yaygınlaşmış her evde; TV, Telefon, Buzdolabı, Koltuk takımı, Ütü vb. alet ve eşyalara rastlanabilir olmuştur.

Uzunyayla'daki Çerkes köylerinde konut ve yaşam biçiminden sonra özetle günümüzde, Göç yoluyla köylü nüfusun önemli bir kısmının kentlere göç ettiğini, köylerde kalanların ise, orta yaş ve yaşlı kuşaktan insanlar olduğunu söyleyebiliriz. Yine köylerde yaşayan insanlar burada tarım ve hayvancılıkla yaşamlarını kazanmaktadır denebilir.

Köylerdeki yapı her ne kadar değişime uğrasa bile yinede, yardımlaşma, sosyal dayanışma halen devam etmektedir. Şehirde yaşayan köy kökenli aileler köyleriyle bağlarını bütünüyle kopartmamıştır, bu da köy yapısının ve ilişkisinin korunmasında etkilidir. Fakat köylerdeki nüfusun göç yoluyla ayrılması sonucunda köylerde hızlı bir çözülme ve değişimin yaşandığı bir gerçektir, bundan da Uzunyayla'daki Çerkes köylerinin kendilerine özgü özelliklerini uzun süre koruyamayacakları sonucunu çıkartabiliriz.

C- Köylerin Kültürel Özellikleri

Bütün diğer canlılar gibi insanlarda yaşamlarını sürdürebilmek için öncelikle temel yaşam gereksinimlerini karşılamak zorundadır. Bu temel yaşam gereksinimlerini karşılama biçimleri ise kültürlerine göre farklılıklar gösterebilmektedir. Kişiler içinde doğmuş oldukları yerleşik kültürel toplumsal değerlerden etkilenir ve kişilikleri buna göre biçimlenir. Toplum üyesi olarak kişilerin bir arada yaşamaktan dolayı oluşturdukları ilişki örüntülerinin bütünü, bir dizi yerleşik değerler ve kurallar bütünüdür ifade eder.

Bu yönüyle Uzunyayla bölgesindeki Çerkes köylerinin kültürel özelliklerini incelerken, köylerin kültürel yapısını belirleyen, biçimlendiren örüntülerden söz etmek gerekmektedir. Bu bölgedeki köylerde Çerkes kültürü diyebileceğimiz bir yerleşik değerler örüntüsü vardır.

Uzunyayla'nın Çerkes köylerindeki kendine özgü kültürel örüntüye baktığımızda şunları görürüz; Aile içerisinde anadil olarak halen Çerkesce konuşulmaktadır. Geleneksel yapının kapalı köy yaşamında halen devam etmesinden dolayı, büyük aile yapısı ailenin çocuklarının (öğrenim görmek yada çalışmak için) ayrılmış olmasına karşın varlığını devam ettirmektedir denebilir. Aile içerisinde yaşlı otoritesi ve statüsü korunmakta olup, aile reisi konumundaki baba yönetim ergini elinde tutmaktadır.

Yaygın geleneklerden; Çocuk yetiştirme, aileye yeni gelen gelinin konumu gibi Çerkeslere özgü gelenekler devam etmekte olup, akrabalık ilişkilerinin korunmasına dikkat edilmektedir. Çerkes kültürü içerisinde belirtmiş olduğumuz Thamade'lik, Kaşen'lik, Zekes gibi gelenekler sadakatla korunmaya çalışılmakta hatta bu geleneklerin büyük kentlerde bile biraraya gelen Çerkes grupları arasında sürdürüldüğü de görülmektedir. Zaten büyük kentlerde yaşayan köy kökenliler, köyleriyle ilişkilerini bütünüyle kopartmış değildir. Her fırsatta köye dönerek burada yaşamaya özel önem verirler, bu davranışları köylerindeki ilişkilere ve ortama duyulan özlemden kaynaklanıyor olsa gerek.

Daha önce Çerkes kültürü içerisinde evlilik kurumuna büyük önem verildiğini belirtmiştik, evlilik biçimlerinde bir kısım değişimler olsa bile, evliliklerin yine yakın Çerkes köylerinden yapılmasına dikkat edilir. Düğün törenleri yine ciddiyet ve titizlikle gerçekleştirilir. Düğün törenlerine akrabalar ve çevredeki tanıdıklar mutlaka çağrılır, klasik "Wıç", "Kafe" ve "Çeçen" dansları yapılır, oyunlar oynanır. Çalınan Mızıka yada Akardeon'a şarkılarla eşlik edilir (Şarkılara Vored, eşlik etme eylemine Deju denir). Gelin yeni eve girerken "Veridade" söylenir. Bu sözlü eylemlerin hepsinde kültürel farklılık dışı vurulur, şarkı sözleri özellikle Çerkesce'dir. Gerçekte de dil etnik ayrımın dışı dönük en görünür göstergelerindedir, asimilasyona direnilen toplumsal mekanizmaların önemli parçalarındandır. Çerkesler'de bunun üzerinde önemle dururlar. Aile içinde kendi dillerini konuşmaya, çocuklarına bu dili öğretmeye özel önem verirler.

Günümüzde yaşlı yada orta yaşlı şeklinde sınıflanabilecek kuşağın dillerini anlayıp konuşabildiği görülsede, genç kuşak anlasa bile konuşamamakta, çocuklar ise okul eğitiminde etkisiyle hem anlamamakta hemde konuşamamaktadır. Buna rağmen Çerkeslerin ailede konuşma ve dillerini yaşatma çabaları devam etmektedir.

Sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik değişim kavramlarını açıklarkende ifade ettiğimiz gibi; Uzunyaylanın köylerinde yaşayan Çerkesler, nüfusun göç yoluyla bölgeden ayrılması, sosyo-ekonomik değişme etkenleri sonucunda, kökleşmiş gelenek ve göreneklerini zorunlu olarak terketmekte, bunları üretememektedir. Sahip olunanları korumak ise günden güne zorlaşmaktadır.

D- Uzunyayla'da Sosyo-Kültürel Değişme

İnsan etkinliği siyasal, ekonomik, toplumsal ve psikolojik olmak üzere beş yönlü bir çerçeve ile ifade edilebilir(BLACK :1986,7). Bu insan etkinliklerini kesin sınırlarla ayırmak hiç bir zaman mümkün değildir, çünkü bunlar etkileşimde bulunmak yanında aynı zamanda iç içe bir görünüme sahiptir.

Değişim oluşumunun toplum yapısındaki belirişi; Tarım dışı ilişkilerin gelişmesi ve türleşmesi, tarımda gittikçe daha çok sayıda insanın bu etkinlikleri yapmasına olanak verecek ölçüde verimli araç ve yöntemlerle yapılmasıdır(OZANKAYA: 1982,359).

Uzunyayla bölgesinde Çerkes köylerindeki değişmeyi toplumsal değişme ölçekleriyle şu şekilde ifade edebiliriz; kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması sonucu, toplumsal alışveriş görülmedik bir hızla yaygınlaşarak insanlarda sosyal ve kültürel değişmeler gerçekleşmektedir. Bu konuda son yıllarda köylere elektririk, su, telefon vb. hizmetlerin götürülmesi ve bunların yarattığı etkiyi örnek verebiliriz.

Geleneksel olarak Ataerkil özelliklere sahip geniş aile, çekirdek aile şeklinde bir değişim sürecine girmekte, bu durumda; daha önceki aile ilişkileri yeni baştan düzenleme gereği doğurmaktadır. Ailelerin küçülmesi biçimindeki bölünme, akrabalık ilişkilerini, aile içerisindeki bireylerin statüleri ve üstlendikleri görevleri yeniden belirlemektedir.

Daha genel anlamda sosyal ve kültürel değişme etkenleri olarak; Uzunyayla'da daha önce tüketim ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik üretimin, günümüzde, tarımda makinalaşmanın da etkisiyle pazar'a yönelik bir üretime geçiş gösterdiği söylenebilir. Pazar'a yönelik üretim tarımda geleneksel emeğe dayalı üretim biçiminin de görünümünü değiştirmiş ve alet, makina kullanımında buna paralel olarak artış olmuştur. Yinede Uzunyayla bölgesinde yaşayan insanların halen genel olarak tarım ve hayvancılık dışında bir üretim etkinliğinde buldukları söylenemez.

Gerçekte ise Pazar olanaklarının ve ulaşım güçlüğünün yarattığı zorluk bu alandaki gelişimi yavaşlatmakta, bu alandaki değişim daha yavaş gerçekleşmektedir. Çünkü Uzunyayla'daki tarım ve hayvancılık halen aile işletmesi düzeyindedir, daha büyük üretim ve aile işletmeleri henüz oluşmamıştır.

Genel olarak bunların sonucunda, kırsal bölge nüfuslarındaki değişme benzeri bir nüfus değişimi bu bölgede de görülmekte, nüfus önemli ölçüde kentlere göç etmektedir.

Anadoludaki Çerkeslerde de son yirmi yıldır, köylerden şehirlere, oradan da batıdaki büyük şehirlere doğru büyük bir hareket gözlenmektedir. Almanya'daki misafir işçiler arasında da önemli oranda Çerkes vardır(ANDREWS :1992,238).

Kırsal bölge toplumlarında görülen biçimiyle bölge insanı, kentlerdeki sosyal ve kültürel olanaklardan, eğitim, ulaşım ve refah olanaklarından yararlanabilmenin yolunu kent'e göçmekte görmektedir. Bu göç sonucunda da Uzunyayla köyleri hızla kent'e taşınmakta köyler boşalmaktadır.

Uzunyayla'dan göç ağırlıklı olarak çevre illere olmaktadır. Bu göç'ün yönü ise, Kayseri ili ve Pınarbaşı ilçesi ile birlikte Sivas ilinedir. Kentlere göç edenlerin köy ile bağlarını tümüyle kopardıkları söylenemez. Kentler'de yaşayanlarda çocuklarına ana dillerini, kültürlerini öğretmek konusunda halen ısrarcıdır. Ve yine her fırsatta köye dönerek zamanlarını burada geçirmeyi tercih ederler.

Kent göçmenlerinin kırsal temeli sürekli korumaları ve burayı sık sık ziyaret etmeleri bu nedenle, güvenlik açısından toprağa güvenmekten çok tam bir asimilasyona karşı güvence olarak görülebilir(ANDREWS :1992,40). Çerkeslerin de köyleriyle bağlarını koparmamalarını, oraları kültürel kaynaklarına güvence olarak görmelerinden, orada yaşamaktan doyum sağlamalarındandır diyebiliriz.

Uzunyayla bölgesindeki sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel değişim süreç olarak ele alındığında öncelikle sosyo-ekonomik değişimin daha gözlenebilir olduğu bir gerçektir. Diğer yandan kırsal bölgelerde toplumdaki sosyo-kültürel değişimin göstergeleri olarak şu tespitlerde süreç içerisinde gözlenebilir değişimler olarak anlaşılabilir;

- Tüketim için üretim yapan geri uygulamalı aile tarımının yerini pazar için üretim yapan makinalı tarım almaktadır.
- Küçük işletmeler yerlerini büyük işletmelere bırakmakta, el zenaatları yerini sanayi dediğimiz mekanik güçle çalışan ve büyük çaplı üretim yapan makinalı üretime bırakmaktadır.
- Ulaşım, iletişim yol ve araçları gelişmekte, bunun sonucunda da iç pazar oluşmaktadır.
- Yeni sağlık uygulamaları ve önlemleri sonucu özellikle kırsal nüfus hızla artmakta, tarımsal işletmeler dahada ufalıp parçalanmakta, toprak-nüfus dengesi bozulmakta, kırsal nüfus kentlere akın etmektedir.
- Aile ataerkil özelliklerinden ayrılıp çekirdek aile biçimini almakta, eskiden üstlendiği işlevleri yeni ve genörgüsel (Bürokratik) nitelikteki örgütlere geçmekte; akraabalık ilişkileri çözülmekte, yüzyüze ilişkilerin yerini aracılı resmi ilişkiler almaktadır(OZANKAYA :1982,350).

Türkiye'de kırsal bölgelerdeki ekonomik ve sosyo-kültürel, değişimler konusundaki bu tespitlerin, Uzunyayla bölgesi içinde geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

Uzunyayla'daki Çerkesler'de sürgün duygusundan kaynaklanan ve içe kapanarak sürdürülen gelenekler yukarıda belirttiğimiz nedenlerle günümüzde yavaş yavaş terkedilmeye başlanmıştır. Bu değişim belkide halen köy yaşamı sürdürülen Uzunyayla bölgesinde daha açık görülebilir.

Jane'ye göre; "Kapalı ekonomik birimlerde komşu topluluklarla ilişkilerin kısıtlı oluşundan dolayı halk oyunları her küçük topluluğun kendine özgü özelliklerini taşırlar, diğer bir ifadeyle, ortak coşkunun, kolektivizmin, topluluk değerlerinin sanatsal-estetik ifadesi olan halk danslarının beşiği köy topluluklarıdır. Fakat hızlı ve çarpık kentleşmeden , kırsal bölgelerden kentsel bölgelere göç'ten, Çerkes nüfusuda payına düşeni aldı, kültürel alanda özelde; danslarda hızlı bir yozlaşma sürecine girildi"(JANE :1990,28). Bunun sonucunda Çerkesler yeni folklor ürünleri üretmek bir yana varolanı sürdürmekte bile zorlandılar, göç yoluyla geldiklerinde sahip olduklarını da yenileyemeyerek, onu olduğu gibi koruma çabasına girdiler. Tabiki bu, bir süre sonra bununda bozulmasını yozlaşmasını getirdi.

Kesin olmasa bile Çerkesler'in içsel düzenleri, eğitimin neden olduğu toplumsal değişikliklerle karışmıştır. Dil, özellikle kasabalarda ve şehirlerde, kitle iletişimi ve Türkçe eğitimle iyice etkisini kaybetmiştir; benzer şekilde müzik geleneği de dış etkilerle bozulmuştur. Bazı durumlarda bir grup başka bir grup tarafından asimile edilmiştir. Yine de geleneksel giysilerini, danslarını ve yemeklerini arada sırada da olsa kullanmaktan zevk alırlar(ANDREWS :1992,242).

Uzunyayladaki değişimin nispeten yavaşlamasında bir etken, göç yoluyla ayrılanların köyleriyle ilişkilerini halen sürdürüyor olmalarıysa, diğer bir etken Çerkes köylerinin kendilerine benzer köylerden yani Çerkes köylerinden evlilik yapmaları ve akrabalık bağlarını pekiştirmelerine bağlanabilir. Bu ilişki örüntüsü onlar için aynı zamanda asimilasyona karşı bir direnç kaynağında yaratmaktadır. Akrabalıklar biçiminde kurulan bu örüntü ve ilişkiler, kültürel alışveriş ve kültürlerinin devamında yaramaktadır.

Özetle; Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkes topluluklarında günümüzde bile esas olarak; dil, din ve aşiret örgütlenmesine dayanan bir grup kimliğinin geçerliliğini koruduğu söylenebilir. Fakat bunun yanında günümüz Türkiye'sinde aşiret örgütlenmesinin ve kültürlerin hızlı bir erime ve asimilasyonla karşı karşıya oldukları da gözardı edilemez bir gerçektir. İşte Uzunyayla'daki Çerkesler bu ekonomik ve sosyo-kültürel değişim gerçekleriyle karşı karşıyadır diyebiliriz.

BÖLÜM III

I- UYGULAMA YAPILAN ÇERKES KÖYLERİ

A- Aşağı Kızılçevlik Köyü

Kayseri Malatya E23 yolu üzerinde bulunan köyün Pınarbaşı ilçesine uzaklığı 18km. dir. Köy ilçe olarak Pınarbaşı, il olarak Kayseri iline bağlıdır.

Köyde 1 İlkokul, 1 Sağlık Ocağı, Otomatik Telefon, Evlerde elektrik ve içme suyu bulunmaktadır. Köyde ilçeye ulaşım aracı olmamasına karşın köyde özel binek otomobili olanlar vardır. İlçeye ulaşım Kayseri-Malatya yolundan geçen araçlarla karşılanmaktadır.

Köyde iş-uğraş olarak tarım ve hayvancılık yaygındır. Ekilen tarım ürünleri; buğday, arpa ve çavdar'dır. Tarım Traktör'le yapılmakta olup köyde 8 adet traktör bulunmaktadır. Köyde yaşayanlar tarım ve hayvancılık uğraşını birarada yürütmektedir. Köyde yaklaşık olarak 2000 civarında küçükbaş, 70 civarında da büyükbaş hayvan bulunmaktadır.

Köydeki hane sayısının yaklaşık %65'i büyük kentlere özellikle Kayseri ve Ankara illerine göç etmiş durumdadır. Kentlerde oturan Kızılçevlik'li köylülerin çoğunluğunun ticaretle uğraştığı belirtilmektedir. Kayseri ve Ankara kentlerinde yaşayan köylüler buralarda da aynı semtlerde birarada oturmaktadır. Kentlerde yaşayanlar köyleriyle ilişkilerini bütünüyle kopartmış değillerdir, yaz aylarında bayram yada tatillerde kentlerde yaşayanlar kısa süreli olsa köye gelerek zamanını burada geçirmektedir.

Günümüzde köyde bulunanların yaş ortalamaları 45-70 yaş grubuna girenlerdir. Genç nüfusun ortalama %80'i yüksek okul mezunu olup bu gençler kentlerde bulunmaktadır. Kış aylarında ise köydeki kadınlara yönelik dikiş-nakış kursları açılmakta ve köyde yaşayanlar bu kurslara katılmaktadır.

Köydeki evler tek katlı ve çoğunlukla çatılı evlerdir. Kış aylarında ısınma aracı olarak soba ve yakacak olarak tezek kullanılmaktadır. Yaz kış kurulu bulunan bu sobalarda aynı zamanda ekmek ve yemeklerde pişirilebilmektedir.

Köyde Çerkes kültürünün birçok ögesi halen yaşatılmaya çalışıldığı gibi, gelenek ve göreneklerde sıkı sıkıya bir bağlılık söz konusudur. İlçeye yakın olmasına karşın sosyo-kültürel değişimin yavaş olduğu ve köyün Çerkes köyü olma özelliğini koruduğu söylenebilir.

B- Hilmiye Köyü

Hilmiye köyü, Pınarbaşı ilçesinin Örenşehir nahiyesine bağlıdır. Köyde 1 İlkokul ve lojman, 1 Cami, 1 Kahve ve 1 Bakkal bulunmaktadır. Evlerde elektrik, içme suyu ve telefon bulunmaktadır.

Ulaşım Kaynar nahiyesi üzerinden Pınarbaşı'na hergün çalışan 1 Taksi ve 1 Dolmuş'la sağlanmaktadır.

Köyde yaklaşık olarak şu anda 30 aile oturmaktadır. Köyde yaşayanlar çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Köyde toplam 10 adet traktör vardır ve tarım traktörle yapılmaktadır. Yetiştirilen tarım ürünleri; buğday, arpa ve çavdar'dır. Köyde ayrıca hayvanların kışlık yiyeceklerinin karşılandığı çayırlar bulunmakta olup bu çayırlar yaz aylarında biçilerek kış ayları için biriktirilmekte, depolanmaktadır.

Köydeki evler çoğunlukla tek katlı olup çatılıdır. Isınma aracı olarak soba yakacak olarak tezek kullanılmaktadır.

Köyde üç yıldır kış aylarında dikiş-nakiş kursu açılmakta köyde yaşayan genç kızlar ve kadınlar bu kursa katılmaktadır.

Yaz aylarında şehirlerde yaşayanların köye dönmesi yanında, sürekli köyde oturan insanlar orta yaş ve yaşlı kuşaktandır. Şehirlerde yaşayanlar köyleriyle ilişkilerini kopartmış değildir. Her aileden bir veya birkaç genç ya çalışmak için yada öğrenim görmek için şehirde bulunmaktadır.

C- Karakuyu Köyü

Karakuyu köyü Kayseri-Malatya yoluna 6 km. uzaklıkta yerleşmiş bir köydür. Köy Pınarbaşı ilçesine bağlıdır, köyün ilçeye uzaklığı 43 km. olup yol asfalt kaplıdır.

Köyde 1 PTT şubesi, 1 İlkokul, 2 Cami, 1 Oto kaynakçısı, 1 Un değirmeni, 1 Benzin istasyonu, 2 Bakkal bulunmaktadır. Köy kahvesi yoktur. Köyde ayrıca 1 Sellektör ve Ziraat binası bulunmaktadır. Köyde 1980 yılında açılan Ortaokul Öğretmen yetersizliği nedeniyle kapanmış ve binası boş durmaktadır.

Köydeki evlerde elektrik, telefon ve içme suyu bulunmaktadır. Köyde yaşayanlar ortayaş ve yaşlı kuşaktan insanlardır, köydeki gençlerin çoğunluğu kentlerde kalmaktadır. Köy gençlerinin yüksekokul okuma oranı yaklaşık olarak % 80 dolayındadır.

Köyde kalanlar tarım ve hayvancılıkla uğraşmakta ve tarım traktörle yapılmaktadır. Ekilen tarım ürünleri; buğday, arpa ve çavdar'dır. Yine köyde yaşayanlar çok sayıda küçükbaş ve büyükbaş hayvan beslemektedir. Köyde halı dokumacılığı yapan 5 aile bulunmaktadır.

Kış aylarında dikiş-nakış kursu açılmakta ve bu kurslar 3 Eğitimci tarafından verilmektedir. Köyde kalan genç kız ve kadınlar kış mevsimi boyunca bu kurslara katılmaktadır.

Köy kıyısında bir gölet bulunmaktadır. Karakuyu köyünün en önemli özelliklerinden birisi, Köyde Hitit döneminden kalma Baraj kalıntıları bulunmasıdır. Baraj kalıntıları Arkeolojik bulgular sonucunda ortaya çıkartılmış olup, O dönemlerde yağmur suyunun biriktirilerek sulama amaçlı kullanılması için yapıldığı tahmin edilmektedir.

Bütün diğer Uzunyayla köyleri gibi Karakuyu köyünde son 15 yıllık sürede dışarıya büyük oranda göç vermiş olan bir köydür. Göç sonucunda köydeki ailelerin yarısından fazlası şehirlere gitmiştir. Köyde şu anda 35 aile bulunmaktadır. Şehirlerde yaşayan köylüler köyleriyle ilişkilerini bütünüyle koparmamıştır.

Köy modern bir görünüme sahiptir, bu görünüm köy evlerindedir yansımaktadır. Evler tek katlı ve çatılıdır, tuğla yada taştan yapılmış ve beton sıvalıdır.

D- Malak Köyü

Malak köyü Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi ile Sivas'ın Şarkışla ilçesinin ortasında bulunmaktadır. Her iki ilçeyede uzaklığı 50 km.dir. Malak köyü nahiye olarak Kaynar nahiyesine, ilçe olarakta Pınarbaşı'na bağlıdır.

Köydeki evlerde içme suyu ve elektrik vardır, köydeki telefon bir tane olup yakın zamanda otomatik telefon bağlanacağı belirtilmektedir.

Köyde 1 Cami, 1 İlkokul ve lojman, 2 Kahve ve 3 Adet Bakkal bulunmaktadır. Kahvenin birine gençler diğerine ise yaşlılar devam etmektedir. Malak köyünde 75 aile oturmakta olup son yıllarda şehirlere göç yavaşlamıştır.

Köyde 10 yıl önce bir kooperatif kurulmuş fakat işletilemeyerek daha sonra kapanmıştır. Köydeki traktör sayısı 50 civarında olup, tarım traktörle yapılmaktadır. Ekilen tarım ürünleri; buğday, arpa ve çavdar'dır. Köyde yaşayanlar aynı zamanda hayvancılıklarda uğraşmaktadır. Malak köyü hem nüfus hemde yerleşme yeri açısından büyük bir köydür. Köyde yada şehirde bulunan köy gençleri ya okuma uğraşı yada iş'de çalışma uğraşı içerisinde dir.

Kış aylarında köyde dikiş-nakış kursu açılmakta ve köyde kalan genç kız ve kadınlar bu kurslara devam etmektedir.

Köyden ilçeye ve Kayseri iline ulaşım köyden hareket eden iki otobüsle sağlanmaktadır. Köydeki yapılar tek katlı olup çoğunlukla çatılı evlerdir. Köyün Çerkes köyü olma özelliğini koruduğu söylenebilir.

E- Tahtaköprü Köyü

Tahtaköprü köyü Kayseri Pınarbaşı ilçesinin Kaynar nahiyesine bağlı bir köydür. Köyde 1 Cami, 1 İlkokul ve lojman vardır, köy bakkalı bulunmamaktadır.

Köyde şu anda 23 aile oturmaktadır. Köyde 13 traktör ve 3 adet binek otomobil bulunmaktadır. İlçeye ve Kayseri iline ulaşım köyden geçen iki otobüsle sağlanmaktadır.

Köy evlerinde elektrik ve otomatik telefon bulunmaktadır. Evlere içme suyu bağlanması çalışmaları devam etmektedir. Yine kış aylarında kızların ve kadınların devam ettiği dikiş-nakış kursu açılmaktadır.

Köyde yaşayanlar tarım ve hayvancılıkla uğraşmakta, köyde çok sayıda küçük ve büyük baş hayvan beslenmektedir. Köyde ayrıca besicilik uğraşı yaygındır. Ekilen tarım ürünleri; buğday, arpa ve çavdar'dır.

Köy gençleri ya öğrenim görmek amacıyla yada okumak amacıyla şehirlerde bulunmaktadır. Köyde kalanlar orta yaş ve yaşlı kuşaktan insanlardır. Köy evleri tek katlı olup modern bir görünüme sahiptir.

F- Yahyabey Köyü

Yahyabey köyü nahiye olarak Örenşehir'e ilçe olarakta Pınarbaşı ilçesine bağlı bir köydür. Köyde şu anda 45 aile oturmakta olup ailelerin büyük çoğunluğu son 15 Yıl içerisinde Kayseri, Ankara gibi büyük illere göç etmiştir.

Köyde 2 Cami, 1 İlkokul, 2 Bakkal, 1 Kuran kursu binası, 1 Sellektör bulunmaktadır. Evlerde elektrik, telefon ve içme suyu vardır. Kış aylarında dikiş-nakış kursu açılmaktadır.

Köyde 15 adet traktör vardır ve tarım traktörle yapılmaktadır. Ekilen tarım ürünleri; buğday, arpa ve çavdar'dır. Köyde kalan aileler bunun dışında hayvancılıkla da uğraşmakta çok sayıda küçük ve büyük baş hayvan beslemektedir.

Köyde yaklaşık 10 adet taşıma aracı olup, ilçeye ve il'e ulaşım bu araçlarla sağlanmaktadır.

Köydeki yapılar çoğunlukla tek katlı olup moder bir görünüme sahiptir. Uzunyayla'daki Çerkes köyleri içerisinde Çerkes köyü olma özelliğini devam ettiren bir köy görünümündedir.

Köy gençlerinin çoğunluğu büyük kentlerde olup, köyde kalanlar orta yaş ve yaşlı kuşaktan insanlardır. Kentlerde kalanlar köyleriyle ilişkilerini kopartmış değildir. Yaz aylarında kentlerde kalanlar köylerine dönmekte ve zamanının önemli bir kısmını burada geçirmektedir.

G- Örenşehir Köyü

Örenşehir köyü Uzunyayla köyleri içerisinde gelişmiş bir köydür. Pınarbaşı ilçesine 54 km. uzaklıkta ve asfalt yola sahiptir. Köyde 1 PTT şubesi, Jandarma karakolu, 1 İlkokul, 1 Sağlık ocağı, Tarım kredi kooperatifi, 2 Bakkal, 1 Cami, Ofis şefliği bulunmaktadır. Köydeki evlerde içme suyu, elektrik ve otomatik telefon bulunmaktadır.

Köyde yaşayanlar tarım ve hayvancılıkla uğraşmakta olup, köylüler 7000 dolayında küçükbaş ve 300 dolayında da büyükbaş hayvan'a sahiptir. Köydeki ailelerden 3 tanesinde halıcılık yapmaktadır. Köydeki ekilebilir tarım alanı 16.000 dönüm kadardır. Ekilen tarım ürünleri ise; buğday, arpa ve çavdar'dır.

Örenşehir, Zamantı ırmağı'nın kuzey ve güney batısında kurulmuş bir köydür ve Zamantı ırmağı köyün hemen önünden geçmektedir. Irmak Örenşehir'e 5 km. uzaklıktaki Şerefiye köyünden doğmaktadır. Irmak çevresinde geniş otlaklara sahip köylüler yaz aylarında bu otları biçerek depolamakta ve kış aylarında hayvanlarına yiyecek yapmaktadırlar.

Köydeki yapıların çoğu tek katlı ve çatılıdır. Köyde şu anda 25 aile oturmaktadır. Örenşehir son 15 yıllık süreçte dışarıya göç veren köylerdendir, son bir kaç yıldır dışarıya göç durmuştur. Örenşehir'de okur-yazarlık oranı yüksektir, yine köyde kalan genç kız ve kadınlar için kış aylarında dikiş-nakiş kursu açılmaktadır.

Köyde yaşayanların orta yaş ve yaşlı kuşaktan insanlar olmasına rağmen kentlerde yaşayanlar köyleriyle ilişkilerini kopartmamıştır, kentlerde kalanlar yaz aylarında köye dönmekte zamanlarını burada geçirmektedirler.

II- KÖYLERİN; COĞRAFI, EKONOMİK VE SOSYO-KÜLTÜREL YAPILARI

A- Coğrafi Yapıları

Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesinden başlayarak Sivas'ın Kangal ve Şarkışla ilçesine bağlı köyleride kapsayan alan, bölge olarak Uzunyayla adıyla adlandırılmaktadır. Bu alan adındanda anlaşılacağı gibi uzunlamasına bir yayla yapısına sahiptir.

Uzunyayla bölgesinde gelişmiş düzeyde tarım ve hayvancılık yapılmaktadır. Bölgenin coğrafi yapısı gereği yetiştirilen hayvan cinsleri sınırlıdır. Yetiştirilen hayvan cinsleri Sığır ve Koyun çeşitleridir, ayrıca kümes hayvanları da buna eklenebilir.

Şerefiye köyü yakınlarından doğan Zamantı ırmağı bölgenin önemli ırmaklarından sayılmaktadır. Yine bölgede doğan birçok küçük ırmak birleşerek Seyhan nehrini oluşturur. Bu su kaynakları bölgede sulama amaçlı kullanılmaktadır. Bölgede tarım ve hayvancılık uğraşı yanında Halı ve Kilim dokumacılığında gelişmiştir. Bu uğraş günümüzde önemini yavaş yavaş kaybetmektedir.

Uzunyayla bölgesinde maden kaynakları da bulunmaktadır, Uzunpınar köyünde demir, Pınarbaşı ilçesi merkezi yakınlarında krom, Oruçoğlu köyü yakınlarında kurşun ve çinko maden kaynakları bunların önemlilerindedir.

Bölgede karasal bir iklim hakimdir, kışın yoğun biçimde yağan karlar uzun süre kalkmamaktadır. Kış ayları soğuk geçtiği gibi bu aylarda, köyler arasındaki ulaşım yolları kapanır hatta ilçeye ulaşımın uzun süre sağlanamadığı zamanlarda olmaktadır.

Uzunyayla bölgesinde Kışlar soğuk ve yağışlı (Çoğunlukla karlı) yazları ise kurak ve sıcaktır. Her mevsimde gece ve gündüz arasındaki ısı farkı yüksektir.

Uzunyayla bölgesinde kayda değer bir bitki örtüsüne rastlanmaz, köy içlerinde ve ev önlerinde birkaç ağaç (Söğüt ve Kavak) görülmesine karşın ormanlık alan hiç yok gibidir. Soğuk iklim yapısı nedeniyle ağaç yetişmediği yetiştirilebilecek uzun süre alması nedeniyle bölge insanlarınca ilgi gösterilmediği söylenebilir.

B- Ekonomik Yapıları

Uzunyayla bölgesinde yaşayan insanların temel uğraşları tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bölgede bunun dışında yukarıda belirttiğimiz gibi birkaç maden kaynağı bulunmaktadır. El halıcılığı ise gerekli ilginin gösterilmemesi nedeniyle kaybolmaya yüz tutmuştur.

Günümüzde tarım ve hayvancılık uğraşının yaygın olduğu bölgede bir zamanlar yaygın ve ünlü olan at yetiştiriciliği uğraşında tümüyle kaybolmuştur. Kafkasya'dan göç ederek Uzunyayla'ya yerleştikten sonra uzun yıllar sürdürülen bu uğraş artık terk edilmiştir. Birçok köyde Ata neredeyse hiç rastlanmamaktadır, bazı köylerde ise birkaç tane at kalmıştır. Uzunyayla Atının kaybolmasındaki en önemli etken, teknolojideki gelişmeler sonucunda tarım ve taşımacılıktaki makinalaşmadır.

Bölge ekonomisi yukarıda belirttiğimiz gibi, tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Tarımda makinalaşma sonucunda, topraktan sağlanan verimin artmasına karşın, ekilen toprağın sulanamayışı, kış mevsiminin uzun ve soğuk geçmesi, yaz aylarının kısa olması nedeniyle topraktan yeterli verimin sağlanamadığı söylenebilir. Toprağın verimsizliğine neden olan bir diğer etken ise, Uzunyayla'da yükseltinin bazı noktalarda 1700 metreye kadar ulaşmasındandır.

Tarım ve hayvancılık yapılan bölgede ekilen tarım ürünleri sınırlıdır. Bu tarım ürünleri; Buğday, arpa ve çavdar'dır. Yılda bir kez ürün alınabilen bölgede ekilebilir topraklar dönüşümlü olarak nadas'a bırakılmaktadır. Hayvansal ürünlerin üretilmesi ve değerlendirilmesi ise; küçük düzeyde kurulan işletmelerde gerçekleştirilmektedir. Mandıra olarak adlandırılan bu işletmeler yaz aylarında köylerden her gün topladıkları sütleri süt ürünlerine dönüştürerek pazarlamaktadır. Köylüler besledikleri hayvanlardan elde ettikleri; süt, yağ, peynir, et ve yün benzeri şeylerin kendi ihtiyaçları olan kısmını ayırarak geri kalan fazlasını satmaktadırlar.

Uzunyayla bölgesinde bulunan köylerde yaşayan insanlar yaz aylarında tahıl ürünlerinin biçilmesi ve yeniden ekilmesi uğraşı içerisinde. Tarımın bölgede bütünüyle makinalarla (Traktör, Biçerdöver) yapıldığı söylenebilir. Bölgede oturan ailelerin ortalama yarısına bir traktör düşmesine rağmen, bu üretim konusunda bir gösterge değildir. Köylüler Traktörle tarım yapmak yanında günlük işlerinde de bu aracı kullandıklarından buna sahip olmaları üretim göstergesi olarak alınmamalıdır.

Bölge insanı yaz aylarında kışın hayvanlarının yiyeceğini depolar, yaz aylarında hayvanların beslenme ihtiyacı geniş otlak ve meralarda kolay şekilde karşılanır.

Bölgede yaz mevsiminin kısa, kış mevsiminde uzun ve sert geçmesinden dolayı insanlar iş gücünü verimli şekilde kullanamamakta yılın sadece ortalama dört aylık döneminde aktif olarak çalışılmaktadır.

Uzunyayla bölgesindeki köylerde işletmeler düzeyinde bir üretime halen geçilebilmiş değildir. Üretim, tüketim ve pazar olanakları bölge ile sınırlıdır. Köylerde yaşayanlar küçük düzeyde ve kendi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar tavuk, hindi gibi kümes hayvanları ve ufak düzeyde de arı yetiştiriciliği ile uğraşmaktadır.

Bölgede kayda değer başkaca bir üretimde bulunulmamaktadır. Meyve ve sebze yetiştiriciliği iklim koşulları nedeniyle yok denecek kadar azdır. Tarım ve hayvancılıktaki bu üretim ve verim düşüklüğü, toprağın bölüşülmesi, kişi başına düşen gelirin azalması, ulaşım ve taşımacılık olanaklarının yokluğu gibi olumsuzlukların bileşik etkisiyle bölge insanı kentlere göç etmektedir.

Bölgeden göçün önlenmesi ve üretim olanaklarının artırılmasının tek yolu üretimi aile işletmeleri düzeyinden çıkartıp daha üst düzeyde işletmeler kurmaktan geçmektedir. Bunun içinde devletin kredi ve yatırım olanaklarıyla bölge köylüsünü desteklemesi gerekmektedir.

C- Sosyo-Kültürel Yapıları

Uzunyayla bölgesindeki köylerin sosyo-kültürel yapısını incelerken, sosyo-kültürel yapıyı tekrar açıklayacak olursak; İnsan etkileşimi sonucunda oluşan, normlar, töreler, gelenek ve kurallar bütünü ve yine bu bütünün insan yaşamı üzerindeki kontrolü sonucunda ortaya çıkan ilişkiler dizgesi olarak açıklayabiliriz.

İşte bu tanımdan hareketle Uzunyayla bölgesindeki Çerkes köylerinin sosyo-kültürel yapısının neler içerdiğine bakacak olursak şunları görürüz; Önceleride belirttiğimiz gibi bölgede tarım ve hayvancılık uğraşı geçerlidir. İklim yapısı, toprağın verimsizliği, ailelerin bölünmesinden sonraki toprak paylaşımından sonra ortaya çıkan gelir azalması, iş olanaklarının yokluğu, eğitim olanaklarının kısıtlı oluşu ve daha birçok gerekçeyle köylerdeki nüfus, özellikle genç nüfus kentlere göç etmekte, köylerde bir boşalma görülmektedir.

Eğitim ve iş gerekçeleriyle genç nüfusun kentlere gitmesinden sonra köyde kalanlar, orta yaş ve yaşlı kuşaktan insanlardır. Son yıllarda köylerin nüfusunda artış olması bir yana azalma olduğu söylenebilir. Eğitim olanaklarının kısıtlı oluşuda buna bir etkendir. Köyde yaşayanlar İlkokulu bitirdikten sonra kız ve erkek çocuklarını mutlaka kente göndererek okutmakta ve bu okuyan gençler çoğunlukla köye tekrar dönmemektedir.

Yinede bölgedeki köylerden kentlere gidenler köyleriyle ilişkilerini bütünüyle kopartmış değildir. Birçoğu yaz aylarında köye dönerek zamanını burada geçirmektedir. Kentle olan bu alışveriş ilişkisi köyde yaşayan insanların da etkilemekte, bu etkileşim yaşam biçimlerini, giyim ve kuşamlarını belirgin olarak değiştirmektedir.

Köylerde yaşayanlar içerisinde eskiye oranla dayanışma duyguları zayıflamış olsa bile halen bu tavırların sürdüğü söylenebilir. Bu durum diğer yandan geleneksel ilişki yapısının değişmesinde bağlanabilir.

Daha az değişime uğrayan ve halen devam eden en belirgin insan ilişkisi olarak; kadınların ve yaşlıların toplumdaki statüsü ve saygınlığını gösterebiliriz. Yaşlılar ailede ve toplumda halen; saygı gösterilen, itaat edilen ve danışılan kişiler konumundadır. Kadınlara ise; ailede ve toplumda saygı gösterilir, değer verilir. Kadınlar ev dışı işlerde çalışmamakta ev içi işlerin işleyişinden sorumlu olmaktadır.

Aile yapısı; geleneksel büyük aile yapısından çekirdek aile yapısına doğru bir değişim gösteriyor olsa bile, aileler üzerindeki B.Anne ve B.Baba konumundakilerin etkisi halen devam etmektedir. Akrabalık ilişkilerindeki zayıflamaya rağmen içinde yaşadıkları toplumla kıyaslandığında, Uzunyayla bölgesindeki Çerkeslerin akrabalık ilişkilerinin gelişkin olduğu söylenebilir. Diğer yandan yüzyıllardır sürdürülen akraba evliliği yasağı halen titizlikle korunmaktadır. Yine bu yasak etkisiyle olsa gerek akraba olmasalar bile aynı köyden evlenmelere raslanmaz, evlilikler çoğunlukla başka köylerden yapılır. Başka köylerden kız alıp vermeler ise yine köyler arasındaki ilişkilerin devamında etkilidir.

Yakın köylerle komşuluk ilişkilerinde köylerin Çerkes köyü olması özellikle tercih nedenidir. Bu komşu köyler bir birlerinin nikah, düğün, cenaze gibi törenlerine toplu olarak katılırlar. Bu tür tören ve toplumsal aktivitelerde köylüler topluca çağrı göndererek bir birlerini davet ederler.

Köy içinde ve komşu köylerle sürdürülen bu ilişki köyler arasındaki etkileşimi arttırırken, sürdürülen gelenek ve görenekler gibi kültürel değerlerinde birlikte üretilmesine yaramaktadır. Sahip olunan ve üretilen bu değerler kapalı köy ve bölge yapısı içerisinde kolay korunabilmektedir. Fakat yinede değişime karşı direnç gösterilmesi uzun vadede güç görünmektedir. Öğrenim görme yada iş gerekçesiyle kente giden köylüler, orada kent yaşamını benimsemekte, sahip olduğu bu kentli yaşam biçimlerini köylerinede taşımaktadır. Bu etkileşimde daha geleneksel kabul edilen birçok değer ise kolaylıkla terkedilmektedir.

Köylerde nikah, düğün ve cenaze gibi törenler ve aktiviteler Çerkes gelenek ve göreneklerine uygun biçimde yapılmaktadır. Xabze diye adlandırılan gelenek ve görenekler gündelik yaşamın her aşamasında gözetilmekte ve sadakatla korunmaya çalışılmaktadır.

Köylerde yaşayan insanların kullandıkları gündelik konuşma dili Çerkesce'dir. Orta yaş ve yaşlı kuşaktan olanlar buna son derece dikkat ederken, yeni yetişen özellikle okula devam eden gençlerin aile içinde Çerkesce aile dışında ve çevrede iki dili bir arada kullandığı görülür.

Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkeslerin kullandıkları özdeyişler, kültürel özelliklerinin damgasını taşımaktadır. Başka bölgelerde yaşayan Çerkesler tarafından da kullanılan bu özdeyişler Çerkeslerin ortak ürünüdür. Yaşayış biçimleri, değerleri ve çeşitli toplumsal kuralları ifade eden bu özdeyişlerin bir kısmı yayınlardan, bir kısmı ise uygulama yapılan köylerden derlenmiştir. Bu özdeyişlerin bütünü buraya alınmamıştır bir kısmı şöyledir;

- Aklın temeli danışmaktır.
- Uzak akrabadan yakın komşu iyidir.
- Hırsızlıkla yağmacılık aynı şeydir.
- Kendini rüzgara kaptırma.
- İyi taraflarını gösterip, kusurlarını gizleme.
- Sözü gerçek olanın yüzü aktır.
- Namus yalvarmakla kazanılmaz.
- Oğlunu övme.
- Yaşlı kimse evin direğidir.
- Fakirin ekmeği gerçektir.
- Çok oturan kız miskin olur.
- Beli uzun olan at koşucudur.
- Sevilmeyen genç doğmamış sayılır.
- Köpek üç yaşına, at dokuz yaşına, insan otuz yaşına kadar meziyetini ortaya koymazsa onlardan artık birşey beklenmemelidir.
- Kardeşi, atı ve silahı olmayan adam değildir.
- Dul kadınla evlen ama boşanmışla evlenme.
- Evli olmayan erkekle evlenmemiş kız elçi olarak gönderilmez.
- Erkek çocuk bekarken oğlun, evlenince komşun olur.
- Babası yeni ölenle, yeni evlenenin önüne çıkma.
- Bilmediğin yerde at oynatma.
- Emeğinin olmadığı aşa kaşığı sokma.
- El birliği insanı büyütür, sopa birliği ise öldürür.
- İnsanların varlıklarını belirleyen bilinçleri değil, bilinçlerini belirleyen varlıklardır.
- Ulusların dili ruhudur, ruhuda dil.
- Bilgi sahibi olmak beylikten yeğdir.
- Başkalarının fikirleri üzerine düşün fakat kendi fikirlerini de ihmal etme.
- Düşünerek konuş bakınarak otur.
- Dilsiz ulus ölüdür.

- Dil kurşundan daha hızlıdır.
- Bilgi aydınlık , bilgisizlik karanlıktır.
- "Oldu" deselerde yinede düşün.
- Gerçeğe darılma.
- Kadına yardımcı olmayan erkek erkek değildir.
- Ata eğer vurabilmek övülmeyi gerektirmez.
- İlk vuran sen olma, ama sana vuranıda affetme.
- Bir insanın asaleti damgayla değil, hareketiyle belli olur.
- Kadın yaşlandıkça olgunlaşır.
- Oğul evin direği, kız süsüdür.
- Aile olamadan, köy alamazsın.
- Köy olmadan ulus alamazsın.
- Sözüünü ettiğin kimse, her an kapının eşiğindedir.
- Az konuş çok düşün.
- İhtiyarın öğüdünü dinle, gencin pişirdiğini ye.
- Ümit kırılınca at koşmaz.
- Dibini görmediğin suya girme.
- Cesaretli insan bir defa, korkak insan bin defa ölür.
- Beceriksizin başına yüz iş gelir.
- Adet uygun olandır.

Görüldüğü gibi, Çerkeslerin kullandıkları özdeyişler bir anlamda onların yaşamlarını, gelenek ve göreneklerini, değerlerini ifade etmektedir. Çerkeslerin kullandıkları bu özdeyişler genel olarak göç yoluyla geldikleri Kafkasya'dan getirmiş oldukları özdeyişler olması yanında, buradaki yaşamları sonucunda kullanmaya başladıklarında içerdiği söylenebilir.

BÖLÜM IV

I- ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde 3-27 Haziran 1993 tarihleri arasında, Uzunyayla bölgesinde Çerkeslerin yaşamış olduğu yedi köyde, toplam 160 hane reisinden (anketör kullanılmadan) araştırmacının bizzat kendisi tarafından anket uygulaması ve görüşme yoluyla sağladığı bilgilere, tablolar ve yorumlar şeklinde yer verilecektir.

TABLO - 1 HANE REİSLERİNİN CİNSİYETİNE GÖRE DAĞILIMI

CİNSİYETİ	Kızıl çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
ERKEK	19		29		23		23		15		10		19		138
		95		82,9		92		92		75		66,7		95	86,2
KADIN	1		6		2		2		5		5		1		22
		5		17,2		8		8		25		33,3		5	13,8
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

Uygulama araştırmasının yapılmış olduğu toplam yedi köyden uygulamaya katılan hane reislerinin %86,2'sini erkekler, %13,8'ini kadınlar oluşturmaktadır. Hane reisi olarak erkeklerin yüksek oranda olması köylerde hane reisliğinin erkek tarafından sürdürülüyor olmasındandır.

Geniş aile yapısına sahip köy topluluklarında aile reisi, ailenin en yaşlı konumundaki kişidir. Ailenin en yaşlı kişisi yaşıyorsa doğal olarak B.baba'dır. B.babanın olmadığı Çerkes ailesinde aile reisliği B.anne'ye geçmektedir. Uygulamaya katılan hane reisi kadınların çoğu ya ailenin en yaşlı konumunda olanlardır yada uygulama anında evde bulunan en yaşlı kişidir.

Ayrıca uygulamaya katılan kadın hane reislerinin oranlarının, Karakuyu, Hilmiye ve Tahtaköprü köylerinde daha yüksek olduğu görülmektedir.

TABLO- 2 HANE REİSLERİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

YAŞI	Kızıl	Kara	Ören	Malak	Tahta	Hilmiye	Yahya	TOPLAM %
	Çevlik	kıyü	şehir		köprü		bey	
	T %	T %	T %	T %	T %	T %	T %	
26-35	-	5	1	10	5	3	-	24
	-	14,3	4	40	25	20	-	15
36-45	2	10	3	5	4	6	7	37
	10	28,7	12	20	20	40	35	23,1
46-55	8	8	8	5	2	3	5	39
	40	22,8	32	20	10	20	25	24,4
56-65	7	8	11	5	5	3	6	45
	35	22,8	44	20	25	20	30	28,1
66-75	2	4	2	-	2	-	1	11
	10	11,4	8	-	10	-	5	6,9
76-85	1	-	-	-	-	-	-	1
	5	-	-	-	-	-	-	0,6
86-95	-	-	-	-	2	-	1	3
	-	-	-	-	10	-	5	1,9
TOPLAM	20	35	25	25	20	15	20	160
	100	100	100	100	100	100	100	100

Uygulamaya katılan hane reislerinin yaş gruplarına bakıldığında en fazla yoğunlaşmanın %28,1 ile 56-65 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla, %24,4 ile 46-55 yaş grubu, %23,1 ile 36-45 yaş grubu, %15 ile 26-35 yaş grubu ile, %6,9 ile 66-75, %1,9 ile 86-95, %0,6 ile 76-85 yaş gruplarının izlediği görülür. Bu bir anlamda köyde yaşayan hane reislerinin orta yaş ve yaşlı kuşaktan insanlar olduğunda göstermektedir. Öncedende belirttiğimiz gibi köylerde yaşayan insanlar orta yaş ve yaşlı kuşaktandır. Genç kuşaktan insanlar çalışmak yada öğrenim görmek gerekçeleriyle kentlerde bulunmaktadır.

Ayrıca Kızılçevlik ve Yahyabey köylerinde 26-35 yaş grubundan hane reislerine rastlanmazken, Kızılçevlik köyünde 76-85 yaş grubundan, Tahtaköprü ve Yahyabey köylerinde de 86-95 yaş grubundan hane reislerine rastlanmaktadır.

TABLO-3 HANE REİSLERİNİN ÖĞRENİM DURUMLARINA GÖRE DAĞILIMI

ÖĞRENİM DURUMU	Kızıl Çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM%
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Okur yazar değil	5		6		-		-		-		2		3		16
		25		17,1		-		-		-		13,3		15	10
Okur yazar	6		7		2		-		4		-		5		24
		30		20		8		-		20		-		25	15
İlkokul mezunu	9		15		21		24		14		11		12		106
		45		42,9		84		96		70		73,4		60	66,3
Ortaokul mez.	-		5		1		-		2		2		-		10
		-		14,3		4		-		10		13,3		-	6,2
Lise mezunu	-		2		1		1		-		-		-		4
		-		5,7		4		4		-		-		-	2,5
Y.Okul mez.	-		-		-		-		-		-		-		-
		-		-		-		-		-		-		-	-
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

Uygulamaya katılan hane reislerinin öğrenim durumlarına bakacak olursak, en yüksek oranın %66,3' le ilkököl mezunu olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla, %15 okur yazar olma, %10 okur yazar olmama, %6,2 ortaokul mezunu olma, %2,5 lise mezunu olma izlemektedir. Köylerde yaşayanların orta yaş ve yaşlı kuşaktan insanlar oldukları dikkate alındığında okuryazarlık oranının %90 gibi yüksek olması, köylerde yıllar öncesinden bile öğrenime önem verildiği sonucu çıkarılabilir.

Karakuyu köyünde ortaokul ve lise mezunu bulunmasında, bu köyde önceden ortaokul bulunuyor olması etkilidir. Köylerde bulunan ve araştırma uygulamasına katılan insanlar orta yaş ve yaşlı kuşaktan insanlardır. 26-35 yaş ve üstünde olan bu kişilerin okul çağında oldukları yıllar göz önüne alındığında sahip oldukları okuma olanaklarından tümünün yararlanmaya çalıştığı görülmektedir.

Uygulama araştırmasına katılan yaşlı kuşaktan kişiler okuyup yazmayı bilmek yanında "eski yazı" şeklinde ifade edilen yazıyı da bildiklerini belirtmektedir.

Kızılçevlik, Karakuyu, Hilmiye ve Yahyabey köylerinde azda olsa okuryazar olmayanlar olmasına karşın, Örenşehir, Malak ve Tahtaköprü köylerinde okuryazar olmayan hane reisine rastlanmamıştır.

TABLO- 4 EVİNDE BULUNAN EŞYALAR

EVDEKİ EŞYALAR	Kızıl Çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Televizyon	18		33		25		23		20		15		20		154
	10,5		11		11,2		11,3		11,2		12,2		11,2		11,2
Radio-Teyp	20		35		25		25		20		15		20		160
	11,7		11,6		11,2		12,4		11,2		12,2		11,2		11,7
Telefon	16		27		25		24		20		11		20		143
	9,4		9		11,2		11,9		11,2		8,9		11,2		10,4
Halı-kilim	20		35		25		25		20		15		20		160
	11,7		11,6		11,2		12,4		11,2		12,2		11,2		11,7
Masa-sandalye	20		35		25		25		20		15		20		160
	11,7		11,6		11,2		12,4		11,2		12,2		11,2		11,7
Karyo.-kanepe	20		35		25		24		20		15		20		159
	11,7		11,6		11,2		11,9		11,2		12,2		11,2		11,5
Koltuk takımı	19		35		25		24		20		15		20		158
	11,1		11,6		11,2		11,9		11,2		12,2		11,2		11,4
Buzdolabı	19		33		23		16		19		11		20		141
	11,1		11		10,7		7,9		10,8		8,9		11,2		10,2
Çam.makinası	19		33		24		16		19		11		19		141
	11,1		11		10,9		7,9		10,8		8,9		10,4		10,2
TOPLAM	171		301		222		202		178		123		179		1376
	100		100		100		100		100		100		100		100

Tabloda görüldüğü gibi uygulamaya katılan ailelerde ev eşyası kabul edilenlerin çoğunluğu mevcuttur. Halı-kilim, masa-sandalye, radyo-teyp gibi araçlar her evde mevcuttur. Uygulamaya katılan toplam 160 hanenin 1' tanesinde karyola-kanepe, 2 tanesinde koltuk takımı, 6 tanesinde televizyon, 17 tanesinde telefon, 19 tanesinde buzdolabı ve çamaşır makinası yoktur. Bu göstergelerden anlaşılacağı gibi, köylerde yaşayan ailelerde yaşam kolaylığı için gerekli olan araçların pek çoğu mevcuttur.

Bu eşyaların mevcudiyeti, köylerde yaşayan ailelerin refah düzeyinde bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Köylerde yaşayanların bu araç ve eşyaları edinmelerinde, köylere götürülen elektrik, telefon, su vb. hizmetlerin etkisinin olduğu bir gerçektir.

TABLO -5 HANE REİSLERİNİN OKUMA SIKLIĞININ DAĞILIMI

OKUMA SIKLIĞI	Kızıl Çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM%
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Hergün	2		2		5		-		-		-		2		11
		10		5,7		20		-		-		-		10	6,9
Haftada bir	4		20		10		8		9		5		8		64
		20		57,1		40		32		45		33,3		40	40
Ayda bir	5		5		7		7		6		2		-		32
		25		14,3		28		28		30		13,3		-	20
Üç ayda bir	-		-		-		5		-		-		-		5
		-		-		-		20		-		-		-	3,1
Altı ayda bir	1		-		-		-		-		-		-		1
		5		-		-		-		-		-		-	0,6
Başka (Okumuyor)	8		8		3		5		5		8		10		47
		40		22,9		12		20		25		53,4		50	29,4
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

Köylerde yaşayan hane reislerinin gazete, kitap, dergi vb. okuma sıklıklarına baktığımızda, uygulamaya katılan 160 kişiden %40' ının haftada bir kez okuduğunu, %29,4' ünün hiç okumadığını, %20' sinin ayda bir veya birkaç kez okuduğunu, %6,9' unun hergün okuduğunu, %3,1' inin üç ayda bir okuduğunu, %0,6' sının altı ayda bir okuduğunu görürüz.

Ayrıca tabloda haftada bir yada ayda bir okuyanlara bütün köylerde rastlanırken, Kızılçevlik, Karakuyu, Örenşehir ve Yahyabey köylerinde %6,9 oranında hergün okuyor olanlar bulunmaktadır.

Köylerde yaşayanlar yayınları günlük olarak izliyemeseler bile, haftada birkaç kez okudukları kendi ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Birkaç kişi tarafından ise, ilçede gazete bayine abone olduğu fakat gazetelerin haftalık olarak gönderildiği belirtilmektedir. Bunun dışında birçok kişide süreli yayınlar yanında evinde sahip olduğu kitapları sık sık okuduğunu ifade etmektedir.

TABLO- 6 BOŞ ZAMANLARINDA NELER YAPTIĞI

ÇALIŞ MADIĞI ZAMAN	Kızıl Çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Ark.sohbet ederim	17		27		21		6		14		10		17		112
		85		77,1		84		24		70		66,6		85	70
Radio-TV izlerim	3		3		1		1		2		-		1		11
		15		8,6		4		4		10		-		5	6,9
El sanatları ile uğraşım	-		5		3		-		4		-		2		14
		-		14,3		12		-		20		-		10	8,7
Kahveye giderim	-		-		-		18		-		5		-		23
		-		-		-		72		-		33,4		-	14,4
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

Uygulamaya katılan ve köylerde yaşayan kişilerin, çalışmadıkları zaman boş vakitlerinde neler yaptıkları sorusuna verdikleri yanıtların seçeneklere göre dağılımı şöyledir; arkadaşlarıyla sohbet edenler %70 ile birinci sıradadır, bunu %14,4' le kahveye gidenler izlemektedir. Uygulama yapılan toplam yedi köyden ikisinde kahve bulunmaktadır. 2 kahvesi olan Malak köyünde ise, buraya gidenlerin oranı %72' dir. Hilmiye köyünde ise bu oran %33,4' tür.

Diğer boş zaman etkinlikleri ise, %8,7 ile el sanatlarıyla uğraşma, %6,9 radyo-TV. izleme şeklindedir. Arkadaş sohbeti köylerde yaygın bir gelenektir, her mevsim ve her koşulda insanlar gruplar halinde bir araya gelmekte, köy içerisinde belli noktalarda yada misafir odalarında söyleşilmektedir.

Arkadaş sohbeti kahve bulunan iki köy (Malak ve Hilmiye) dışında toplam %70 'le en çok yapılan şeydir. El sanatları ile uğraşma, Kızılçevlik, Malak ve Hilmiye köylerinde görülmezken, Hilmiye köyünde de Radyo-Tv izleyen hane reisine rastlanmamıştır.

Yukarıda belirtilen şeyler, köylüler tarafından sadece boş zamanlarda değil sürekli gerçekleştirilen şeylerdir. Köylerde yaşayanlar yaz aylarında tarımla ilgili işlerde kısa bir süre çalışmakta, hayvancılıkla ilgilenenler hayvanların bakımı ve beslenmesini gerçekleştirmektedir. Bu iki uğraşa harcanan zaman dışında kalan süre boş zaman sayılmaktadır. Çünkü uğraşı olarak başkaca birşey bulunmamaktadır. Bu durum bütün köyler için geçerlidir.

TABLO- 7 TV-RADYO GİBİ İLETİŞİM ARAÇLARININ ETKİLERİ

TV-RADYO GİBİ ARAÇLAR	Kızıl Çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Dil konuşmayı engelliyor	2		2		2		4		6		4		2		22
		10		5,7		8		16		30		26,7		10	13,7
Yayımlar kültü- rümüze yabancı	10		20		9		7		4		6		6		62
		50		57,1		36		28		20		40		30	38,7
Çocukları olum suz etkiliyor	7		7		3		2		2		4		5		30
		35		20		12		8		10		26,7		25	18,8
Genel kültü- rümüz artıyor	1		3		7		5		2		1		4		23
		5		8,6		28		20		10		6,6		20	14,4
Boş vakit değerlendiriyor	-		3		4		5		4		-		3		19
		-		8,6		16		20		20		-		15	11,9
Başka	-		-		-		2		2		-		-		4
		-		-		-		8		10		-		-	2,5
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

TV-Radyo gibi kitle iletişim araçları köylerde son on-onbeş yıl içerisinde yaygınlaşmaya başlamıştır. Günümüzde her evde varolan bu araçların etkilerini sordüğümüzda aldığımız yanıtlar ve oranları şöyledir; %38,7' si yayımların kültürlerine yabancı olduğunu belirtmektedir. %18,8' i yayımların çocuklarının gelişimini olumsuz yönde etkilediğini belirtirken, %14,4' ü yayımların genel kültürlerini arttırdığını belirtmektedir, %13,7 'si kendi dillerini konuşmalarını engellediğini belirtirken, %11,9'u boş vakitlerini değerlendirdiğini, %2,5' i de başka etkileri olduğunu belirtmektedir.

Uygulama yapılan köylerde izlenebilen televizyon kanalları TRT televizyonunun 1. ve 2. kanallarıdır. Uygulamaya katılanlar bu kanallarda daha çok haber ağırlıklı programlar izlediklerini belirtmektedir. Diğer önemli bir yargı ise, TV izlemenin kendi dillerini konuşmalarını engellediği şeklindedir. Yayınları kültürlerine yabancı bulma en yüksek orandadır, bu bir anlamda diğer seçeneklerdeki de açıklamaktadır. Uygulamaya katılanların belirttikleri olumsuzluklara karşın Tablo-4 'te görüldüğü gibi, TV-Radyo gibi araçlar her evde bulunmaktadır.

TABLO - 8 İNANDIKLARI-GEREKLİ GÖRDÜKLERİ

GEREKLİ GÖRDÜKLERİ	Kızıl Çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Muska	4		3		6		3		1		5		4		26
		20		8,6		24		12		5		33,3		20	16,2
Büyü	-		-		-		-		-		-		-		-
		-		-		-		-		-		-		-	-
Nazar	1		1		3		-		1		-		1		7
		5		2,9		12		-		5		-		5	4,4
Ziyaret	2		-		1		-		-		-		1		4
		10		-		4		-		-		-		5	2,5
Adak	1		-		3		-		-		-		1		3
		5		-		12		-		-		-		5	3,1
Başka (İnanmıyor)	12		31		12		22		18		10		13		118
		60		88,5		48		88		90		66,7		65	73,8
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

Tablo- 8' de uygulamaya katılan toplam 160 kişinin inanç anlamında gerekli gördüklerinin dağılımı görülmektedir. Bu dağılımın oranları sırasıyla şöyledir; seçeneklerde belirtilenlerin hiç birine inanmadığını belirtenler %73,8 'dir. Bunu %16,2 ile muska'ya inananlar izlemektedir, muska'yı gerekli görenler buna, inanç ve dua ile ilgili olduğu için inandıklarınıda ifade etmektedir. Bunu %4,4 'le nazara inanırım, %3,1' le adak'a inanırım, %2,5' le ziyaret'e inanırım diyenler izlemektedir.

İnanç ve dua ile ilgili olduğu için muska'ya inandığını belirtenlere 7 köyün tümünde birbirine yakın oranlarda rastlanırken, Büyü'ye inandığını belirten olmamıştır. Ayrıca Hilmiye ve Malak köyündekiler sadece muska'ya inandıklarını başka şeye inanmadıklarını, Karakuyu köyünde ise 35 kişiden 1kişi muska'ya, 1kişi nazara inandığını, Tahtaköprü'de 20 kişiden 1 kişi muska'ya 1 kişide nazara inandığını belirtmiştir.

Bu verilerde köylerde yaşayanların dinsel inançları ile ilgili ve onun içermediği şeylere inanmadıkları sonucunu çıkartabiliriz.

TABLO- 9 HANE REİSLERİNİN İŞ-UĞRAŞLARINA GÖRE DAĞILIMI

İŞİ-UĞRAŞI	Kızıl Çevlik		Kara kıyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Çiftçilik	18		33		24		25		19		14		19		152
		60		56,9		61,5		55,5		48,7		60,8		54,3	56,5
Hayvancılık	11		23		14		19		20		8		16		111
		36,6		39,6		35,9		42,2		51,3		34,8		45,7	41,3
Ticaret	1		-		1		1		-		-		-		3
		3,4		-		2,6		2,3		-		-		-	1,1
Serbest	-		2		-		-		-		1		-		3
		-		3,5		-		-		-	4,4		-		1,1
TOPLAM	30		58		39		45		39		23		35		269
		100		100		100		100		100		100		100	100

Tablo - 9'da uygulamaya katılan toplam 160 hane reisinin işleri konusunda verdikleri yanıtların dağılımı görülmektedir. Bu sorunun yanıtlanmasında iki seçenek belirttikleri için yanıtlar ve oranları bu şekilde değerlendirilmelidir.

%95 oranındaki 152 aile çiftçilik yaptığını belirtirken, %5' i olan 8 aile hayvancılık ve ticaret yaptığını belirtmiştir. Yine uygulamaya katılanların %95' inin çiftçilik yanında %69,4 oranında da hayvancılık yaptıkları görülmektedir. Bundanda köylerde yaşayanların çiftçilik ve hayvancılık uğraşlarını birarada gerçekleştirdikleri sonucu çıkartabiliriz.

Geriye kalanların ise, %1,1 'i ticaretle, %1,1 'i de serbest çalıştığını belirtmektedir. Ticaretle uğraşanlar ve serbest çalışanlar köylerde bakkal işleten yada hayvan alış-verişiyle uğraşan kişilerden oluşmaktadır.

Köylerde yaşayanların temel uğraşı çiftçilik ve hayvancılıktır, tabloda görüldüğü gibi bu iki uğraş birlikte yürütülmektedir. Köylerin tümü için bu durum geçerlidir. Kızılçevlik, Örenşehir ve Malak köylerinde 1 'er kişi ticaretle uğraştığını, Karakuyu köyünde 2 , Hilmiye köyünde de 1 kişi serbest çalıştığını belirtmektedir.

TABLO - 10 TARIMDA KULLANDIKLARI ARAÇLAR

TARIMDA KULLANDIĞI ARAÇLAR	Kızıl Çevlik T %	Kara kuyu T %	Ören şehir T %	Malak T %	Tahta köprü T %	Hilmiye T %	Yahya bey T %	TOPLAM %
Karasaban	-	-	-	-	-	-	-	-
Traktör	20 100	35 100	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	160 100
Biçerdöver	-	-	-	-	-	-	-	-
Tırpan	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	20 100	35 100	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	160 100

Tablo- 10' da uygulamaya katılan köylerde tarımda kullanılan araçların dağılımı görülmektedir. Tablodan da anlaşılacağı gibi, köylerde tarım bütünüyle traktörle yapılmaktadır. Öncede belirttiğimiz gibi, ekilen tarım ürünleri arpa, buğday ve çavdar'dır. Bu ürünler traktörle ekilmekte ve biçerdöver'le biçilmektedir. Otlakların (çayırılık alanlar) önceleri tırpan'la biçilmesine karşın şimdilerde, ot biçme makinaları ve traktörlere bağlanan ot biçme makinaları kullanıldığından, tırpan artık kullanılmaz olmuştur.

Tarımda kullanılan araçlara %100 oranında traktör yanıtı verilmesinin bir anlamıda, köylülerin traktöre sahip olmalarındandır. Köylerde biçerdöver yoktur, biçerdöverler hasat aylarında gelip ürünleri biçerler. Köylüler bu araca sahip olmadıkları için kullanılan araçlar içerisinde belirtme gereği duymamıştır. Tarımın traktör ve başka araçlarla yapılması köylerde tarımda makinalaşmanın bir göstergesidir denebilir.

Bütün köylerde tarımın traktörle yapılıyor olması, köylülerin tümünün traktör sahibi olması anlamına gelmemelidir. Traktör'ü olmayanlar ücret ödeyerek tarım işlerini bu araçla yaptırmaktadır.

Yinede köylerin tanıtımında belirttiğimiz gibi, köyde yaşayan ailelerin %80' inin traktörü vardır. Bu araçlar tarım yanında ulaşım ve taşımacılıktada kullanılmaktadır.

TABLO- 11 GELİRİNİN İHTİYAÇLARINI KARŞILAMAYA YETİP YETMEDİĞİ

GELİRİ İHT.KARŞIL. YETİYORMU	Kızıl Çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
İht.Kar. yetiyor	7		12		12		12		9		3		9		64
		35		34,3		48		48		45		20		45	40
İht.Kar. yetmiyor	11		21		13		13		7		8		10		83
		55		60		52		52		35		53,3		50	51,9
Ek işler yapıyorum	-		2		-		-		-		-		-		2
		-		5,7		-		-		-		-		-	1,2
Halimden memnunum	2		-		-		-		4		4		1		11
		10		-		-		-		20		26,7		5	6,9
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

Uygulamaya katılanların gelirlerinin yetip yetmediğini gösteren tablodaki verilerin dağılımı şöyledir; gelirinin ihtiyacını karşılamaya yetmediğini belirtenler birinci sıradadır ve bunların oranı %51,9' dur. Gelirinin ihtiyacını karşılamaya yettiğini belirtenlerin oranı ise %40 'dır. Halinden memnun olanlar üçüncü sırada gelmekte ve oranı % 6,9 'dır. Bunu en son %1,2 ile ek işler yaptığını belirtenler izlemektedir.

Yine Kızılçevlik köyünde %10, Tahtaköprü köyünde %20, Hilmiye köyünde %4, Yahyabey köyünde %5 oranında "halinden memnun" olduğunu belirten hane reisleri, diğerlerine oranla ekonomik düzeyi yüksek olan aileleri ifade etmektedir diyebiliriz.

İnsan ihtiyaçlarının sınırı olamayacağı dikkate alındığında, "ihtiyaçlarını karşılamaya yetmiyor" yanıtı verenlerin kendi sahip oldukları şeylerin değerlerinin sabit kalmasına karşın satın alma güçlerinin sürekli azalması karşısında, bir gelir gider dengesizliği ile karşı karşıya kalarak sürekli borçlandıkları kendilerince ifade edilmektedir. Ek işler yaptığını belirten iki kişi aynı köydendir ve bu iki kişinin biri oto kaynaklılığı diğeri ise benzin istasyonu işletmeciliği yapmaktadır. Bu tür işler Karakuyu köyünün merkezi bir köy olması nedeniyle geçerli işlerdir. Diğer köylerde bu tür iş yapma olanakları kısıtlıdır.

TABLO- 12 AİLE BİREYLERİNİN YERLEŞİM YERLERİNE GÖRE DAĞILIMI

AİLEDE OTURANLAR 'IN SAYISI	Kızıl Çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM%
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Köyde oturan	79		156		98		127		74		66		107		707
		56,5		64,4		60,5		75,6		58,7		76,7		69,9	65,3
Köyde oturmayan	66		86		64		41		52		20		46		375
		45,5		35,6		39,5		24,4		41,3		23,3		30,1	34,7
TOPLAM	145		242		162		168		126		86		153		1082
		100		100		100		100		100		100		100	100

Uygulamaya katılan 7 köy toplamında 160 hane reisinin belirtmiş olduğu ailede oturanların sayısı, köyde oturanlar ve köyde oturmayanlar şeklinde ayrı ayrı ifade edildiğinde tabloda görülen değerler ortaya çıkmaktadır.

160 ailede, ailede oturanların toplam sayısı 1082 'dir, bunun ise %65,3' ünü köyde oturanlar, %34,7' sini köyde oturmayanlar oluşturmaktadır.

Tablodanda anlaşılacağı gibi köylerde yaşayan insanların önemli bir çoğunluğu aile bireyleri anlamında bölünmüştür. Örneğin %34,7' si köyden ayrılmış ve kentlerde yaşamaktadır. Bu kişiler köyden kente hangi gerekçeyle gelmiş olurlarsa olsunlar bu durum köyden kente yönelik bir göç olduğu gerçeğiyle açıklanabilir.

Yukarıda, aile bireylerinin kentte ve köyde yaşama durumunun yaklaşık olarak bütün köyler için benzer oranlarda olduğu görülmektedir. Bu da her köyden benzer düzeylerde kentlere göç olduğu anlamına gelir.

Aileden bireyler olarak kabul edilen bu oranı çoğunlukla gençler ve çocuklar oluşturmaktadır. Çocuklar ve gençlerin kente gidiş gerekçelerinin başında ise, çalışmak yada öğrenim görmek gelmektedir. Aile her ne kadar köyde oturan yada köyde oturmayanlar şeklinde bir ayrımla ifade edilsede köyde oturmayanların köydeki aileleriyle ilişkileri kopuk değildir. Ailenin bütün üyeleri birarada düşünülür ve bu şekilde değerlendirilir.

TABLO- 13 AİLEDE ÇERKESCE KONUŞANLARIN DAĞILIMI

AİLEDE Ç. KONUŞAN SAYISI	Kızıl çevlik		Kara kıyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Köyde oturan	79	55,6	156	64,4	98	60,5	127	76,5	74	58,7	66	76,7	107	69,9	707 65,6
Köyde oturmayan	63	44,4	86	35,6	64	39,5	39	23,5	52	41,3	20	23,3	46	30,1	370 34,4
TOPLAM	142	100	242	100	162	100	166	100	126	100	86	100	153	100	1077 100
Ç.Konuşan	142	97,9	242	100	162	100	166	98,8	126	100	86	100	153	100	1077 99,5
Ç.Konuş- mayan	3	2,1	-	-	-	-	2	1,2	-	-	-	-	-	-	5 0,5
TOPLAM	145	100	242	100	162	100	168	100	126	100	86	100	153	100	1082 100

Önceki tabloda ailede oturanların toplam sayısına ilişkin bilgiler verilmişti. Tablo 13' te ise ailede oturan bu toplam sayı üzerinde Çerkesce konuşan ve konuşmayanlara ait sayısal toplamlar görülmektedir.

Buna göre ailede oturanların %99,5' inin Çerkesceyi konuşabildiği belirtilirken, %0,5' inin konuşamadığı belirtilmektedir. Konuşamayanların toplam sayısı 5 kişiden oluşmakta olup, bunların 3' ü Kızılçevlik köyünden, 2' si ise Malak köyündendir. Yine belirtilmesi gereken bir diğer nokta Çerkesceyi konuşmasını bilmeyenlerin kentlerde oturuyor olmasıdır.

Çerkesler, özellikle uzunyaylada yaşayanlar dillerini konuşmaya özel bir önem verirler, aile içerisindeki iletişim dilinin Çerkesce olmasına dikkat edilir. Böyle oluncada dil kuşakları arasında kolayca öğretilerek aktarılır. Yüz yılı aşkın bir süreden beri kullanılan bu dilin aile üyelerinin tümü tarafından bilinmesi ve konuşulmasında bunun bir göstergesidir.

Köylerde yaşayan bir kişinin Çerkesce dışında bir dille konuşması durumu onun yadrganmasına neden olabileceği gibi, dilini konuşmıyor olması da kınanması için önemli bir gerektir. Bu oto kontrol dilin devamında kalıcı bir etkiye sahiptir.

Aile içerisinde ise, özellikle yaşlı kuşaklar çocuklarına ve torunlarına bu dili öğretmeye özel önem verirler. Çocukların bu dili konuşmasını onların "Çerkeslik ölçütü" olarak gören yaşlılar bir anlamda, dilin kullanılması azaldığında bu kuşaklarla aralarındaki iletişimde kopacağını düşünürler.

TABLO- 14 HANE REİSİNİN ÇERKESCEYİ NEREDE ÖĞRENDİĞİ

ÇERKESCE'Yİ NEREDE ÖĞRENDİĞİ	Kızıl Çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Aile içinde	17		35		23		22		18		12		20		147
		85		100		92		88		90		80		100	91,9
Çevrede	-		-		-		-		-		-		-		-
Her ikisinde	3		-		2		3		2		3		-		13
		15				8		12		10		20			8,1
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

Uygulama yapılan köylerde araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun Çerkesce'yi konuşabildiği görülmektedir. Çerkesce'yi nerede öğrendikleri konusunda sorulan soruya hane reislerinin verdikleri yanıtlar şöyledir; toplam 160 kişinin %91,9'u Çerkesceyi aile içerisinde öğrendiğini belirtmektedir, yine %8,1' i hem aile içerisinde hemde çevrede yani ikisinde birden öğrendiğini belirtmektedir. Çerkesce'yi sadece çevresinde öğrenen bulunmamaktadır.

Yine Yahyabey ve Karakuyu köyünde yaşayanlar Çerkesce'yi sadece aile içinde öğrendiğini belirtirken, Kızılçevlik köyünde %15, Örenşehir'de %8, Malak'ta %12, Tahtaköprü'de %10, Hilmiye köyünde ise %20 oranında Çerkesce'yi hem aile hemde çevrede yani her ikisinde öğrenenlere rastlanmaktadır.

Dilin konuşulması ve öğrenilmesi aile ve çevre ortamlarının her ikisinde birden gerçekleşen bir edinimdir, fakat öncedende belirttiğimiz gibi, aile bu edinimde daha başattır.

Çerkeslerde aile yaşlıları çocuklarına bu dili öğretmeye özel önem verirler, çocuklarının bu dili konuşabilmesi onlar için Çerkesliklerinin bir göstergesidir. Ailede edinilen dil temeli köy ortamı gibi bir çevrede etkileşim yoluyla daha kolay pekişmektedir denebilir.

Hane reislerine, ailede çocukların yetiştirilmesinde kimlerin daha çok etkili olduğu sorulduğunda verdikleri yanıtlar şöyledir; %59 anne, %15,2 oranında büyükanne, %14,6 oranında baba, %5,3 oranında büyükbaba, %5,3 oranında ailenin bütün üyeleri, %0,6 oranında da çevredekiler şeklinde yanıtlar verilmiştir.

Hane reisleri bu soruya birden fazla yanıt vermiştir, bu yanıtlar ise anne ve baba seçeneklerinde yoğunlaşmaktadır. Çünkü çocuk yetiştirme görevi anne ve babaya birlikte yüklenmektedir.

Çerkeslerde, aile özellikle köylerde geniş aile görünümündedir, geniş ailede B.anne, B.baba halen aileyle birlikte oturmaktadır. Yine seçeneklerde de görüldüğü gibi, anne çocuk yetiştirmede birincil olarak sorumlu kabul edilmektedir. Fakat geleneksel anlamda ailenin diğer üyeleride bu sorumluluğu paylaşır. Hatta çeşitli geleneksel değerler çocuk yetiştirilmesi görevini B.baba ve B.anne' de yani ailenin yaşlılarında görür. Ailede ve toplum geleneklerindeki değişmeler sonucunda artık çocuk yetiştirme görevi öncelikle anneden beklenmektedir denebilir.

TABLO - 18 ÇOCUKLARINI EVLENDİRMEDE TERCİHİ

ÇOC.EVLEN- DİRMEK İSTEDİĞİ	Kızıl çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM%
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Çerkesle	19		30		22		24		19		15		19		147
		90		85,7		88		96		95		100		95	91,9
Çerkes dışında	-		-		-		-		-		-		-		-
Fark etmez	2		5		3		1		1		-		1		13
		10		14,3		12		4		5				5	8,1
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

Uygulamaya katılan toplam 160 hane reisine, çocuklarını kimle evlendirmek istedikleri sorulduğunda verdikleri yanıtlar şöyledir; hane reislerinin %91,9' u çocuklarını Çerkesle evlendirmek istediğini belirtirken, %8,1' i bunun fark etmeyeceğini ve evlenecek olan çocuğun kendi tercihi olduğunu belirtmektedir. Çerkes dışında evlendirme şeklindeki seçeneği ise hiçbir hane reisi tercih etmemiştir.

Çocuklarının Çerkesle evlenmesini isteyen hane reisleri bunu, evliliklerin uyumlu olması, gelenekleri bilmesi ve dillerinin benzeşmesiyle açıklamaktadır. Kültürlerinin devamında etkili olan bu üç ögeyi göz önünde bulunduran hane reisleri, çocuklarının evliliklerini bir anlamda kültürlerinin sürmesindeki etkisinin bilinciyle böyle bir tercihte bulunmaktadır denebilir.

TABLO - 19 GENÇLERİN TOPLANTISININ (ZEXES) ANLAMI

GENÇLERİN TOPLANTISI (ZEXES)	Kızıl çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Kaynaşmalarını sağlıyor	12	60	13	37,1	16	64	20	80	14	70	9	60	16	80	100
Gelenekleri yaşıyor	6	30	19	54,3	6	24	3	12	2	10	4	26,6	4	20	44
Kişiliklerini geliştiriyor	1	5	-	-	-	-	-	-	2	10	-	-	-	-	3
Bir anlamı yok	1	5	1	2,8	3	12	1	4	2	10	2	13,4	-	-	10
Başka (Belirtiniz)	-	-	2	5,8	-	-	1	4	-	-	-	-	-	-	3
TOPLAM	20	100	35	100	25	100	25	100	20	100	15	100	20	100	160

Çerkeslerin geleneklerinden sayılan kızılı erkekli toplantıları (zexes) uygulamaya katılanlar şu şekilde açıklamaktadır. Hane reislerinin %62,5' i bu toplantıların gençlerin kaynaşmasını sağladığını belirtirken, %27,5' i bu toplantıların geleneklerini yaşattığını belirtmektedir. Yine %6,2'si bu toplantıların bir anlam gelmediğini belirtirken, %1,9' u gençlerin kişiliğini geliştirdiğini belirtmiştir. %1,9' u ise başka seçeneğini tercih ederken, bu toplantıların ciddiyetini kaybettiğini vurgulamaktadır. Yinede gençlerin bu toplantılarının seçeneklerdende anlaşılacağı gibi, gençlerin kaynaşmalarını sağladığı, geleneklerin yaşatıldığı ortamlar olduğu söylenebilir.

TABLO - 20 GENÇLERİN KAŞENLİK İLİŞKİSİNİN ANLAMI

GENÇLERİN KAŞENLİK YAPMASI	Kızıl çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM%
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Cinslerin bir birini tanınması	1		-		1		-		-		-		-		2
		5				4									1,2
Bir birini seçmesi	7		9		15		21		10		8		13		83
		35		25,7		60		84		50		53,4		65	51,9
Hayata hazırıyor	6		4		2		1		7		2		3		25
		30		11,4		8		4		35		13,3		15	15,6
Gelenekleri yaşatıyor	4		22		3		3		-		2		4		38
		20		62,9		12		12				13,3		20	23,8
Bir anlamı yok	-		-		2		-		1		1		-		4
						8				5		6,7			2,5
Başka (Belirtiniz)	2		-		2		-		2		2		-		8
		10				8				10		13,3			5
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

Hane reislerine, gençlerin kaşenlik yapması konusundaki düşünceleri sorulduğunda verdikleri yanıtlar şöyledir; %51,9' u bir birlerini seçmelerine yardımcı oluyor, %23,8'i gelenekleri yaşatıyor, %15,6' sı gençleri hayata hazırlıyor, %5' i bu ilişkiler ciddiyetini kaybetmiştir, %2,5' i bir anlamı yoktur, %1,2'si cinslerin bir birini tanınmasını sağlıyor demektir.

Diğer dikkate değer bir durum ise, Karakuyu, Malak ve Yahyabey köylerinde bu soruya sadece, birbirini seçme, hayata hazırlama, geleneklerin yaşatılması seçenekleriyle yanıt verilmesidir. Tahtaköprü köyünde diğer köylerden farklı olarak "geleneklerin yaşatılması" seçeneği hiç tercih edilmemiştir.

Genç kız ve erkeklerin toplantılarda (zexes) tanışarak, bir birlerini beğenerek başlattıkları bu karşılıklı ilişki çoğu zaman evlilikle sonuçlanmaktadır. Günümüzde çeşitli değişikliklere uğrasa bile kaşenlik, Çerkeslerde halen gençlerin bir birini tanınması ve seçmesine katkıda bulunan bir gelenek olarak sürdürülmektedir. Bu gelenek yine gençlerin yaşama hazırlanması gibi eğitici bir işleve sahiptir.

TABLO - 21 ÇERKES KIZ VE ERKEKLERİNİN EVLENME YAŞI

Ç. LERDE EVLENME YAŞI	Kızıl çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %	
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%		
K 18-25	16	80	15	42,8	11	44	8	32	7	35	10	66,7	15	75	82	51,2
I 26-35	2	10	18	51,4	13	52	13	52	13	65	5	33,3	5	25	69	43,1
Z 36-45	2	10	2	5,8	1	4	4	16	-	-	-	-	-	-	9	5,7
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160	
		100		100		100		100		100		100		100		100
E 18-25	6	30	6	17,1	4	16	4	16	5	25	5	33,3	9	45	39	24,4
R 26-35	11	55	26	74,3	18	72	17	68	14	70	8	53,3	11	55	105	65,6
E 36-45	3	15	3	8,6	3	12	4	16	1	5	2	13,4	-	-	16	10
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160	
		100		100		100		100		100		100		100		100

Toplam 160 hane reisine Çerkes kız ve erkeklerinin evlenme yaşı sorulduğunda verdikleri yanıtlar şöyledir; kızlarda evlenme yaşının %51,2 ile 18-25 yaş grubunda yoğunlaştığı görülür, bunu %43,1' le 26-35 yaş grubunda olanlar, %5,7 ile 36-45 yaş grubunda olanlar izlemektedir.

Erkeklerde evlenme yaşı ise, %65,6 ile 26-35 yaş grubunda yoğunlaşırken bunu, %24,4' le 18-25 yaş grubunda olanlar izlemektedir, %10 ile 36-45 yaş grubunda olanlar üçüncü sıradadır.

Yine verilerde, Tahtaköprü, Hilmiye ve Yahyabey köylerinde, kızlarda 36-45 yaşları arasında evlenmelere rastlanmazken, Yahyabey köyünde de 36-45 yaş üstünde evlenen erkeklere rastlanmamıştır.

Tablodaki oranlarda da görüldüğü gibi Çerkeslerde evlenmeler geç yaşlarda olmaktadır. Kızlarda 18-25 yaş grubunda evlenmelerin yoğun olmasına karşın 26-35 ve 36-45 yaş gruplarında evlenmelerin olduğu verilerden de anlaşılmaktadır.

Erkeklerde belirtilen 26-35 yaş grubu yanında, 18-25 ve 36-45 yaş gruplarında evlenme yaşı kabul edildiği görülmektedir. Kısaca bu bulguların, Çerkes kız ve erkeklerinin geç yaşlarda evlendiği varsayımımızı doğruladığını söyleyebiliriz.

TABLO - 22 HANE REİSİNİN EVLENME YAŞI

EVLENME ŞEKLİ	Kızıl çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %	
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%		
Kaşenlik yaparak	10	50	7	20	7	28	4	16	11	55	7	46,7	10	50	56	35
Kaçtık	10	50	18	51,4	10	40	16	64	7	35	6	40	6	30	73	45,6
Görücü usulü ile	-		8	22,9	7	28	1	4	2	10	2	13,3	3	15	23	14,4
Başka (Belirtiniz)	-		2	5,7	1	4	4	16	-		-		1	5	8	5
TOPLAM	20	100	35	100	25	100	25	100	20	100	15	100	20	100	160	100

Hane reislerinin kendi evlenme şekillerine ilişkin soruya verdikleri yanıtlar şöyledir; %45,6' sı anlaşarak birbirlerine kaçtıklarını belirtirken, %35' i kaşenlik yaparak evlendiğini belirtmiştir. %14,4' ü görücü usulü ile evlendiğini, %5'i bekar olduğunu belirtmiştir.

Görücü usulü ile evlenme şekli Çerkeslerde az raslanan bir evlenme şeklidir, bu tür evlenme şekli daha sonra kazanılmış bir uygulamadır. Kızılçevlik köyü dışında bu tür evlenmeye; Karakuyu köyünde %22,9, Örenşehir'de %28, Malak %4, Tahtaköprü %10, Hilmiye %13,3, Yahyabey köyünde %15 oranında rastlanılmaktadır.

Tablodaki oranlardanda görüldüğü gibi, birinci sırada kaçarak evlenenler bulunmaktadır. Kaçarak evlenenler kaçarken "anlaştıklarını" mutlaka vurgulamaktadır, çünkü bu tür evlenmelerde zorlama ve zor kullanılması söz konusu değildir.

Tablo 20' de kaşenlik ilişkisinin anlamı sorulduğunda %51,9 oranında bu soruya "gençlerin bir birini seçmesi" yanıtı verilmişti, bu yanıt bu soruda verilen kaşenlik yaparak evlenme şeklindeki seçeneklerde doğrulanmakta, desteklenmektedir. Kaşenlik ilişkisinin evlenmeyle sonuçlandığı bu sorudaki seçenekte açıkça görülmektedir. Diğer dikkate değer bir oran ise başka seçeneğindeki bekar sayısıdır, bu durum ailede aile reisi konumunda olan bekarların bulunduğu anlamında gelebilmektedir.

TABLO - 23 EVLENMELERDE BAŞLIK PARASI ALINIP ALINMADIĞI

BAŞLIK PARASI ALINIYORMU	Kızıl çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM%	
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%		
Evet	-		1	2,9	5	20	17	68	8	40	6	40	4	20	41	25,6
Hayır	11	55	25	71,4	12	48	-		11	55	2	13,3	9	45	70	43,7
Bazen	9	45	9	25,7	8	32	8	32	1	5	7	46,7	7	35	49	30,7
TOPLAM	20	100	35	100	25	100	25	100	20	100	15	100	20	100	160	100

Araştırma uygulamasına katılan toplam 160 hane reisine sorulan evlenmelerde başlık parası alınıp alınmadığı şeklindeki soruya verilen yanıtlar, %43,7 oranında hayır, %30,7 oranında bazen alındığı, %25,6 oranında ise alınıp verildiği anlamına gelen "evet" şeklindedir.

Hayır yanıtı verenlerin oranı yüksek olsa bile; bu oranlar Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkesler arasında, evlenmelerde başlık parasının halen geçerli olduğu anlamına gelmektedir.

Kızılçevlik köyünde başlık parayı %55 oranında alınmadığı %45 oranında bazen alındığı şeklindedir. Malak köyünde ise "alınmıyor" diyen yoktur. Diğer bütün köylerde, alınıyor olması, kısmen alınıyor olması, alınmıyor olması gibi üç seçenekte belli oranlardadır.

Evlenmelerde başlık parası alınıp verilmesi, Çerkeslerde eskilere dayanan bir gelenektir, uygulamaya katılan hane reisleri önceleri; 2 öküz, 2 at ve 500 lira olarak alınıp verilen başlık parasının daha sonra, Uzunyayla bölgesindeki köylerde yaşayanların ortak kararıyla para ile ifade edilmeye başlandığı, günümüzde ise bu miktarın 3-5 milyon lira arasında olduğu belirtilmektedir.

Evlenmelerde başlık parası alınıp verilmesi tablodaki verilerde anlaşılacağı gibi, aile reisinin ve evlenenlerin akraba çevresine bağlıdır. Kimi aileler başlık parası alıp vermeyi doğru karşılamazken, kimi ailelerde alınan parayı "anne sütü hakkı" olarak görmekte, bunun kız ailesine verilmesini doğru bulmaktadır.

Tabloda hane reislerinin ailelerinde yakın akraba (Amca, hala, teyze, dayı oğlu yada kızı) evliliği konusundaki soruya verdikleri yanıtlar görülmektedir. Buna göre, toplam 160 hane reisinin %98,1' i ailelerinde hiç akraba evliliği olmadığını belirtirken, %1,9' u ailelerinde akraba evliliği olduğunu belirtmiştir.

Çerkeslerde akraba evliliği yapılmaması eskilere dayanan bir gelenektir ve bu geleneğe günümüzde bile halen katı bir biçimde bağlılık gösterilir. Hatta akraba evliliğini gerçekleştirenler toplumda kınanırlar.

Tabloda görülen akraba evliliklerinin üçünün, teyze konumundaki kişinin kızını alma, dayı konumundaki kişinin kızını alma ve hala oğlu konumundakine kız verme şeklinde gerçekleştiği hane reisleri tarafından belirtilmiştir.

Gerçekleştirilen bu akraba evliliklerinin kan bağı olan aileler arasında olmamasına karşın, yinede hane reisleri bu evliliklerden bile hoşnut olmadıklarını belirtmektedir.

TABLO - 26 AİLEDE KADININ YERİ

AİLEDE KADININ YERİ	Kızıl çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Ev içi işleri yapar	18		35		25		25		20		15		20		158
		90		100		100		100		100		100		100	98,7
Ev dışındaki işleri yapar	-		-		-		-		-		-		-		-
Her ikisinde yapar	2		-		-		-		-		-		-		2
		10													1,3
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

Hane reislerine ailede kadının yeri sorulduğunda verilen yanıtlar, %98,7 ev içi işleri yaptığını, %1,3 ev içi ve dışı işlerin her ikisinde birlikte yaptığı şeklindedir. Ev dışı işleride yapar seçeneğine yanıt veren bulunmamaktadır.

Uygulamanın köylerde yaşayanlara yapılmasına karşın, köylerdeki ailelerde bile kadın ev içi işleri yapmakta ve dışardaki işlere karışmamaktadır. Ailede genellikle kız çocukları annelerine, erkek çocuklar ise babalarına yardım etmektedir.

TABLO - 27 EVİN GELİNİNİN AİLENİN YAŞLILARIYLA KONUŞMAMASI

EVİN GELİNİNİN KONUŞMAMASI	Kızıl çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Saygı-disiplin gereğidir	10		22		17		21		13		8		15		106
		50		62,8		68		84		65		53,3		75	66,2
Gelenek gereğidir	10		7		4		4		4		5		3		37
		50		20		16		16		20		33,4		15	23,1
Değişti uygulanmıyor	-		6		4		-		3		2		2		17
				17,2		16				15		13,3		10	10,7
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

Çerkes gelenek ve göreneklerinden kabul edilen, evin gelininin ailedeki yaşlılarla konuşmamasının anlamı sorusuna aile reislerinin verdikleri yanıtlar şöyledir; (soru açık uçlu sorulmuş verilen yanıtlar üç seçenekte ifade edilmiştir).

Gelinin aile yaşlılarıyla konuşmamasını saygı-disiplin gerği olarak görenler birinci sırada gelmektedir ve oranları %66,2 'dir, bunu %23,1 'le bu davranışın bir gelenek gereği olduğunu belirtenler izlemektedir, yine uygulamaya katılanların %10,7 'si bu davranışın günümüzde değişikliğe uğradığını belirtmiştir.

Kızılçevlik ve Malak köylerinde yaşayanlar bu soruya; saygı-disiplin ve gelenek gereği gibi iki seçenikle yanıt verirken, diğer köyler buna ek olarak bu uygulamanın değiştiğini belirtmiştir.

Evin gelini konumundaki kişinin ailedeki yaşlılarla konuşmaması biçimindeki davranışın anlamı nekadar, saygı-disiplin yada gelenek gereği olsada günümüzde sürdürülüyor olması önemlidir denebilir. Çerkeslerde gelin konumundaki kişinin konuşmaması önceleri uzun süreli olurmuş, günümüzde 1-2 ay süren konuşmama süresi, önceleri belki yıllarca sürermiş. Bu geleneğin diğer bir yönü, ailedeki yaşlılar gelinle konuşmak istediklerinde ona hediye alarak birşey alıp onu verdikten sonra konuştururlarmış. Uygulamaya katılan hane reisleri bu uygulamanın günümüzde de devam ettiğini belirtmektedir.

Uygulamaya katılan hane reislerine, yaşlılara adı ile hitap etmenin anlamı sorulduğunda verdikleri yanıtlar şöyledir; tablodaki verilerdede görüldüğü gibi %97,5 'i adı ile hitap etmenin yanlış olduğunu belirtirken, bunu saygısızlık olarak nitелеmekte ismin başına yada sonuna bir ek eklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Yine %1,9 'u yaşlılara adı ile hitap etmeyi doğru bulmakta, bunu bir içtenlik olarak açıklamaktadır. %0,6 'sı ise hangi şekilde olursa olsun bunun önemsiz birşey olduğunu belirtmektedir.

TABLO - 30 AİLEDE VE TOPLUMDA YAŞLILARA YÖNELİK DAVRANIŞLAR

YAŞLIYA YÖNELİK DAVRANIŞ	Kızıl çevlik T %	Kara kuyu T %	Ören şehir T %	Malak T %	Tahta köprü T %	Hilmiye T %	Yahya bey T %	TOPLAM %
Saygı gösterilir	4 20	5 14,3	9 36	12 48	4 20	2 13,3	10 50	46 28,7
Kararlarda belirleyicidir	2 10	-	3 12	1 4	2 10	2 13,3	1 5	11 6,9
İtaat edilir	-	-	1 4	-	2 10	-	3 15	6 3,7
Danışılan kişilerdir	14 70	30 85,7	12 48	12 48	12 60	11 73,4	6 30	97 60,7
TOPLAM	20 100	35 100	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	160 100

Uygulamaya katılanlara toplumda yada ailede yaşlılara yönelik davranışların neler olduğu sorulduğunda verdikleri yanıtlar; %60,7 danışılan kişiler oldukları, %28,7 saygı gösterildiği, %6,9 kararlarda belirleyici oldukları, %3,7 itaat edilen kişiler oldukları şeklindedir.

Çerkeslerde yaşlılar ailenin olduğu kadar toplumunda önemli kişisidir. Yaşlı ailede ve toplumda bir otoritedir, kararlarda belirleyici ve danışılan kişidir. Thamade'lik de bununla paralel olarak devam eden bir durumdur. Seçeneklerde de görüldüğü gibi yaşlı kişilerin ailede ve toplumda önemli bir yeri vardır. Yaşlı kimsenin yolunun kesilmemesi, bir ortama girdiğinde ayağa kalkılması, yanında siğara içilmemesi, ayak ayak üstüne atılmaması gibi davranışlarda yaşlı kişiliğine duyulan saygının göstergelerindedir.

TABLO - 31 AİLE KARARLARINDA ENÇOK ETKİLİ OLANLAR

AİLE KARAR LARINDA ETKİLİ OLAN	Kızıl çevlik T %	Kara kuyu T %	Ören şehir T %	Malak T %	Tahta köprü T %	Hilmiye T %	Yahya bey T %	TOPLAM %
Ailenin en yaşlısı	11 55	23 65,7	15 60	20 80	14 70	7 46,6	16 80	106 66,2
Anne ve Baba	6 30	8 22,8	9 36	5 20	4 20	3 20	4 20	39 24,4
Çocuklar-Gençler	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailenin bütün üyeleri	3 15	4 11,5	1 4	-	2 10	5 33,4	-	15 9,4
TOPLAM	20 100	35 100	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	160 100

Tabloda hane reislerinin ailedeki kararlarda en çok kimlerin etkili olduğu sorusuna verdikleri yanıtların dağılımı görülmektedir. Buna göre ailedeki kararlarda %66,2 oranında ailenin en yaşlısının etkili olduğu görülmektedir, bunu sırayla %24,4 'le anne ve baba, %9,4 'le ailenin bütün üyeleri birden etkilidir seçenekleri izlemektedir. Verilere bakıldığında çocukların ve gençlerin aile kararlarda hiç etkili olmadıkları görülmektedir.

Bütün köylerde "aile kararlarda" çocuklar ve gençlerin hiç etkili olmadığı belirtilmiştir.Yine bir değişim ifadesi olarak alınabilecek olan, ailenin bütün üyeleri birden etkilidir diyenlerin oranı, Kızılçevlik'te %15, Karakuyu'da %11,5, Örenşehir'de %4, Tahtaköprü'de %10, Hilmiye'de %33,4 'tür.

Tablo 30 'da görmüş olduğumuz gibi, Çerkeslerde yaşlı ailenin tek otoritesidir, buradaki bulgular bunu destekler niteliktedir. Aile kararlarda erkek yada kadın en yaşlı olan en etkilidir. Buda çoğunlukla B.baba yada B.anne konumundaki kişidir. En yaşlı kişinin bu otoritesi ve belirleyiciliği yaşamı sonuna kadar sürer, bu kişiler öldüğünde bu görev baba yada anne konumundaki kişiye yüklenir.

Günümüzde değişen aile ve toplumda, aile kararlarda etkili olma durumu baba ve anne'ye yada ailenin bütün üyelerine birden yüklenmeye başlanmıştır.

Tabloda Çerkes dışındakilerle evlilik yapılmamasının nedeni sorusuna verilen yanıtların seçeneklere göre dağılımı görülmektedir. Buna göre hane reislerinin %38,8 'i bunu gelenek ve göreneklerin kaybolmasıyla açıklarken, %31,9 'u evlenenlerin uyum sağlayamaması ile açıklamaktadır, yine %21,2 'si bunu ırkın farklılaşması ile açıklarken, %8,1 'i dilin kaybolması şeklinde açıklamaktadır.

Tablo 32'de Çerkes olmayanlarla evlilik yapılmasının oranının düşük olduğunu görmüştük, bu sorunun yanıtları bir anlamda bunun gerekçeleri olarakta alınabilir.

Seçeneklerde de belirtildiği gibi, Çerkes dışındakilerle evlilik yapılması; onlar için gelenek ve göreneklerin kaybolması, evlenenlerin kültürel anlamda uyum sağlayamaması, ırklarının farklılaşması, dillerinin sonraki kuşaklara aktarılamaması nedeniyle kaybolması anlamlarına gelmektedir. Çerkeslerin kendi toplulukları içinden biriyle evlenmeleri onlar için bir anlamda kültürel kimliklerinin devamında sağlamaktadır.

TABLO - 34 ÇERKES FOLKLÖR OYUNLARININ BİLİNME DÜZEYİ

Ç.FOLKLÖR OYUNLARINI BİLİYORMU	Kızıl çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %	
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%		
Tümünü biliyorum	11	55	24	68,6	16	64	17	68	11	55	9	60	13	65	101	63,1
Çoğunu biliyorum	9	45	3	8,6	8	32	7	28	6	30	4	26,7	3	15	40	25
Bir kısmını biliyorum	-	-	5	14,3	1	4	1	4	3	15	2	13,3	4	20	16	10
Hiç bilmiyorum	-	-	3	8,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1,9
TOPLAM	20	100	35	100	25	100	25	100	20	100	15	100	20	100	160	100

Tabloda seçeneklere verilen yanıtların dağılımı görülmektedir, buna göre; 160 kişinin %63,1 'i folklör oyunlarının tümünü bildiğini, %25 'i çoğunu bildiğini, %10 'u bir kısmını bildiğini, %1,9 'u hiç bilmediğini belirtmektedir.

Tablodaki oranlardan da anlaşılacağı gibi, Çerkesler folklor oyunlarını çok sever ve her koşulda oynarlar. Yaşlı-genç, kız-erkek herkes folklor oyunlarını bilirler, düğün, nikah ve gençlerin toplantılarında mutlaka folklor oyunları oynanır. Bu yüzden herkes oyunları bilmek zorundadır. Oyunları yaşlı kuşağın tümü bilir, gençlerden bilmeyenler ise bunun için kınanabilirler, çünkü folklor oyunları Çerkes kültürüyle özdeşleşmiştir, hatta bu oyunları bilmeyenlerin kültürlerinin eksik olduğuna bile inanılır.

TABLO - 35 NİKAH VE DÜĞÜN TÖRENLERİNİN YAPILIŞI

NİK-DÜĞÜN TÖRENLERİ YAPILIŞI	Kızıl çevlik T %	Kara kuyu T %	Ören şehir T %	Malak T %	Tahta köprü T %	Hilmiye T %	Yahya bey T %	TOPLAM %
Çerkes gelenek lerine uygun	17 85	35 100	24 96	25 100	20 100	15 100	20 100	156 97,5
Türk toplumu gel. uygun	-	-	-	-	-	-	-	-
Her ikisine uygun	3 15	-	1 4	-	-	-	-	4 2,5
Fark etmez	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	20 100	35 100	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	160 100

Tablo'da nikah ve düğün törenlerinin yapılışına ilişkin soruya verilen yanıtlar görülmektedir. Burada belirtilmesi gereken bir nokta, araştırma uygulamasında kullanılan anket formunda bu soru, "nişan, nikah, düğün vb. törenleri nasıl yapıyorsunuz" şeklindeydi. Uygulama sırasında Çerkeslerde "nişan" töreni yapılmadığı belirtilmiş ve bu soru, nikah, düğün törenleri biçiminde kullanılmıştır. Değerlendirmede de bu durum göz önüne alınarak tabloda bu şekilde yer verilmiştir.

Uygulamaya katılanların %97,5 'i bu törenlerini Çerkes geleneklerine uygun olarak gerçekleştirdiğini belirtirken, %2,5 'i her ikisinde uygun olarak gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Bu törenlerin sadece Türk toplumu geleneklerine uygun olarak gerçekleştirildiğini belirtene rastlanmamıştır.

Köylerde uygulanan geleneklerin daha az değiştiği ve daha titizlikle uygulandığı tablodaki verilerde de anlaşılmaktadır.

Bir önceki tabloda açıklanan verilerin devamı niteliğindeki bu soruda verilen yanıtlar şöyledir. Toplam 160 hane reisinin %64,4 'ü gelenek ve görenekleri "kısmen" gerçekleştirebildiğini belirtirken, %35,6 'sı "evet" seçeneğini tercih ederek gelenek ve görenekleri gerçekleştirebildiğini vurgulamıştır. Bunların gerçekleştirilememesi anlamına gelen "hayır" seçeneğini tercih eden hane reisi yoktur. Bu durum bir anlamda araştırma uygulamasına katılanların tümünün gelenek ve görenekleri gerçekleştirdiğinin ifadesidir.

Gelenek ve göreneklerin kısmen gerçekleştiriliyor olması bunlarda bir değişme ve farklılaşma olduğu anlamında gelmektedir. Gelenek ve görenekler kültürün önemli öğelerindendir, zaten "kültüre sahipmişiniz" sorusundaki oranlarla bu sorudaki oranlar arasındaki yakınlıkta buradan gelmektedir.

Her iki soruda verilen yanıtlar bize, Uzunyayla bölgesinde Çerkes kültürünün değişime uğrasada korunduğunu göstermektedir. Buda araştırma varsayımlarımızı destekler nitelikte bir sonuçtur.

TABLO - 38 DEĞİŞEN YADA KAYBOLAN KÜLTÜREL ÖZELLİKLER

DEĞ. VE KAY. KÜLTÜREL ÖZELLİKLER	Kızıl çevlik T %	Kara kuyu T %	Ören şehir T %	Malak T %	Tahta köprü T %	Hilmiye T %	Yahya bey T %	TOPLAM %
Müzik	4 7,8	4 8,2	-	4 10,5	-	-	1 3,3	13 4,5
Uneyşe	9 17,6	5 10,2	5 12,2	4 10,5	4 11,4	5 12,2	4 13,3	36 12,6
Gelenek ve Görenekler	11 21,6	12 24,5	10 24,4	9 23,7	5 14,4	14 34,1	5 16,7	66 23,2
Sosyal ilişkiler	9 17,6	9 18,3	10 24,4	6 15,8	8 22,8	4 9,8	-	46 16,1
Düğün törenleri	8 15,8	10 20,4	4 9,8	7 18,5	8 22,8	9 21,9	8 26,7	54 18,9
Yaşlılara saygı ve ailedeki konumları	10 19,6	6 12,3	7 17	6 15,8	4 11,4	5 12,2	6 20	44 15,5
At kullanılmaması	-	3 6,1	5 12,2	2 5,2	6 17,2	4 9,8	6 20	26 9,2
TOPLAM	51 100	49 100	41 100	38 100	35 100	41 100	30 100	285 100

Tabloda hane reislerinin değiştiğine yada kaybolduğuna inandıkları kültürel özelliklerin neler olduğu sorusuna verdikleri yanıtların dağılımları görülmektedir. Soru açık uçlu sorulmuş ve bunlardan  tanesini belirtmeleri istenmiştir. Buna göre, %23,2 'si gelenek ve göreneklerin değiştiğini, %18,9 'u düğün törenlerinin değiştiğini, %16,1 'i sosyal ilişkilerin değiştiğini, %15,5 'i yaşlıların ailedaki konularının ve yaşlılara yönelik davranışların değiştiğini, %12,6 'sı Uneyşe (gelinin eve getirilmesi) geleneğinin değiştiğini, %9,2 'si Atların kaybolmakta ve kullanılmaz olduğunu, %4,5 'i müziklerinin değişmiş olduğunu belirtmektedir.

Soruda hane reislerinden  tercihte bulunmalarının istendiği dikkate alındığında oranlarda da görüldüğü gibi, yoğunlaşmanın sırasıyla, gelenek ve greneklerdeki, düğün törenlerindeki, sosyal ilişkilerdeki değişmelerde olduğu görülmektedir. Bu yoğunlaşmanın kültürün önemli ögelerinden sayılan  tanesinde olması dikkat çekicidir. Yine seçeneklerde ifade edilenlerin tümünün kültürle ilgili olduklarını söyleyebiliriz.

TABLO - 39 DEVAM ETTİĞİNE İNANDIKLARI KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

DEVAM EDEN KÜLT. ÖZELLİKLER	Kızıl evlik		Kara kuyu		ren Şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM%	
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%		
Dil'i konuşmak	2	6,2	6	10,2	4	11,4	4	8,1	4	7,5	2	6	-	-	22	7,2
Çerkes dışında evlenmemek	3	9,5	6	10,2	1	2,9	3	6,1	4	7,5	2	6	-	-	19	6,2
Misafir	2	6,2	7	11,8	2	5,7	4	8,1	4	7,5	3	9	2	4,3	24	7,8
Gelenek ve Görenekler	5	15,7	10	16,9	7	20	6	12,3	5	9,4	4	12,2	8	17,4	45	14,6
Sosyal ilişkiler Dayanışma	4	12,4	10	16,9	5	14,3	11	22,6	6	11,4	3	9	8	17,4	47	15,3
Düğün-Nikah törenleri	7	21,9	12	20,4	10	28,6	13	26,5	15	28,4	10	30,4	15	32,6	82	26,7
Yaşlılara saygı ve sevgi	7	21,9	4	6,8	2	5,7	5	10,2	9	16,9	5	15,2	8	17,4	40	13
Cenaze merasimleri	2	6,2	4	6,8	4	11,4	3	6,1	6	11,4	4	12,2	5	10,9	28	9,2
TOPLAM	32	100	59	100	35	100	49	100	53	100	33	100	46	100	307	100

Uygulamaya katılan hane reislerinden kültürün devamı için korunması gereken özellikler, açık uçlu soru biçiminde sorulmuş ve bunu üç tane seçenekle belirtmeleri istenmiştir. Buna göre, %28,6 'sı Xabze yada kültürün korunmasını, %17,4 'ü dilin konuşulması ve yazılmasını, %15,8 'i sosyal ilişkileri ve dayanışmayı, %11,1 'i nikah-düğün törenlerini, %9,4 'ü Çerkes dışındakilerle evlenmemeyi, %9,2 'si gelenek ve görenekleri korumayı, %7,4 'ü yaşlılara saygı ve sevgiyi, %1,1 'i giyim ve kuşamı kültürün devamı için korunması gereken özellikler olarak gördüğünü belirtmiştir.

Kültürün devamı için korunması gerektiğine inanılan kültürel özellikler, değiştiğine yada kaybolduğuna inanılan kültürel özelliklerle benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda belirtilen özellikler kültürün temel özellikleridir.

TABLO - 42 YAŞANILAN KÖYE NASIL GELİNDİĞİ

YAŞADIĞI KÖYE NASIL GELDİ	Kızıl çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Göçle	14		30		22		21		17		9		17		130
		70		85,7		88		84		85		60		85	81,2
Daha sonra yerleşti	3		5		2		3		3		3		2		21
		15		14,3		8		12		15		30		10	13,1
Bilmiyor	3		-		1		1		-		3		1		9
		15				4		4				30		5	5,7
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkesler bu bölgeye büyük göç olarak adlandırılan göç yoluyla gelerek yerleşmiştir. Birçok Çerkes köyü 130 yıl önceki bu göç sonrasında kurulmuş yerleşmelerdir. İlk yerleşmelerde kurulmuş olmayan köyler diğer köylerden ayrılarak kurulmuşlardır.

Tabloda köylere nasıl geldiği görülmektedir. Buna göre, hane reislerinin %81,2 'si yaşadığı köye göç yoluyla geldiğini belirtirken, %13,1 'i köye daha sonra yerleştiğini, %5,7 'si köye nasıl geldiğini ve yerleşildiğini bilmediğini belirtmektedir.

Köy yerleşmelerinin 130 yıl önce kurulmuş olmasına karşın, hane reisleri köylerinin nasıl kurulduğunu, kendilerine önceki kuşakların aktardığını belirtmektedir. Köye nasıl yerleştiklerini bilmediğini belirten hane reisleri çoğunlukla orta yaşta olanlardır.

TABLO - 43 KÖYDE YAŞAYAN ÇERKESLERİN ORANI

KÖYDE YAŞAYAN Ç. AİLELERİ	Kızıl çevlik T %	Kara kuyu T %	Ören şehir T %	Malak T %	Tahta köprü T %	Hilmiye T %	Yahya bey T %	TOPLAM%
Köyün tümü Çerkes	20 100	35 100	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	160 100
Çoğunluğu Çerkes	-	-	-	-	-	-	-	-
Kısmen Çerkes	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	20 100	35 100	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	160 100

Uzunyayla bölgesindeki toplam 7 köyde yapılan ve 160 hane reisinin katıldığı uygulama araştırmasında; hane reislerine köyde yaşayanların Çerkes ailesi olup olmadığı sorulmuş ve bu soruya %100 oranında "köyde yaşayanların tümü Çerkes" şeklinde yanıt verilmiştir. Bu oran uygulama yapılan 7 köy içinde geçerlidir.

Köylerde tarım ve hayvancılık işlerinde çalışan ve mevsimlik olarak orada bulunan birkaç aile vardır, aile reislerinin de belirttiği bu aileler, köyün yerleşik ailesi olmadıklarından değerlendirmeye alınmamıştır.

TABLO - 44 KÖY İÇİ İLİŞKİLERDE SORUN OLUP OLMADIĞI

KÖY İÇİ İLİŞKİLERDE SORUN	Kızıl çevlik T %	Kara kuyu T %	Ören şehir T %	Malak T %	Tahta köprü T %	Hilmiye T %	Yahya bey T %	TOPLAM%
Evet	-	-	-	-	-	-	-	-
Hayır	20 100	35 100	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	160 100
Kısmen	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	20 100	35 100	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	160 100

Uygulamaya katılan toplam 160 hane reisine köy içi ilişkilerinde sorun olup olmadığı sorulduğunda verdikleri yanıtlar tabloda görülmektedir. Buna göre hane reislerinin %100 'ü köy içi ilişkilerde sorun olmadığı anlamına gelen "hayır" yanıtı vermiştir.

Uzunyayla bölgesinde kapalı bir köy yaşamı sürdüren Çerkesler uyum içerisinde birarada yaşamaktadır. Hane reislerinde belirttiği gibi, köylerde kavga, kan davası, cinayet gibi olaylara rastlanmayışıda bunun bir göstergesidir.

TABLO - 45 KÖYLERDEN GÖÇ DURUMU

KÖYDEN GÖÇ VARMİ	Kızıl çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM%
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
E B.Köye	-		-		-		-		-		-		-		-
V Kasabaya	-		-		1	4	-		-		-		-		1
E Kente	20	100	35	100	12	48	25	100	20	100	15	100	20	100	147
T B.Ülkeye	-		-		-		-		-		-		-		-
HAYIR	-		-		12	48	-		-		-		-		12
TOPLAM	20	100	35	100	25	100	25	100	20	100	15	100	20	100	160

Tabloda Uzunyayla bölgesindeki köylerden göç olup olmadığına ilişkin soruya verilen yanıtların oranları görülmektedir. Buna göre uygulamaya katılanların %91,9 'u köylerinden kente göç olduğunu belirtirken, %0,6 'sı kasabaya göç olduğunu belirtmektedir. Uygulamaya katılan toplam yedi köyden altısı köylerinden kente göç olduğunu belirtirken, Örenşehir köyünden %48 oranında göç olmadığı biçiminde yanıt verilmiştir. Bunun genel toplam içerisindeki oranı %7,5 'tir.

Uzunyayla bölgesindeki köylerden kente bir nüfus akışı, bir göç sözkonusudur. Tablodaki verilerde bunun bir göstergesidir. Sosyal refah olanakları, iş ve eğitim olanaklarından yararlanmak için köylerdeki nüfus kentlere göç yoluyla taşınmaktadır. Bu durum, Uzunyayla bölgeindeki bütün köyler için geçerlidir. Göç yoluyla gidilen büyük kentlerin başında, Kayseri, İstanbul ve Ankara gelmektedir.

TABLO - 46 KÖYÜN GELECEĞİ KONUSUNDAKİ DÜŞÜNCELERİ

KÖYÜN GELECEĞİ KONUSUNDA	Kızıl çevlik T %	Kara kıyu T %	Ören şehir T %	Malak T %	Tahta köprü T %	Hilmiye T %	Yahya bey T %	TOPLAM %
Çok umutluyum	-	-	-	1 4	1 5	-	-	2 1,2
Umutluyum	5 25	10 28,6	15 60	17 68	14 70	9 60	12 60	82 51,3
Umutsuzum	15 75	24 68,6	10 40	7 28	5 25	6 40	8 40	75 46,9
Çok umutsuzum	-	1 2,8	-	-	-	-	-	1 0,6
Hiçbiri	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	20 100	35 100	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	160 100

Tabloda, hane reislerinin yaşadıkları köyün geleceği konusundaki düşüncelerinin oransal dağılımı görülmektedir. Hane reislerinin %51,3 'ü yaşadığı köyün geleceği konusunda "umutlu" olduğunu, %46,9 'u "umutsuz" olduğunu, %1,2 'si "çok umutlu" olduğunu, %0,6 'sı "çok umutsuz" olduğunu belirtmektedir.

"Çok umutlu" olduğunu belirtenler %4 Malak, %5 Tahtaköprü köylerindedir. Yine çok umutsuz olduğunu belirten (%2,8) 1 kişi Karakuyu köyündendir. Geriye kalanlar bütün köyler için "umutluyum" yada "umutsuzum" şeklinde dağılmaktadır.

Tabloda yaşadığı köyün geleceğinden umutlu insanların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Hane reislerinin durumu dikkate alındığında bu oranın yüksek olması, yaşamını burada sürdüren orta yaş ve yaşlı kuşaktan hane reislerinin yaşadıkları köye olan bağlılıklarıyla açıklanabilir.

Köyün geleceğinden umutsuz olduğunu belirtenler, buradaki yaşamlarının gelecek yönüyle fazlaca birşey içermediği kanısındadır. Çünkü onlara göre, köylerdeki sosyo-ekonomik durum gittikçe gerilemekte, gelişme gösterememektedir. Buda köylerin geleceği konusunda umutsuz olmak için en önemli gerektir.

TABLO - 47 KOMŞU KÖYLERLE İLİŞKİLERİ

KOMŞU KÖYLERLE İLİŞKİLERİ	Kızıl çevlik T %	Kara kuyu T %	Ören şehir T %	Malak T %	Tahta köprü T %	Hilmiye T %	Yahya bey T %	TOPLAM %
İyi	19 95	32 91,4	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	156 97,5
Orta	1 5	3 8,6	-	-	-	-	-	4 2,5
Kötü	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	20 100	35 100	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	160 100

Tablodaki verilere bakacak olursak, hane reislerinin %97,5 'inin komşu köylerle olan ilişkileri "iyi" şeklinde nitelediğini görürüz, %2,5 'i de ilişkileri "orta" şeklinde nitelemektedir. Komşu köylerle ilişkilerin olumsuzluğu anlamına gelen "kötü" nitelemesi hiç kullanılmamıştır.

Bölgedeki Çerkes köylerinin kendi köy içi ilişkilerinde sorun olmayışı yanında, komşu köyler arasında da sorun olmayışı tablodaki verilerde kolaylıkla görülebilmektedir.

TABLO - 48 KOMŞU KÖYLERİN ÇERKES KÖYÜ OLMASININ ÖNEMİ

KOMŞU KÖY. Ç.OLMASI ÖNEMLİMİ	Kızıl çevlik T %	Kara kuyu T %	Ören şehir T %	Malak T %	Tahta köprü T %	Hilmiye T %	Yahya bey T %	TOPLAM%
Evet	20 100	35 100	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	160 100
Hayır	-	-	-	-	-	-	-	-
Kısmen	-	-	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	20 100	35 100	25 100	25 100	20 100	15 100	20 100	160 100

Bir önceki tablodaki verilerde de görüldüğü gibi, köyler arasındaki komşuluk ilişkilerinin oranı %97,5 gibi yüksek bir olumlulukla ifade edilmişti.

Yine bu soruya verilen yanıtta, komşu köylerin Çerkes köyü olmasının önemi %100 oranında "evet" şeklindedir. Uzunyayla bölgesindeki Çerkes köyleri birbirine yakın olmak yanında, komşuluk ilişkileri iç içedir. Köylerin yakın olması görüşmelerini kolaylaştırırken, aralarındaki yardımlaşma ve dayanışmayı da geliştirmektedir. Benzer yapılara sahip köylerin Çerkes köyü olmaları karşılıklı olarak bir birleri için önemlidir.

TABLO - 49 ÇERKES OLMAYAN KÖYLERİN AKTİVİTELERE KATILIMI

Ç.OLMAYAN KÖY AKTİVİ. KATILIRMI	Kızıl çevlik		Kara kuyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Evet	-		-		-		-		-		-		-		-
Hayır	20		33		23		23		20		15		20		154
		100		94,3		92		92		100		100		100	96,2
Kısmen	-		2		2		2		-		-		-		6
				5,7		8		8							3,8
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
		100		100		100		100		100		100		100	100

Uzunyayla bölgesinde bulunan köyler arasındaki ilişkilerde, Çerkes köyü olma özelliği karşılıklı ilişkilerde önem taşımaktadır. Bu bölgede azda olsa Çerkes olmayan köylerde bulunmaktadır. Çerkes köylerinin bu köylerle ilişkilerinin düzeyi konusunda, hane reislerine sorulan soruya verilen yanıtlar; %96,2 oranında diğer köylerin toplumsal aktivitelerine katılmadığı şeklindedir. %3,8 'i ise bu köylerin toplumsal aktivitelerine kısmen katıldığını belirtmektedir.

Uzunyayla bölgesindeki köylerde gerçekleşen nikah, düğün vb. aktivite ve törenlere aynı köyde yaşayanlar yanında, komşu köylerde yaşayanlarda davet edilerek çağrılır. Bu tür aktivitelere Çerkes olmayan köyler çoğunlukla çağrılı olmazlar. Çerkesler, kendi gelenek ve göreneklerine uygun biçimde gerçekleştirdikleri bu aktiviteleri başkalarının anlayamayacağını, uyum gösteremeyeceğini düşündükleri için böyle davranırlar.

Diğer köylerde yaşayanlar ise, davetli değilse zaten kendiliğinden bu aktivitelere gelip katılmazlar.

TABLO - 50 HANE REİSİNİN KENDİ GELECEĞİ KONUSUNDAKİ DÜŞÜNCELERİ

KENDİ GELECEĞİ KONUSUNDA	Kızıl çevlik		Kara kıyu		Ören şehir		Malak		Tahta köprü		Hilmiye		Yahya bey		TOPLAM %
	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	T	%	
Çok umutluyum	-		-		-		2		-		-		-		2
							8								1,2
Umutluyum	9		20		15		22		17		12		14		109
	45		57,1		60		88		85		80		70		68,1
Umutsuzum	11		15		10		1		3		3		6		49
	55		42,9		40		4		15		20		30		30,7
Çok umutsuzum	-		-		-		-		-		-		-		-
Hiçbiri	-		-		-		-		-		-		-		-
TOPLAM	20		35		25		25		20		15		20		160
	100		100		100		100		100		100		100		100

Uygulamaya katılan toplam 160 hane reisine kendi gelecekleri konusunda düşündükleri sorulduğunda verdikleri yanıtlar ve oranları tabloda görüldüğü gibi şöyledir; hane reislerinin %68,1 'i kendi geleceği konusunda "umutlu" olduğunu, %30,7 'si "umutsuz" olduğunu, %1,2 'si "çok umutlu" olduğunu belirtmiştir.

Veriler içerisinde "çok umutlu" olduğunu belirten 2 kişi Malak köyündendir (%8). Bunun dışında kalanların tümü bütün köylerde "umutluyum" yada "umutsuzum" şeklinde bir dağılım göstermektedir.

Orta yaş ve yaşlı kuşaktan olan hane reisleri kendi gelecekleri konusundaki soruyu; köydeki yaşamları, kültürleri ve ilişkileri, sosyo-ekonomik yapıları bağlamında düşünerek yanıtlamıştır. Bu kuşaktan insanların gelecekleri konusundaki umutları, kendilerine olan güven ve gelecek beklentileriyle açıklanabilir. Gelecekle ilgili bu güven duygularında kültürel kimliklerinin etkili olduğu bir gerçektir.

Tabloda görülen ve geleceği konusunda umutsuz olduğunu belirtenler ise bunu, köylerdeki yaşam düzeyi ve köylerden kentlere göç sonucunda köylerin boşalmış olmasıyla açıklamaktadır.

BÖLÜM V

I - SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Araştırma, 3-27 Haziran 1993 tarihleri arasında, Çerkeslerin yoğun olarak yaşamış oldukları Uzunyayla bölgesinden seçilen yedi köyden toplam 160 hane reisine uygulanan anket verilerini içermektedir. Bu alan araştırmasında uygulama yapılan köyler rastgele seçilmiştir. Araştırmada, anket uygulaması yanında görüşme tekniği kullanılmış, ses kayıt cihazı, fotoğraf makinası vb. araçlardanda yararlanılmıştır.

7 köyde toplam 160 hane reisine uygulanan anket verileri ve görüşme yoluyla elde edilmiş bilgiler genel olarak şunlardır,

Toplam 7 köyde hane reisi olarak kabul edilen 160 kişiye anket uygulanmıştır. Uygulamaya katılanların %86,2 'sini erkekler, %13,8 'ini kadınlar oluşturmaktadır.

Ataerkil bir toplum örgütlenmesine sahip köy topluluklarında hane reisi olarak erkek kabul edilmektedir. Hatta geniş aile yapısının halen geçerli olduğu köylerde, hane reisi ailenin en yaşlı erkeğidir, buda çoğunlukla B.baba konumundaki kişi demektir. B.baba'nın bulunmadığı ailelerde hane reisliği görevi B.anne'nindir. Her ikisinde bulunmaması durumunda hane reisliği görevini evli olan en büyük erkek üstlenmektedir.

Uygulama araştırmasında kadınların aile reisi olarak yanıt vermeleri, ya ailenin en yaşlısı olmalarını yada uygulama anında hane reisinin evde olmayışı anlamına gelmektedir.

Uygulamaya katılan hane reislerinin yaş gruplarına göre dağılımında yoğunlaşmanın 36-65 yaşları arasında olduğu görülmektedir. Bu yoğunlaşmanın nedeni, Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkeslerde hane reisi olarak ailenin en yaşlısının kabul edilmesindedir. Yine araştırma uygulaması sırasında gözlenen diğer bir durum ise, köylerde orta yaş ve yaşlı kuşaktan insanların yaşadığıdır. Çocuklar ve gençler ya öğrenim görmek yada çalışmak için kentlere göç etmişlerdir.

Köylerde yaşayan orta yaş ve yaşlı kuşaktan insanların öğrenim durumlarının oranları sırasıyla; %66,3 İkokul mezunu, %15 okuryazar, %10 okuryazar olmayan, %6,2 Ortaokul, %2,5 Lise mezunu şeklindedir.

Bu veriler öğrenim görmek amacıyla kente giden insanların tekrar köye dönmediklerinde bir göstergesidir. Okur-yazar olma durumunun %90 'larda olması bir anlamda öğrenime verilen önemin bir göstergesidir. Uygulamaya katılan hane reisleri ayrıca, öğrenim görebilme olanaklarının kendi okudukları dönemlerde kısıtlı oluşunuda bir gerekçe olarak göstermektedir.

Günümüzde bölgedeki köylerde halen ortaokul düzeyinde okul bulunmamaktadır. İlkokulu bitiren gençler kentlere gidip oralarda okumak zorundadır. Buda ya ailelerinin oraya gitmesi yada çocukların kentlerde yaşayan bir akraba ailesi yanına gönderilerek okutulması demektir. Her durumda aileler sosyo-ekonomik bir güçlükle karşı karşıyadır.

Bir bütün olarak düşünüldüğünde aile üyelerinin yaşamakta olduğu evde bulunan eşyalar, o ailenin refah düzeyinde bir göstergesidir. Bu açıdan bakıldığında verilerdede görüldüğü gibi, köylerde yaşayan ailelerin evlerinde gerekli olabilecek hertürlü eşya mevcuttur.

Günümüzde köylere götürülen elektrik, su, telefon vb. altyapı hizmetleri köylerde yaşayan ailelerin yaşam düzeylerini yükseltmiş, kent ve köy olanakları açısından farklılıklar azalmaya başlamıştır. Köylere götürülen hizmetlere paralel olarak köylülerin yaşamlarının düzeyinde iyileşme görülmeye başlamıştır.

Uygulamaya katılan hane reislerinin %29,4 oranında gazete, kitap, dergi vb. okumuyor olmaları önemli bir orandır. Bunun yanında, okuduğunu belirtenler içerisinde bu tür yayınları buldukça okuyanlarda bulunmaktadır. Köylerin ilçe ve illerle iletişim ve ulaşım olanakları arttıkça bu oranların artacağıda kesindir.

Pınarbaşı ilçesine yakın köylerde, her gün yayınları edinip okuyanlar yanında gazete aboneliği olduğunu belirten kişilerinde bulunması bunun bir göstergesidir. Ayrıca köylerde yaşayanların gazete, dergi, kitap vb. okuyarak kültürel düzeylerini geliştirmeleri ulaşım ve iletişim hizmetlerindeki gelişmeyle de orantılıdır.

Köylerde yaşayan hane reislerinin çalışmadığı zamanlarda çoğunlukla, (%70) arkadaşları ile sohbet ettiği, (%14,4) kahveye gittiği, (%8,7) el sanatları ile uğraştığı, (%6,9) radyo-televizyon izlediği görülmektedir.

Köylerde yaşayanların çalıştıkları aylar tarım ile ilgili işlerin yapıldığı yaz aylarıdır. Bunun dışında kalan zamanlarda günlük olarak yapılan, hayvanların beslenmesi ve bakımı gibi işler fazla zaman almazlar. Günün geriye kalan zamanı çoğunlukla arkadaş sohbetleri, kahvede oturma, radyo-TV izlemek şeklinde değerlendirilmektedir.

Bu uğraşlar içerisinde görülen, el işleri uğraşı kadınlar tarafından gerçekleştirilen bir uğraştır. Uygulama yapılan toplam 7 köyün, Malak ve Hilmiye köyleri olmak üzere ikisinde kahve vardır, diğer köylerde kahve bulunmamaktadır.

Köylerde üretime yönelik işletmelerin bulunmaması nedeniyle, köylüler zamanının çoğunu boş geçirmekte, zamanını ve emeğini değerlendireceği alanlar bulamamaktadır.

Köylerde yaşayanlar Radyo-TV izlemeyi her ne kadar bir boş zaman değerlendirme uğraşı olarak görselerde, bu araçların; yayınlarının kültürlerine yabancı olduğu, çocuklarının gelişimini olumsuz etkilediği, yayınların kültürel düzeylerini arttırdığı, kendi dillerini konuşmalarını engellediğini belirtmektedir.

Kitle iletişim aracı olan Radyo-TV. gibi araçlar insanların yaşamında vazgeçilmez araçlar haline gelmiştir. Köylerde bile her evde artık bu araçlara rastlanması mümkündür. Uygulamaya katılan hane reislerinin tümü bu araçların evlerinde bulunduğunu belirtmeside bunun bir göstergesidir.

Kitle iletişim araçlarının seçeneklerde belirtildiği gibi hem olumlu hemde olumsuz etkileri olabilmektedir. Fakat günümüzde her koşulda bu araçlardan yararlanılmasında bir zorunluluktur.

İnsanların kültürel kimlikleri, yaşam anlayışlarında olduğu kadar, inançlarında da etkilidir. "Yaşamında gerekli gördükleri" şeklindeki soruya hane reislerinin verdikleri yanıtlar, Çerkes köylerinde yaşayan insanların yaşam anlayışları ve inançlarının bir göstergesidir.

Köylerde yaşayanlar (%73,8) muska, büyü, nazar, ziyaret, adak gibi şeylere inanmadıklarını belirtmektedir. Bunlardan birine inandığını belirten geriye kalanlar ise, dinsel inançlarının içerdiği şeyler olmasından dolayı inandığını özellikle belirtmektedir.

Uzunyayla bölgesindeki köylerde tarım ve hayvancılık uğraşı egemendir. Bu iki uğraş çoğunlukla birlikte yürütülmektedir. Serbest çalışma ve ticaret yok denecek kadar azdır.

Köylerde iklim yapısı nedeniyle yetiştirilebilen tarım ürünleri, buğday, arpa ve çavdar'dır. Yetiştirilen hayvan türleri ise, küçükbaş hayvan olarak koyun, büyükbaş hayvan olarakta inek'tir.

Köylerdeki üretim ile ilgili bu durum; üretimin aile işletmesi düzeyinde olması, tarım ve hayvancılıktaki gelişmemişlik, ulaşım ve altyapı hizmetlerinin eksikliği, iklim ve coğrafi yapı, pazar olanaklarının az olması gibi birçok gerekçe ile açıklanabilir.

Bölgede tarım bütünüyle makinalarla yapılmaktadır. Karasaban, tırpan gibi tarım aletleri yerine, traktör ve birlikte kullanılan tarım aletleri yanında, biçerdöver kullanılmaktadır. Araştırma verilerinde köylülerin tarımı %100 oranında traktörle yaptıkları görülmektedir. Buda tarımda makinalaşmanın bir göstergesidir.

Köylerde tarım ve hayvancılıkla uğraşan, gelirini bunlardan sağlayan köylülerin, %51,9 'u gelirinin ihtiyacını karşılamaya yetmediğini belirtirken, %40 'ı gelirinin ihtiyacını karşılamaya yettiğini belirtmiştir. Ayrıca %6,9 'u halinden memnun olduğunu belirtirken, %1,2 'si de ek işler yaptığını belirtmektedir.

Köylerde yaşayan ve gelirinin ihtiyacını karşılamaya yetmediğini belirten insanlar, başka seçenekleri olmadığı için köylerde yaşadığını vurgulamaktadır. Kentlere gitmelerde iş bulamayacaklarını düşünen bu insanlar, köyde kendi toprakları üzerinde çalışmayı tercih etmektedir.

Aile üyelerinin toplam sayısı dikkate alındığında, aile üyelerinden köyde yaşayanların oranının %65,3. Kentlerde yaşayanların oranının %34,7 olduğu görülmektedir. Bu oranlar aile üyelerinin önemli bir kısmının kentlerde bulunduğu bir göstergesidir. Aile üyelerinin orta yaştakileri ile yaşlıları zorunlu olarak köylerde kalsalar bile, gençler öğrenim görmek yada çalışmak için kentlere gitmektedir, bunun sonucunda ise aileler bölünmektedir. Diğer yandan, Tablo 13 'teki aile üyelerinin toplam sayısı ortalama olarak köylerde yaşayanların sayısında vermektedir.

Araştırma uygulamasının yapıldığı Çerkes köylerinde yaşayanların, Çerkesce'yi %99,5 oranında konuşabildiği, %0,5 oranında da konuşamadığı görülmektedir. Buradaki önemli bir nokta Çerkesce'yi konuşamayanların tümünün köylerde oturmamışlardan oluşuyor olmasıdır. Bundanda kentlere gidenlerin bir süre sonra bu dili kullanamamaktan dolayı unuttuğu sonucunu çıkartabiliriz.

Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkesler kendi dillerini konuşmaya özel önem verirler. 129 yıldır yaşanan bu ülkede dilin unutulmadan, aile üyelerinin tümü tarafından konuşuluyor olması, buna verilen önemin bir göstergesidir.

Dillerini konuşabilmeleri onlar açısından, kültürlerinin yaşatılmasının ön koşuludur, her koşulda konuşmaya çalışılarda, günümüzdeki değişme olgusunun onların dilleri üzerlerindeki olumsuz etkileride kaçınılmazdır.

Araştırmaya katılanların Çerkesce'yi %91,9 oranında aile içinde öğrendiğini belirtmeleri, aile içinde bu dilin yaygın olarak kullanıldığı anlamına gelmektedir.

%95 oranında Çerkesce'nin günlük ilişkilerde kullanılması. İletişim dili olarak, ailede ve çevrede bu dilin kullanılıyor olduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca %5 oranında Türkçe ve Çerkesce'nin birarada kullanılıyor olmasıda, günlük ilişkilerde kullanılan dilin değişime uğramakta olduğunu göstermektedir.

Dilin konuşulması ve çocuklara öğretilmesini, kültürün devam etmesinin koşulu olarak kabul eden Çerkesler Uzunyayla bölgesindeki köylerde de bunu uygulamaktadır. Araştırmaya katılanların %93,7 'si çocuklarına Çerkesce'yi öğrettiğini belirtirken, bunu ana dilinin kaybolmaması ve unutulmamasıyla açıklamaktadır.

Geniş aile yapısına sahip Çerkes ailelerinde çocuk yetiştirme görevi öncelikle (%59) Anne'den beklenmekte bu görev daha sonra sırasıyla, B.anne'ye (%15,2), Baba'ya (14,6), B.baba (%5,3) ve ailenin bütün üyelerine (%5,3) yüklenmektedir.

Çerkeslerde önceleri ailenin yaşlılarına tarafından gerçekleştirilmekte olan çocuk yetiştirme görevi günümüzde, öncelikle anne tarafından gerçekleştirilir olmuştur. Aslında Çerkeslerde çocuk yetiştirme ile ilgili sorumluluk toplumun bütününden beklenir, bu sorumluluğu Çerkesler özdeyişlerinde, "bir çocuk iyi yetiştirilirse bütün toplumun, kötü yetiştirilirse sadece o ailenin çocuğudur" şeklinde ifade etmektedir.

Hane reislerinin %91,9 'u çocuklarını Çerkesle evlendirmek istemektedir. Bu isteğinin gerekçesini; evliliklerin uyumlu olması, evlenenlerin gelenekleri bilmesi, dillerinin benzeşmesi şeklinde açıklamaktadır.

Hane reislerinin çocuklarını evlendirmede öne sürdükleri gerekçeler, kültürlerinin korunması ve devamında etkili gerekçelerdir. Çocuklarının yapmış olduğu evliliğin kültürel bir boyut içerdiğine inanan hane reisleri, evliliklerde bu koşulları aramaktadır.

Çocuklarının evliliği konusunda bu yargılara sahip olan hane reisleri, gençler tarafından gerçekleştirilen toplantılar (zexes) konusunda, %62,5 kaynaşmalarını sağladığı, %27,5 geleneklerini yaşattığı düşüncesindedir. Bu oranlar, gençler tarafından gerçekleştirilen toplantıların yaşlılar tarafından olumlu bulunduğu ve doğal karşılandığı anlamına gelmektedir. Seçeneklerde belirtilen gerekçeler kişilerarası ilişki ve geleneksel değerlerin yaşatılmasını içermektedir.

Yine aynı biçimde gençler tarafından sözlü olarak gerçekleştirilen flört (kaşen'lik) ilişkisi konusunda hane reisleri, %51,9 gençlerin bir birlerini tanmasına yardımcı olduğu, %23,8 geleneklerini yaşattığı, %15,6 gençleri yaşama hazırladığı şeklinde düşünmektedir. Zexes ve kaşenlik ilişkisinde bir iççelik sözkonusudur, zexeslerde biraraya gelen kızlı erkekli gençler tanışır, şakalaşır, oyunlar oynar ve sözlü olarak flört ederler. Kaşen'lik ilişkilerinin çoğu evlilikle sonuçlanmaktadır. Evlilikle sonuçlanmayan kaşenlik ilişkilerinde bile, kaynaşma, sözlü ilişki sonucunda oluşan bir etkileşim vardır.

Karşılıklı etkileşimin gençleri yaşama hazırlamak gibi eğitici işlevi yanında, kültürel yönüyle gelenekleri yaşatmak gibi bir işlevide vardır.

Çerkes genç kız ve erkekleri arasındaki iletişim ve etkileşim ne kadar erken yaşlarda başlasada, evlenmeleri geç yaşlarda olmaktadır. Günümüzde genç yaşlarda evlenmelere rastlanmaya başlandığı söylenebilir. Bu durum içinde yaşadıkları toplumsal ilişkilerden etkilenmelerinin bir sonucudur.

Anket verilerinde kızların evlenme yaşı ortalamasının (%51,2) 18-25 yaş arası, (%43,1) ve 26-35 yaş arası olduğu görülmüştü. Aynı şekilde erkeklerin evlenme yaşı (%65,6) 26-35 yaş arası, (%24,4) 18-25 yaş arası ve (%10) 36-45 yaş arasındadır. Verilerde görüldüğü gibi, kızların evlenme yaşı erkeklerinkinden daha düşüktür. Her ikisinde'de evlenme yaşının yüksek olduğu söylenebilir.

Çerkeslerde evlenme yaşının yüksek olmasının nedenlerinden biride, büyük abisi yada ablası dururken küçüğünün evlenememesiydi. Bunun sonucunda ortaya çıkan bir evlenme şeklide kaçarak evlenmelerdir. Bu evlenme şeklinin yaygınlığı araştırma verilerinde hane reisinin evlenme biçiminde de görülmektedir.

Hane reislerinin %45,6 'sı kaçarak evlendiğini belirtirken, %35 'i kaşenlik yaparak evlendiğini belirtmektedir. Görücü usulü ile evlenmelere (%14,4) rastlanması da Çerkeslerdeki evlenme biçimindeki değişimin göstergesi olarak alınabilir.

Değişime uyrayan diğer bir uygulama ise, evlenmelerde başlık parası alınmasıdır. Eskilere dayanan bu uygulama önceleri; 2 at, 2 öküz ve 500 lira gibi bir değerle ifade edilirken günümüz değerleriyle 3-5 milyon lira olarak ifade edilmektedir.

Bu miktar "anne sütü hakkı" olarak adlandırılıyor olsa bile, %30,7 bazen, %25,6 kesin alınıyor olması bu uygulamanın kısmende olsa sürdürüldüğü anlamına gelmektedir.

Uygulamaya katılanların ailelerinde boşanma olayı %5 gibi düşük bir orandır. Buda ailelerde boşanma olayının az olduğu anlamına gelmektedir. Bu boşanmaların da Çerkes dışındakilerle yapılan evliliklerde görülmesi, evlenmelerde uyum sorunu yaşandığını göstermektedir.

Boşanmalara az rastlanmasının diğer bir nedeni ise, eşlerin evlilik öncesinde bir birlerini uzun süre tanınması ve yaş olarak olgunlaşmış olmalarındandır.

Çerkesler, kendilerinden olmayanlarla evlenmeye karşı çıkmak yanında, akraba evliliğinede karşı çıkarlar, hatta bu uygulama en uzak akrabaları bile kapsar. Araştırma verilerinde bu durum %98,1 'lik bir oranla akraba evliliğinin olmadığı şeklinde yanıtlanmıştır. %1,9 'luk bir oranla akraba evliliği yaptığını belirtenler ise bu evliliklerin uzak akrabalarla yapıldığını vurgulamaktadır.

Yine, akraba evliliği yapanlar bu durumun içinde yaşadıkları çevreleri tarafından kabul edilmediğini belirtme gereği duymalarında, bu konudaki duyarlılığı göstermesi açısından ilginçtir.

Çerkeslerde kadınlar ev dışındaki işlerde çalıştırılmazlar, araştırma verilerinde de kadınların (%98,7) ev işlerinde çalıştıkları görülmektedir. Ailede ev iç işlerden kadın, dışarıdaki işlerden ise, erkek sorumludur. Kız çocukları çoğunlukla annelerine, erkek çocuklar ise babalarına yardımcı olurlar.

Çerkesler gelenek ve göreneklerine bağlı bir toplumdur, bunların her birinin anlamlı olduğuna inanır ve uygularlar.

Evdeki gelinin aile yaşlılarıyla konuşmamasıda bu yaygın geleneklerden biridir. Bu geleneğin anlamı konusunda aile reislerinin %66,2 'si "saygı-disiplin gereğidir" derken, %23,1 'i "gelenek gereği" olduğu için uygulandığını belirtmektedir. Diğer yandan %10,7 'si bu geleneğin değiştiğini günümüzde uygulanmadığını vurgulamaktadır.

Diğer yaygın bir gelenek ise, yeni evli eşlerin aile yaşlılarına birarada görünmemeleridir. Yine saygı ve gelenek gereği olduğunu belirtenler (%89,3) bu uygulamayı doğru bulmaktadır. Bu davranışı gereksiz ve yanlış bulanlarda vardır, bu şekilde yanıt verenler, günümüzde bu uygulamanın değişmesi gerektiğine inananlardır.

Çerkesler gelenek ve göreneklerine ne kadar bağlı olsalarda, aile yapısının değişmesi, yaşam olanaklarının değişmesi gibi nedenlerle gelenek ve göreneklerin uygulanabilirliği zorlaşmıştır.

Çerkeslerin yaşlılara gösterdiği saygı davranışının bir ölçüsünde, onlara adı ile hitap etmemektir. Verilerde hane reislerinin %97,5 oranında yaşlılara adı ile hitap etmenin "yanlış" olduğunu belirtmesi bunun bir göstergesidir. Onlara göre yaşlılara adı ile hitap etmek saygısızlık olması yanında, ayıp sayılır ve mutlaka kınanma nedenidir.

Yaşlılara adı ile hitap etmemek, özellikle evdeki gelin konumundaki kişiler için daha katı bir şekilde uygulanmaktadır. Evin gelini konumundaki kadının aile büyüklerinin adını söyleyememesi yanında, köyde yaşayan diğer büyüklerin adını da kullanamaz. Gelin konumundaki kişi için bunun belirli bir süresi yoktur, hatta bu durumun kadının yaşamı boyu bile sürebileceği uygulama sırasındaki görüşmelerde de açıkça ifade edilmiştir.

Yaşlının adının kullanılmasının saygısızlık sayıldığı ilişkilerde, aile ve toplumda yaşlıya yönelik davranışlar ise, (%60,7) danışılan kişiler olmaları, (%28,7) saygı gösterilen kişiler olmaları, (%6,9) kararlarda belirleyici kişiler olmaları, (%3,7) itaat edilen kişiler olmaları şeklindedir.

Yaşlı, ailenin yanında toplumda da önem verilen kişidir. Çerkeslerdeki Thamade'lik konumu bunun bir göstergesidir. Thamade otoritedir, kararlarda belirleyicidir ve toplumda önderdir. Bir amaç için biraraya gelmiş her topluluğun bir Thamade'si vardır. Thamadenin kararları yasa gibidir, bu kararlara asla karşı çıkılmaz.

Toplumda böylesine etkili olan yaşlıların, yoldan geçerken önleri kesilmez, bir ortama girdiklerinde ayağa kalkılır, yanlarında sigara içilmez, ayak ayak üstüne atılmaz, izinleri olmadan oturulmaz. Bütün bu davranışlar, yaşlıya duyulan saygı ile açıklanmaktadır.

Yaşlıların ailedeki ve toplumdaki bu konumları yaşamlarının sonuna dek sürmektedir, %66,2 oranında ailenin en yaşlısının aile kararlarında etkili olması, (%24,4) baba ve anne konumundakilerin ikinci sırada gelmesi bunun bir göstergesidir. Günümüz ailesinde kararlar birlikte alınıyor olsa bile, Çerkes ailesinde yaşlı halen tek otoritedir.

Hane reisleri ailelerinde Çerkes dışındakilerle evlilik yapılmasına %83,8 oranında, yapılmadığı anlamına gelen "hayır" yanıtı vermiştir. Evlilik yapıldığını belirtenlerin oranı ise %16,2 'dir.

Çerkesler evlenmelerin kendi aralarında yapılmasına özen gösterirler, verilerdeki oranlarda bunu doğrular niteliktedir. Özellikle köylerde yaşayanlar bu konuda daha duyarlıdır. Kentlerde yaşayanlar ve öğrenim görenler bu konuda bir ayrımda bulunmasalar bile, Çerkesle evlilik yapmanın, ailelerde bir koşul olarak uygulandığı söylenebilir.

Çerkes dışındakilerle evlilik yapılmama nedenleri, bu konudaki duyarlılığı açıklar niteliktedir. Ç. dışındakilerle evlilik yapılmama nedenini hane reisleri, %38,8 gelenek ve göreneklerin kaybolması, %31,9 evlenenlerin uyum sağlayamaması, %21,2 ırkın farklılaşması, %8,1 dil'in kaybolması ile açıklamaktadır.

Görüldüğü gibi, evlilikler sonucu ortaya çıkan durum konusundaki düşüncelerin başında, gelenek ve göreneklerin kaybolması, uyum sağlayamamak gelmektedir. Bunlardan, birinci gerekçenin kültürle ilgili olmasına karşın ikinci gerekçe kişilerle ilgilidir.

Çerkesler kendi dışındakilerle evlilik yapıldığında; kültürel yapının devamında etkili gördükleri ailenin çözüleceğine inanırlar. Yine kendi içlerindeki evliliklerin kültürel yapılarını devam ettireceğine inanırlar.

Çerkesler için folklor, yaşamın her koşulunda gerçekleştirilen bir coşkudur. Yaşlı genç, kız erkek herkes folklor oyunlarını bilir ve toplantılarda, törenlerde bu oyunlar oynanır. Bir zorunlulukmuş gibi bütün bireyler bu oyunları oynamasını öğrenir.

Verilerde de görüldüğü gibi, uygulamaya katılanların %63,1 'i folklor oyunlarının tümünü, %25 'i çoğunu, %10 'u bir kısmını bildiğini belirtmektedir.

Folklor Çerkesler için, kültürlerinin gerçekleştirilmesinde bir araçtır. Bu oyunları oynamayı kültürel kimliklerini ifade etmenin bir aracı olarak görürler. Bunda, folklor oyunlarının motiflerinin ve kareoğrafisinin içinde yaşadıkları toplumdakinden farklı olmasında etkisi olduğu söylenebilir.

Çerkesler, içinde yaşadıkları toplumdaki uygulamalardan farklı olarak, evlilikle ilgili süreçte gerçekleştirilen törenlerden (nişan,nikah,düğün) sadece nikah ve düğün törenlerini yaparlar. Çerkeslerde nişan töreni yoktur, nikah ve düğün törenlerini ise kendi geleneklerine göre yaparlar.

Evlilik süreci ile ilgili törenleri hane reisleri, %97,5 Çerkes geleneklerine uygun olarak yaptıklarını belirtmektedir. İçinde yaşadıkları Türk toplumu geleneklerine uygun olarak bu törenleri yaptığını belirten olmamasına karşın, %2,5 'i bu törenleri her ikisinde uygun olarak yaptıklarını belirtmektedir.

Kapalı köy yapılarında geleneklerin uygulanabilirliği daha kolaydır. Köy yerleşmeleri bunların uygulanmasına zemin yaratabilmektedir. Bu geleneklerin kentlerde aynı şekilde uygulanabilmesi zordur.

Köylerdeki ilişki yapıları, geleneklerin gerçekleştirilmesine olanak sağladığı gibi, bunların sürdürülmesinde de önemli bir işleve sahiptir.

Uygulamaya katılan hane reislerinin % 58,1 'i Çerkes kültürüne "kısmen" sahip olduğunu belirtirken, %41,9 'u sahip olduğu anlamında "evet" yanıtı vermektedir. Çerkes kültürüne sahip olmadığını belirten hane reisine rastlanmamıştır.

Uzunyayla bölgesinde uygulama araştırmasının yapılmış olduğu köyler ve anket uygulanan hane reisleri Çerkes'tir. Hane reislerinin kendilerini böyle kabul etmelerine karşın, kısmen yanıt vermeleri sahip oldukları kültürün düzeyinde ifadesidir.

"Evet" yanıtı verenler kültür kavramının içerdiği şeylere sahip olduğu düşüncesindedir. "Kısmen" yanıtı verenler ise, kültürlerine ilişkin şeylerin bir kısmını gerçekleştirmediği düşüncesindedir. Gerçekleştirmediğine inandığı şeyler ise, kaybolan yada değişen kültürel özelliklerdir. Bu bir anlamda, Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkeslerin kültürlerindeki değişimide açıklamaktadır. Kısmen yanıt verenlerin oranının %58,1 olması bu değişimin düzeyini açıklamaktadır.

Ayrıca belirtilmesi gereken bir diğer nokta, Çerkeslerin kültür kavramına karşılık "Xabze" kavramını kullanması, kültür kavramını bu sözcükle açıklamalarıdır. Araştırma uygulaması sırasında, daha anlaşılır olması nedeniyle birçok durumda araştırmacı tarafında bu kavram kullanılmıştır.

Gelenek ve görenekler, kültürün en önemli öğelerindedir. Gelenek ve görenekler bir anlamda, kültürün hem maddi hemde maddi olmayan iki yönünü birden içerirler.

Hane reisleri gelenek ve göreneklerini,%64,4"kısmen" gerçekleştirebildiklerini, %35,6 oranında ise gerçekleştirebildiklerini belirten "evet" şeklinde yanıt vermişlerdir. Bunları gerçekleştiremediğini belirten hane reisine rastlanmamıştır.

Köylerde yaşayanların kültürü, gelenek ve görenekleri gerçekleştirebilme oranları birbirine yakındır. Her ikisinde de "kısmen" gerçekleştirebilme oranlarının yüksek olması, bu konuda bir değişme olduğunun ifadesi olarak alınabilir. Bir değişme durumuna karşın, kültürün ve çeşitli öğelerinin korunduğu, devam ettirildiğinde yine verilerden anlaşılmaktadır.

Ayrıca, Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkeslerin kültürlerinin çeşitli yönleriyle değişime uğramasına karşın, halen kendilerine özgü yönleriyle sürdürülüyor olmasında araştırma varsayımlarımızı destekler niteliktedir.

Kültür, gelenek ve göreneklerin gerçekleştirilebilme durumunu gördükten sonra, değiştiğine yada kaybolduğuna inandıkları kültürel özelliklerin neler olduğuna bakacak olursak;

Değiştiğine yada kaybolduğuna inandıkları kültürel özellikler önem sırasına göre, %23,2 gelenekler ve görenekler, %18,9 düğün törenleri, %16,1 sosyal ilişkiler, %15,5 yaşlılara saygı ve ailedeki konumları, %12,6 uneyşe uygulaması, %9,2 at kullanılmaması, %4,5 müzik'teki değişimler şeklindedir.

Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkeslerin kültürel özelliklerinden değiştiğine yada kaybolduğuna inandıkları şeyler, kültürlerinin önemli öğelerindedir. Bunların başında gelenek ve göreneklerin gelmesi, değişme olgusunu daha net açıklamaktadır. Toplumsal gelişme ve değişme sonucu gelenek ve görenekler uygulanamaz olmakta, zamanla önemliliğini yitirmektedir. Aynı şeyler düğün törenlerindeki uygulamalar, sosyal ilişkiler ve diğerleri içinde geçerlidir.

Örneğin; düğün törenlerinde, hediye götürülmesi, törenlerin uzunluğu, katılım gibi şeylerde değişimler olmuştur. Müzik konusunda'da aynı şeyler geçerlidir. Düğünlerde çalgı olarak kullanılan akardeon, önceleri her köyde bulunurken günümüzde bütün köylerde bile birkaç tanedir. Yine bu müzik aletiyle çalan insanlardada bir azalma vardır.

Çerkes kültüründe önemli bir yere sahip olan at, tarımda ve üretimdeki makinalaşma sonucunda tümüyle kaybolmaya yüz tutmuştur. Sürüler halinde yetiştirilen at'lardan köylerde birkaç tane kalmıştır. At'ın kaybolması ile; at yarışları, at eti yenmesi, at ve atların çektiği kızaklarla yolculuk edilmesi, tarımda ve üretimde kullanılması gibi uygulamalar ortadan kalkmıştır.

Uneyşe, gelinin geldiği evde kendisine ait olan odaya götürülmesinde düzenlenen törendir. Bu tören günümüzde tümüyle ortadan kalkmıştır.

Çerkes ailesinde yaşlının önemli bir yeri olmasına karşın değişen ailede, yaşlının konumundada bir değişim olduğunu söyleyebiliriz. Yaşlılara olan saygı ve sevginin devam etmesine karşın, ailenin tek otoritesi kabul edilen ailenin en yaşlısının, aileler bölünüp küçüldükçe otoriteside zayıflamakta etkisi azalmaktadır.

Sosyal ilişkilerdeki değişme ise; köy kent ilişkisinin ve kitle iletişim araçlarının sonucudur. Köylerdeki sosyo-ekonomik yapıdaki değişme, sosyal ilişkileride etkilemektedir.

Değişen yada kaybolan kültürel özellikleri açıkladıktan sonra, Uzuyaylada yaşayan Çerkesler tarafından devam ettirilen kültürel özellikleri açıklayacak olursak;

Devam ettirilen kültürel özellikler olarak yoğunlaşmanın, sırasıyla; düğün ve nikah törenlerindeki uygulamalar, sosyal ilişkiler ve dayanışma, gelenek ve göreneklerde olduğu görülmektedir. Bu üç ana özellik dışında kalan ve devam ettiğine inanılan diğer şeyler; yaşlılara saygı ve sevgi, cenaze merasimleri, misafire yönelik uygulamalar, dil'i konuşmak, Çerkes dışındakilerle evlenmemek biçiminde açıklanmaktadır.

Çerkesler 129 yıl öce Kafkasya'dan zorunlu göç nedeniyle gelerek, Ülkedeki birçok bölgeye olduğu gibi, Uzunyayla bölgesindeki köylerde yerleşmişlerdir. Çerkes kültürü olarak nitelenebilecek şeyler, Çerkesler tarafından sahip olunan kültürel değerler. Kafkasya'dan göç yoluyla geldiklerinde sahip oldukları değerlerdir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Çerkesler onca yıllık sürede gerçekleşen değişikliklere karşın kültürel özelliklerini korumaya çalışmışlardır. Belirtilen ögeler, Çerkesler için vazgeçilmez ögeler, özelliklerdir. Bunların uygulanamaz olması Çerkes kültürünün yok olması anlamına gelmektedir.

Korunduğuna yada devam ettiğine inanılan kültürel özellikler yanında, Çerkeslerin yaşamlarında kullandıkları eşyalarda maddi kültürün ifadesi yönüyle anlamlıdır. Kültüre özgü olduğuna inanılan eşyalar Uzunyaylada yok olmaya yüz tutmuştur. Bu yokoluş yaşam biçimindeki değişiklik yanında, eşyaların işlevini yitirmesi sonucu kaybolmasıyla da açıklanabilir.

Günümüzde sahip olunan, korunabilen eşyalar; yamçı-eyer, elbise-takı, kama-kılıç, ev eşyası gibi şeylerdir. Bu eşyalara sahip olan aileler çok azdır. Birkaç ailede bunlardan birden fazlasının bulunmasına karşın, çoğunluğunda bunlardan hiçbiri bulunmamaktadır. Günümüzde bu eşyalar gündelik yaşamda kullanılmamakta, süs eşyası olarak korunmaktadır.

Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkesler kültürlerinin devam etmesi konusunda, en başta kültürün (xabze) kendisini korumak gerektiğine işaret etmektedir. Bunu izleyenler sırasıyla; kültürün yaşatılması ve aktarılmasında en önemli araç sayılan dil'in konuşulması ve yazılması, sosyal ilişkiler ve dayanışma, nikah ve düğün törenleri, Çerkes dışındakilerle evlenmeme, gelenek ve göreneklerin korunması, yaşlılara saygı ve sevgi, giyim ve kuşam alışkanlıklarıdır.

Seçeneklerde belirtilen özellikler, kültürel kimliklerini ifade eden şeylerdir. Bu özelliklerin bir kısmı aynı zamanda değişen kültürel özellikler olarak ifade edilmiştir. Çerkesler bu özelliklerin değiştiğini kabul etseler bile, korunmasında kültürün devamı için gerekli görmektedir.

Önceki verilerde görüldüğü gibi, Çerkeslerin kültürlerinin devamı için gerekli gördükleri özellikleri korumada titiz oldukları söylenebilir. Bu konuda en iyi örnek, Çocuklarına kendi dillerini öğretmeleri, Çerkes dışındakilerle evlilik yapmamaları, nikah ve düğün törenlerini geleneklerine uygun biçimde yapmalarıdır.

Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkesler kendi kültürlerini devam ettirmek konusunda bilinçli ve örgütlü davranmalar bile, birçok özelliklerinin içinde yaşadıkları toplumunkinden farklı olması nedeniyle, kendi kültürel özelliği olarak gördüklerini yaşatmasını bir kültürel kimlik ifadesi olarak kabul ederek uygulamaktadır.

Sahip olunan kültürel özelliklerin farklılığının , kendisini nitelemede öne çıkması, o özelliklerini uygulamada güdüleyici de olabilmektedir. Kapalı köy yapısının koşulları kültürel özelliklerini gerçekleştirilmeye elverişlidir. Bu kapalı köy yapıları değiştikçe, kültürel yapıda da değişmeler ve çözümler kaçınılmazdır. Bu özgün Çerkes kültürü yapısının devamı bilinçli ve çağdaş müdahaleler, yönlendirmelerle mümkündür.

Uzunyayla bölgesinde bulunan birçok Çerkes köyü 129 yıl önce, Kafkasya'dan göç yoluyla gelindiğinde kurulan yerleşmelerdir. İlk yerleşen köylerden ayrılan ailelerin kurdukları köyler ise, günümüzdeki köy yerleşmelerini oluştururlar.

Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkes köylerinin çoğunluğunun nasıl kurulduğu burada yaşayan aileler tarafında bilinmektedir. Köylere göç yoluyla geldiğini belirtenler %81,2 oranındadır. Köylere daha sonra başka köylerden gelerek yerleşenler ise, %13,1 oranındadır. nasıl geldiğini bilmeyenler %5,7 'dir. Köylere nasıl geldiğini bilmeyenler çoğunlukla genç nüfustur. Yaşlılar, göç yoluyla gelinip yerleşildiğini kendilerinden öncekilerin aktardığını belirtmektedir.

Göç yoluyla gelip yerleşime açılan ve oluşturulan köylerde yaşayanların tümü Çerkes ailelerinden oluşmaktadır. Günümüzde köylerde tarım ve hayvancılık işlerinde çalışan, Çerkes olmayan aileler bulunsada bu aileler köylere mevsimlik olarak gelmekte, köyün yerleşik ailelerinden sayılmamaktadırlar. Bunun yanında Uzunyayla bölgesinde göç yoluyla boşalan birkaç köyde hiç Çerkes ailesi kalmamış, buralara Çerkes olmayanlar gelip yerleşmişlerdir. Örneğin, Eski Yassıpınar köyü bunlardan biridir.

Köylerde yaşayanların Çerkes olması köylerindeki ilişkileride etkilemektedir, birarada uyumlu bir yaşam süren köyler yanında köy içi ilişkilerde de bir uyum vardır. Köylerde sorun olmaması bu uyumlu yaşamın bir göstergesidir.

Köylerde; hırsızlık, kavga, kan davası, cinayet işlenmesi gibi olaylara hiç rastlanmaz. Bu uyumlu yaşam ilişkisinde, kültürel özelliklerin etkin bir belirleyiciliğe sahip olduğu söylenebilir. Köylerde en küçük düzeydeki olay, köy yaşlılarının (Thamade) müdahalesiyle engellenmekte, çözümlenmektedir. Yaşlı otoritesi, ilişkileri düzenlemede devreye girerken, aldığı kararların etkileri kesin ve katı biçimde uygulandığından caydırıcı özelliğide olabilmektedir.

Uzunyayla bölgesindeki köylerden kentlere bir nüfus akışı, göç vardır. Kentlere göç olmayan köy sayısı yok denecek kadar azdır. Köylerden göç çoğunlukla büyük kentlerdir, göçün en fazla olduğu kentlerin başında Kayseri gelmektedir, bunu Ankara, İstanbul gibi büyük iller izlemektedir.

Köylerden kentlere göçün en önemli iki gerekçesi eğitim görmek ve iş bulup çalışmaktır. Köylerde ilkokul dışında okul bulunmamaktadır, bu okulları bitiren gençler öğrenim görmek için zorunlu olarak kentlere gitmektedir.

Diğer yandan, köylerde tarımda makinalaşma sonucu ortaya çıkan iş gücünün bölgede değerlendirilememesi yanında, toprağın veriminin azalması, toprağın bölünmesi, iklim yapısı nedeniyle kış aylarının uzun sürmesi gibi nedenlerle aileler kentlere göç etmeye yönelmektedir.

Bölgedeki işletmeler aile işletmesi düzeyindedir. Bölgede hayvancılık önemini yitirmektedir. Böyle oluncada köyde yaşayan aileler, daha yüksek refah düzeyine ulaşabilmek için kentlere göç etmektedir. Köylerde kalanlar, orta yaş ve yaşlı kuşaktan insanlar ile onlara bakmakla yükümlü olanlardır. Yaşlı insanlar köy ortamını kendileri için daha uygun bulmakta köyden ayrılmayı düşünmemektedirler.

Köyde yaşayanlar köyelerinin gelecekleri konusunda (%51,3) "umutlu"dur, "çok umutlu" olanlar ise (%1,2) az sayıdadır. "Umutsuz" (%46,9) ve "çok umutsuz" (%0,6) olanların oranı ise yarıya yakındır.

Köylerde yaşayan yaşlı kişiler köylerin geleceğini kendileri için yeterli görürken, gençler konusunda böyle düşünmemekte, gençlerin kentlere gitmesini uygun görmemektedirler.

Köylerin geleceğinden umutsuz olanlar bunu, köylerin sosyo-ekonomik yönden gelişmemesiyle açıklamaktadırlar. Onlara göre, sosyo-ekonomik gelişmemişlik yaşam olanaklarının güçleşmesi demektir. Bu yüzden de daha iyi yaşam olanaklarına kavuşabilmek için ilk fırsatta kentlere göç etmek gerekmektedir.

Uzunyayla bölgesindeki köylerde, köy içi ilişkilerde sorun olmaması yanında komşu köyler arasında da sorunlara rastlanmaz. Uygulama araştırmasına katılan toplam 7 köyde %97,5 oranında komşu köylerle ilişkilerin "iyi" olduğu, %2,5 oranında da "orta" olduğu şeklindeki yanıtlarda bunu doğrulamaktadır.

Birarada yaşayan Çerkes köyleri iç içedir, ilişkiler gelişmiştir. Köyler karşılıklı olarak birbirinin aktivitelerine katılırlar, dayanışma ve yardımlaşma, görüşme ve karşılıklı alışveriş çok yoğun bir biçimde gerçekleştirilir.

Aralarında toplumsal dayanışma, yardımlaşma olan köyler, ortak kültürel değerlere sahip olmaktan dolayıda birbirlerine bağlılık gösterirler. Komşuluk ilişkilerini sürdürmede köyde yaşayanların Çerkes olması onlara göre %100 önemlidir. Çerkes olan köylerle daha kolay anlaşabileceklerine inanırlar. Bu yakın köyler arasında komşuluk ilişkileri yanında akrabalık ilişkileride gelişmiştir. Bölgede birbirine en uzak köylerde yaşayanlar bile birbirini tanır ve bir şekilde aralarında akrabalıkları vardır.

Çerkes olmayanlarla evlenmeme nedeniyle bölgede yaşayanlar, kız alıp-vererek akraba olmaktadır. Bunun yanında ortak ve farklı bir kültüre sahip olmakta köylerin kapalı yapısını sürdürmesinde etkilidir.

Ortak kültürün kendi içinde paylaşılması nedeniyle kapalılıklarını sürdüren köylerin, toplumsal aktivitelerine Çerkes olmayan köyler katılamazlar. Köylüler bunu Çerkes olmayanların gelenek ve görenekleri bilmemeleri, uyum sağlayamamaları ile açıklamaktadır.

Bölgedeki köylerde yaşayan Çerkesler birbirlerinin aktivitelerine çağrılı olmaksızın rahatlıkla katılabilirler. Bölgede yaşayanların dayanışmalarına en iyi örnek, düğün ve cenazelere katılımdır. Her ikisinde de köylerden toplu olarak gelmekte, gelenler bütün köylünün misafiri sayılarak hizmet edilmektedir.

Köylerde yaşayan ve uygulama araştırmasına katılmış olan hane reisleri bireysel anlamda kendi geleceklerini düşündüğünde, (%68,1) "umutlu" ve (%1,2) "çok umutlu" olduklarını belirtmiştir.

Orta yaş ve yaşlı kuşaktan olan bu insanlar, gelecekleri konusunda iyimser olmak yanında, kültürel kimliklerinde etkisiyle güçlü bir kişiliğe sahiptir. Bu kişiler kendilerini Çerkes kültürü kimliğinin taşıyıcısı, yaşatıcısı olarak görmektedir. Onlar için bu kültürel yapının devam etmesi önemlidir, ayrıca kültürel yapı devam ettikçede yaşamlarının anlamlı olduğu düşüncesindedirler. Yine bu insanlar içinde yaşadıkları koşullardan hoşnut olduklarını belirtmektedir.

Kendi geleceğinden (%30,7) "umutsuz" olanlar ise, yaşam koşullarının olumsuzlukları yanında, kültürel kimliklerini hızla kaybettikleri düşüncesindedir. Onlara göre, kendilerinden sonraki kuşaklar bu kültürel yapıyı koruyamayacak, Çerkes kültürünün özellikleri yavaş yavaş kaybolacaktır

Bu çalışmada ele alınan, "Uzunyayla bölgesindeki köylerde yaşayan Çerkeslerin kültürel yapısı ve kültürel yapılarındaki değişimler" konusunun bütün boyutlarıyla incelendiği söylenemez. Kültürel yapı araştırmalarında bu bütünü ele almak, eksiksiz araştırmak az rastlanan bir durumdur. Toplum bilim açısından bölgedeki Çerkeslere yönelik ilk araştırma olan bu çalışmadaki eksiklikler, gelişen ve değişen şeyleri gözlemleyerek yapılacak yeni araştırmalarla giderilebilecektir.

Yapılan araştırmalarla ulaşılabilecek olan, bütünü açıklayabilme durumunda; kültür mozayığının bir parçası olarak kabul edilen Çerkeslerin kültürel birikimlerinde, kültür zenginliğimize kazandırılmasını sağlayacaktır.

Dinamik bir yapıya sahip olan, değişen ve gelişen kültürü, bilimsel yaklaşımlarla ele aldığımızda açıklayabiliriz ancak. Kültürü değişmez kabul etmek, öğelerini dondurmaya kalkmak onun kaybolmasına katkıda bulunmak anlamına gelir. Yine kültürü yok saymakta insanları aynı sonuca götürür.

Uzunyayla bölgesindeki köylerde yaşayan Çerkeslerin kültürel yapısı, içinde yaşadıkları toplumun kültürel yapısından farklılıklar göstermektedir. Bunları ortaya çıkartarak, kültürümüze kazandırmak onu zenginleştirecektir. Buda, bundan sonra yapılacak bilimsel çalışmalar ve araştırmalarla mümkündür.

SUMMARY

In this study I tried to evaluate cultural structure of the circassians and what is the changes of their cultural structures. The circassians are living in the Uzunyayla (Long plateau) region. Uzunyayla region is located between Sivas and Kayseri cities.

Circassians are send into exile from Caucasia by Russia in 1864. At the end of the Russia and Caucasia war they migrated different country of the Middle East and Europe and especially Anatolia.

Different references said that the circassian population is approximetely 1.500.000. people during the migration in Anatolia. After the migration the circassian are located in the different regiens at the Anatolia by the government. The Uzunyayla region is most important region for the circassians. Because in this area the population density of the circassian is higher then the other areas.

In Uzunyayla region 65 villages are located. As the other region in Uzunyayla also great important people migrated from village to city but still great amount of people are living in this area.

In this study 7 villages was chosen as a sample of this study from 65 villages. 160 house chief was chosen from this 7 village and application from was applied this people and the results of this application were eveluated.

The first section of this study includes, "the aim of the study", "the mefhod and the tecnigues which are used", "population and sample", and also "hypothesis of the study".

In the second section I try to explain "concepts" which are used in the study. I also tried to explain the circassians and their cultural structure. And what is the economic structure of the circassians in the Uzunyayla region and the changes of their cultural structure before and after migration.

In the third section 7 villages which are chosen as sample of this study tried to eveluate the "socio-cultural structure", economic and geogrephical structure of the villages.

The forth section includes application form, the questionnaire, inventions and comments.

In the fifth section the results of the data are eveluated. And also in this section includes the "references", "application form", "geogrephical map and photos".

According to the results of this study we saw that circassians try to keep their cultural structures. These cultural structures are "wedding ceremony", "social interactions", "using circassian language", "marriage with circassians", "respect to the old people", funeral ceremony", "traditions and customs".

At the same time some of the cultural structures of the circassians are changed. These are "tradition and customs", "music", "not using the horse", "wedding ceremony".

Although some of the cultural structures of the circassians are changes in Uzunyayla region. The circassians try to protect their cultural structure since 1864.

This study is the first one which is done in the Uzunyayla region about circassians. Of course the study has some of the deficiency. But we hope that if some of the person is going to make investigations about this subject and they use this study as a references.

Circassian culture is the most important step in Turkey's cultural structure. So this culture must be study. This is very important for the Turkey and it's cultural structure.

KAYNAKÇA

- AKŞİT, B.
1985 Köy Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme, Turhan Kitabevi, Ankara.
- ARI, O.
1985 Köy Sosyolojisi Okuma Kitabı, Boğaziçi Ün. Yayını, İkinci Baskı, İstanbul.
- ARGUN, G.Y.
1990 Abhazya'da Yaşam ve Kültür, Çev.Hayri Ersoy-Yalçın Karadağ, Nart Yayıncılık, İstanbul.
- AYDEMİR, İ.
1988 Kuzey Kafkasyalıların Göç Tarihi, Kendi Yayını, Ankara.
- AYDEMİR, İ.
1991 Muhaceretteki Çerkes Aydınları, Kendi Yayını, Ankara.
- ASLAN, C.
1992 Sosyo-Kültürel Değişim ve Kuzey Kafkasyalılar, Özden Matbası, Ankara.
- ALİ YÜCEL, H.
1984 Kültür Üzerine Düşünceler, T.İş Bankası Yayınları, No.142, Ankara.
- ANDREVS, P.A.
1992 Türkiye'de Etnik Gruplar, Çev. Mustafa Kıpüşoğlu, ANT-Tümzamanlar Yayıncılık, İstanbul.
- BERKUK, İ.
1958 Tarihte Kafkasya, İstanbul Matbası, İstanbul.
- BLACK, C.E.
1986 Çağdaşlaşmanın İtici Güçleri, Çev.Fatih Gümüş, T.İş Bankası Yayınları, Ankara.
- BERZEG, S.E.
1985 Gurbetteki Kafkasyadan Belgeler, Kendi Yayını, Ankara.

- ÇELİK, O.
1992 İngiliz Belgelerinde Türkiye ve Kafkasya, Gelişim Matbası, Ankara.
- DOLLOT, L.
1991 Kitle Kültürü ve Bireysel Kültür, Çev.Özlem Nudralı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- DEMİRKAN, R.
1992 Üç Şekerli Demli Çay, Çev.M. Kemal Okan, Real Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul.
- ERDENTUĞ, N.
1981 Türkiye'de Çağdaşlaşma Eğitim Kültür Münasebetleri, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.
- ERDENTUĞ, N.
1971 Sün Köyünün Etnolojik Tetkiki, Ayyıldız Matbası, İkinci Baskı, Ankara.
- EMİROĞLU, V.
1972 Edilli Köyünün (Akçakoca) Kültür Değişmesi Bakımından İncelenmesi, Varol Matbası, Ankara.
- ERSOY,H.-KAMACI,A.
1992 Çerkes Tarihi, Tümzamanlar Yayıncılık, Birinci Baskı, İstanbul.
- GÜLEÇ, C.
1992 Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi, Verso Yayınları, Ankara.
- GÜVENÇ, B.
1984 İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- GÜVENÇ, B.
1985 Kültür Konusu ve Sorunlarımız, Remzi Kitabevi, İkinci Baskı, İstanbul.
- HANÇERLİOĞLU, O.
1982 Toplumbilim Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.

- HANÇERLİOĞLU, O. 1982 Felsefe Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- İLİN, M.-SEGAL, E. 1985 İnsan Nasıl İnsan Oldu, Çev. Ahmet Zekeriya, Yeni Dünya Yayınları, Beşinci Baskı, İstanbul.
- KONGAR, E. 1972 Toplumsal Değişme, Bilgi Basımevi, Ankara.
- KANBOLAT, Y. 1989 Reyhanlı İlçesinde Türkmen Aşiretlerinin Durumu ve Kuzey Kafkas Göçmenleri, Bayır Yayınları, Ankara.
- KONGRE BİLDİRİLERİ 1976 I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, IV. Cilt, Gelenek Görenek ve İnançlar, DSİ. Matbası, Ankara.
- KOÇKAR, T.M. 1979 Kafkas Halk Dansları, Şamil Eğitim ve Kültür Vakfı Yayını, İstanbul.
- KULA, B.O. 1992 Demokratikleşme Süreci ve Eleştirel Kültür Bilinci, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- MALİNOVSKİ, B. 1990 İnsan ve Kültür, Çev. Fatih Gümüş, Verso Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara.
- OZANKAYA, Ö. 1982 Toplumbilime Giriş, S Yayınları, Dördüncü Baskı, Ankara.
- ORTAK 1990 Sürgünde Kafkasya, Kaf Yayınları, İstanbul.
- ORTAK 1977 Kafkasya Üzerine Beş Konferans, Kafkas Kültür Derneği Yayını, İstanbul.
- ÖZBAY, Ö. 1990 Mitoloji ve Nartlar, Kafdağı Yayınları, Ankara.

- ÖZDEMİR, Z.A.
1985 Avşarlar ve Dadaloğlu, Dayanışma Yayınları, Birinci Baskı, Ankara.
- ÖZBEK, B.
1991 Çerkes Tarihi Kronolojisi, Kendi Yayını, Ankara.
- SENCER, M.-IRMAK, Y.
1984 Toplumbilimlerinde Yöntem, Say Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul.
- SEMİNER BİLDİRİLERİ
1971 Türkiye'de Sosyal Araştırmaların Gelişimi, Hacettepe Üniv. Yayını, Ankara.
- ŞENER, C.
1984 Çerkes Ethem Olayı, Okan Yayınları, Dördüncü Baskı, İstanbul.
- SOYSÜ, H.
1993 Kavimler Kapısı -1, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- TAN, M.
1981 Toplumbilime Giriş, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Yayını, Ankara.
- TEZCAN, M.
1984 Sosyal ve Kültürel Değişme, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Yayını, No.129, Ankara.
- TÜRKDOĞAN, O.
1988 Değişim-Kültür ve Sosyal Çözülme, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayını, İstanbul.
- TÜRKDOĞAN, O.
1971 Malakan'ların Toplumsal Yapısı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Atatürk Üniv. Basımevi, Erzurum.
- TÜRKDOĞAN, O.
1977 Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları, Dede Korkut Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul.
- UYGUR, N.
1984 Kültür Kavramı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

ANKET ÖRNEĞİ

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Yüksek Lisans tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen bu araştırmada "Uzunyayla bölgesinde yaşayan Çerkeslerin kültürel yapısı ve kültürel yapılarındaki değişmelerin" tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Sorulara içtenlikle yanıt vereceğinize inancım ile teşekkür ederim.

Köyün Adı ;

Hane No ;

Anket Soruları

1- Cinsiyeti

a-E

b-K

2- Yaşınız

3- Öğrenim durumunuz.

a-Okuryazar değil

b-Okuryazar

c-İlkokul mezunu

d-Ortaokul mezunu

e-Lise mezunu

f-Yüksekokul mezunu

4- Evinizde aşağıdakilerden hangileri bulunmaktadır.

a-Televizyon

b-Radyo-teyp

c-Telefon

d-Halı,kilim

e-Masa,sandalye

f-Karyola-kanepeler

g-Koltuk takımı

ğ-Buzdolabı

h-Çamaşır makinası

5- Ne kadar sıklıkla gazete,dergi,kitap vb. okursunuz.

a-Hergün

b-Haftada bir

c-Ayda bir

d-Üç ayda bir

e-Altı ayda bir

f-Başka (Belirtiniz).....

6- Çalışmadığınız zamanlarda neler yaparsınız.

a-Arkadaşlarımla sohbet ederim

b-Radyo-TV. izlerim

c-El sanatları ile uğraşırım

d-Kahveye giderim

7- TV-Radyo gibi araçlar.

- a-Dilimizi konuşmamızı engelliyor b-Yayınlar kültürümüze yabancı
c-Çocukların yetişmesini olumsuz etkiliyor d-Genel kültürümüz artıyor
e-Boş vakitlerimizi değerlendiriyoruz f-Başka(Belirtiniz).....

8- Aşağıdakilerden hangilerini gerekli görüyorsunuz.

- a-Muska b-Büyü c-Nazar
d-Ziyaret e-Adak f-Başka(Belirtiniz).....

9- İşi-Uğraşı.

- a-Çiftçilik b-Hayvancılık c-Ticaret d-Serbest

10- Tarımda hangi araçları kullanıyorsunuz.

- a-Karasaban b-Traktör c-Biçerdöver d-Tırpan

11- Geliriniz ihtiyaçlarınızı karşılamaya yetiyormu.

- a-İhtiyacımı karşılamaya yetiyor b-İhtiyacımı karşılamaya yetmiyor
c-Ek işler yapıyorum d-Halimden memnunum

12- Aileniz kaç kişiden oluşmaktadır.

- a-Köyde oturan..... b-Köyde oturmayan.....

13- Ailenizde Çerkesce konuşanların sayısı kaç kişidir. (.....)

14- Çerkesce'yi nerede ve nasıl öğrendiniz.

- a-Aile içinde b-Çevremde c-Her ikisinde birden

15- Günlük ilişkilerinizde aile içinde hangi dili kullanıyorsunuz.

- a-Türkçe b-Çerkesce c-Her ikisinde

16- Çocuklarınıza Çerkesce öğretiyormusunuz. NEDEN

- a-Öğretiyorum.....
b-Öğretmiyorum.....
c-Özel çaba harcamıyorum.....

17- Sizce çocukların yetiştirilmesinde en çok kimler etkilidir.

- a-Anne b-Baba c-B. Anne d-B. Baba
e-Ailenin bütün üyeleri birden f-Akrabalar g-Çevredekiler

18- Çocuklarınızın öncelikle kimlerle evlenmesini istersiniz. NEDEN

- a-Çerkes'le.....
b-Çerkes dışında.....
c-Fark etmez.....

19- Genç kız ve erkeklerin toplantılar (Zexes) düzenlemesinin sizce anlamı nedir.

- a-Kaynaşmalarını sağlıyor b-Geleneklerimizi yaşatıyor
c-Kişiliklerini geliştiriyor d-Bir anlamı yok e-Başka(Belirtiniz).....

20- Kız ve erkek arasındaki flört (Kaşen'lik) ilişkisinin anlamı sizce nedir.

- a-Cinslerin birbirini tanımasını sağlıyor b-Birbirlerini seçmede yararlı oluyor
c-Hayata hazırlıyor d-Geleneklerimizi yaşatıyor
e-Bir anlamı yok f-Başka(Belirtiniz).....

21- Çerkeslerde kızlarınve erkeklerin evlenme yaşı kaçtır.

- Evlenme yaşı Evlenme yaşı
a-Kızlarda..... b-Erkeklerde.....

22- Sizin evlenme şekliniz nasıl oldu.

- a-Kaşenlik yaparak b-Kaçtık c-Görücü usulü ile
d-Başka (Belirtiniz).....

23- Evlenmelerde başlık parası alınıyor mu.

- a-Evet b-Hayır c-Bazen

24- Ailenizde hiç boşanma olayı gerçekleşti mi.

- a-Evet b-Hayır

25- Ailenizde hiç yakın akraba (Amca, hala, teyze, dayı, oğlu yada kızı) evliliği oldumu.

- a-Evet'se kimle..... b-Hayır

26- Aile içinde kadının yeri nasıldır.

- a-Ev içi işleri yapar b-Ev dışındaki işleri yapar c-Her ikisinide yapar

27- Ev'in gelini'nin ailenin yaşlılarıyla konuşmamasının anlamı sizce nedir.

.....

28- Evli karı-kocanın yaşlılarla birarada görülmesi gibi bir durum sizce.

- a-Doğrudur..... b-Yanlıştır..... c-Önemli değildir.

29- Yaşlı kişilere adı ile hitap etmek sizce.

- a-Doğrudur..... b-Yanlıştır..... c-Önemli değildir.

30- Ailede ve toplumda yaşlılara yönelik önemli davranışlar sizce hangileridir.

- a-Saygı gösterilir b-Kararlarda belirleyicidir
c-İtaat edilir d-Danışılan kişilerdir

31- Aile kararlarında en çok kimler etkilidir.

- a-Ailenin en yaşlısı b-Anne ve baba
c-Çocuklar-gençler d-Ailenin bütün üyeleri

32- Ailede Çerkes dışındakilerle evlilik oldumu.

- a-Evet b-Hayır

33- Çerkes olmayanlarla evlilik yapılmamasının nedeni nedir.

- a-Dilin kaybolması b-Gelenek ve göreneklerin kaybolması
c-Uyum sağlayamamak c-İrkin farklılaşması d-Başka (Belirtiniz).....

34- Çerkes Folklor oyunlarını biliyormusunuz.

- a-Tümünü biliyorum b-Çoğunu biliyorum
c-Bir kısmını biliyorum d-Hiç bilmiyorum

35- Nişan, nikah, düğün vb. törenleri nasıl yapıyorsunuz.

- a-Çerkes geleneklerine uygun b-Türk toplumu geleneklerine uygun
c-Her ikisinede uygun d-Fark etmez

45- Köyünüzden başka yerlere göç var mı.

Başka köylere Kasabaya Kente Başka ülkelere

a-Evet.....

b-Hayır.

46- Köyünüzün geleceğini düşündüğünüzde.

a-Çok umutluyum b-Umutluyum c-Umutsuzum d-Çok umutsuzum e-Hiçbiri

47- Komşu köylerle ilişkileriniz hangi düzeydedir.

a-İyi

b-Orta

c-Kötü

48- Komşu köylerle ilişkilerinizde bu köyün Çerkes köyü olması önemli midir.

a-Evet

b-Hayır

c-Kısmen

49- Çerkes olmayan komşu köyler toplumsal aktivitelerinize (Nikah, nişan, düğün vb.) katılıyormu.

a-Evet

b-Hayır

c-Kısmen

50- Kendi geleceğinizi düşündüğünüzde.

a-Çok umutluyum

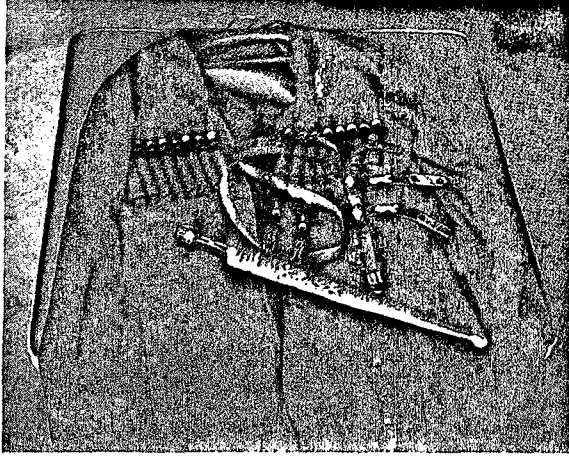
b-Umutluyum

c-Umutsuzum

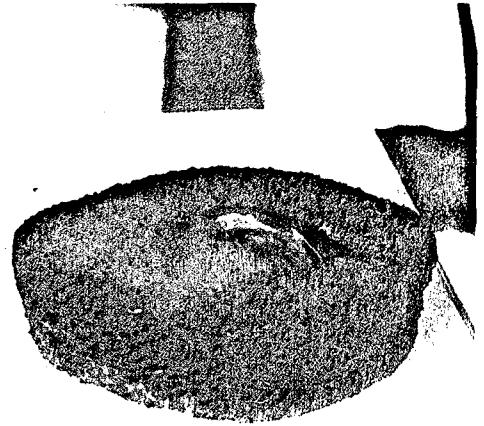
d-Çok umutsuzum

e-Hiçbiri

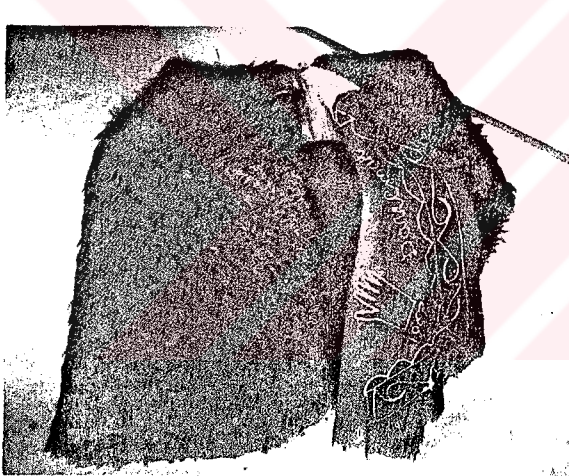
ÇERKEZ KÜLTÜRÜNE AİT EŞYALAR

RESİM 1
"Çerkeska"

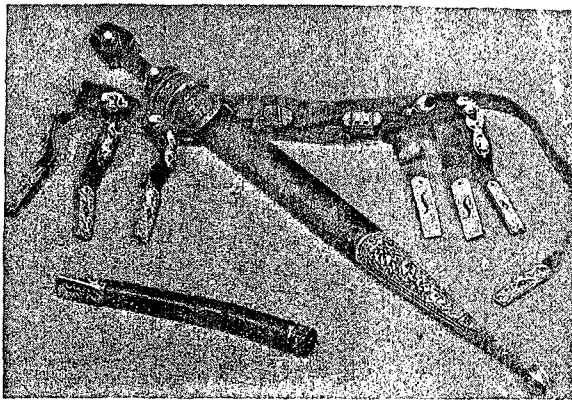
RESİM 2
"Kalpak"

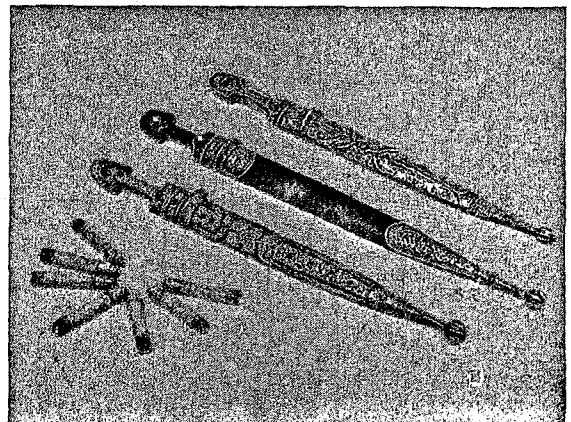
RESİM 3
"Yamçı"

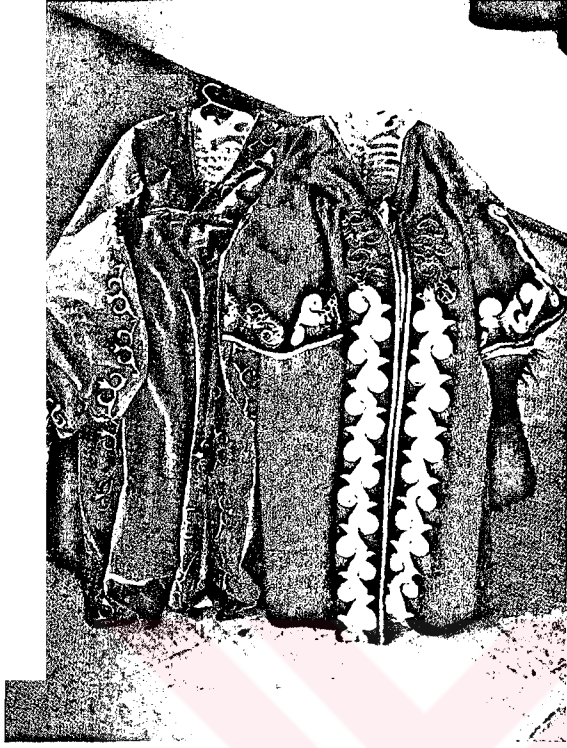
RESİM 4
"Kama Saplari"

RESİM 5
"Kama, Kemer ve Hazir"

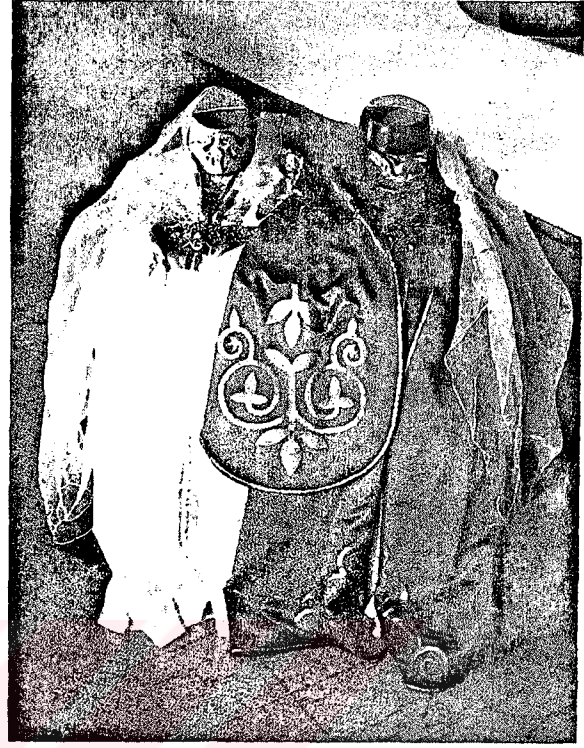

RESİM 6
"Kama ve Hazirlar"

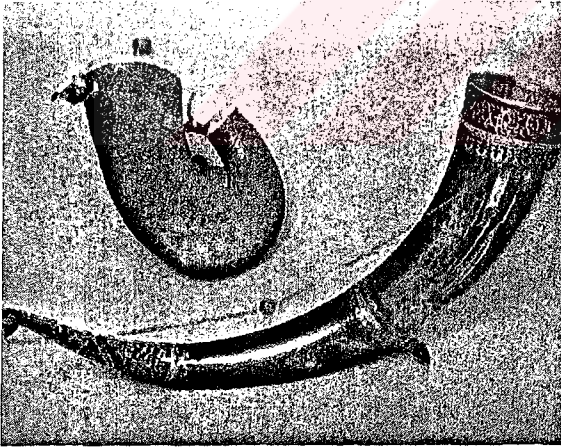

RESİM 7

"Kaftanlar"

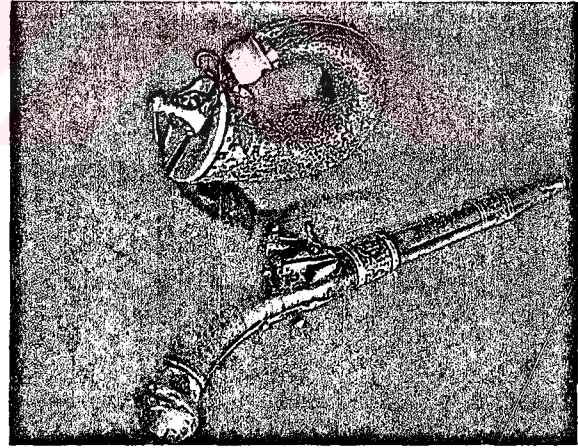

RESİM 8

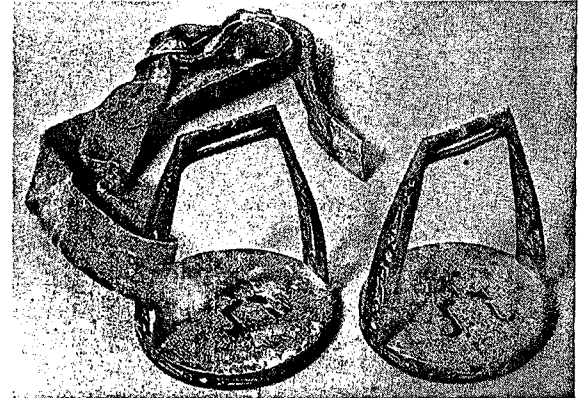
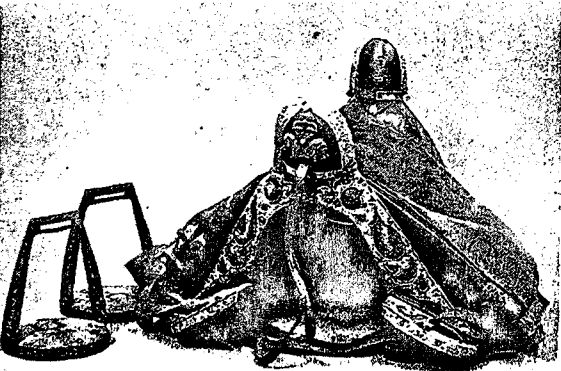
RESİM 13

"Gümüş işlemeli boynuz kadeh ve barutluk"

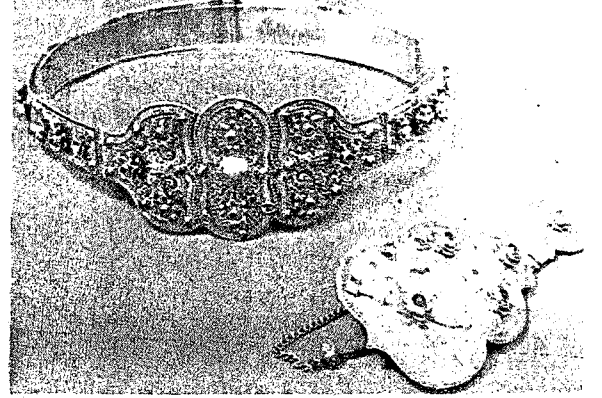
RESİM 14

"Gümüşlü tabanca ve barutluk"

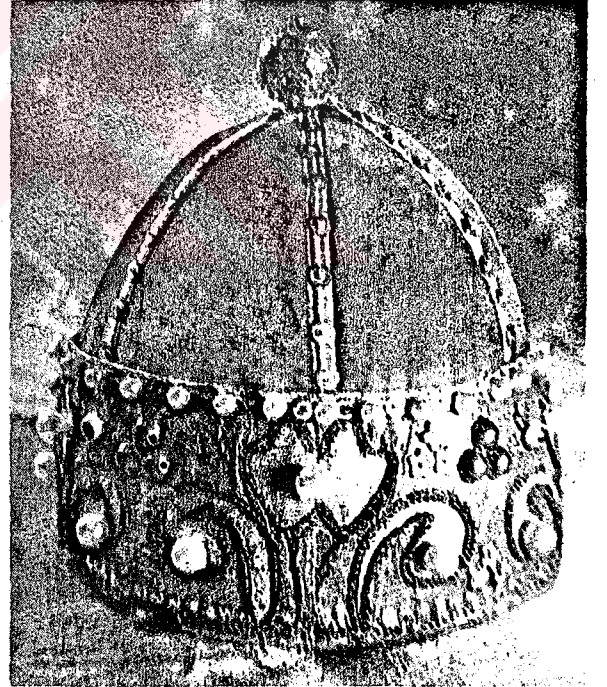
RESİM 9
"Kemer"

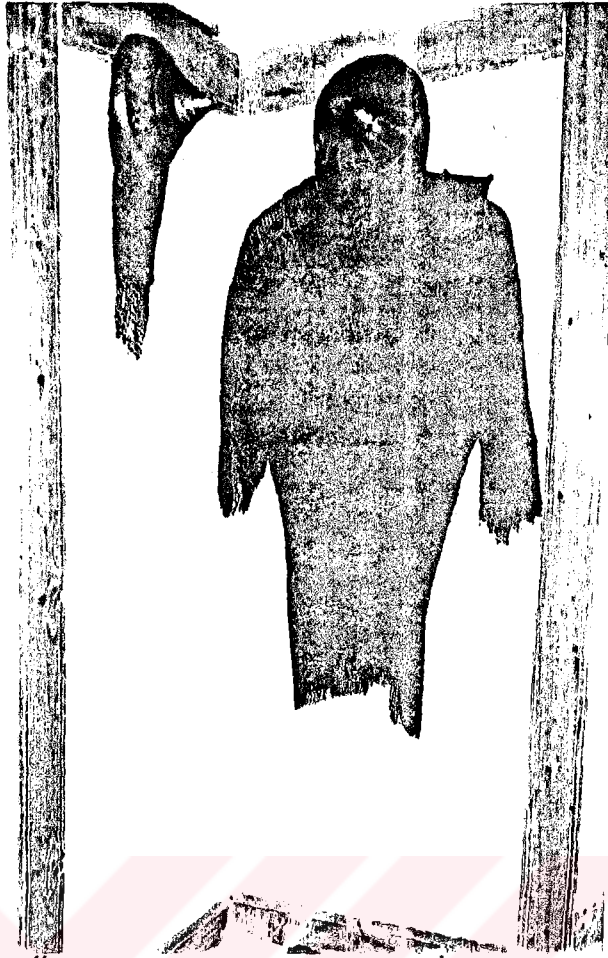
RESİM 10
"Kemer"

RESİM 11
"İçlik üzeri gümüş işlemler, göğüslük ve kemer"

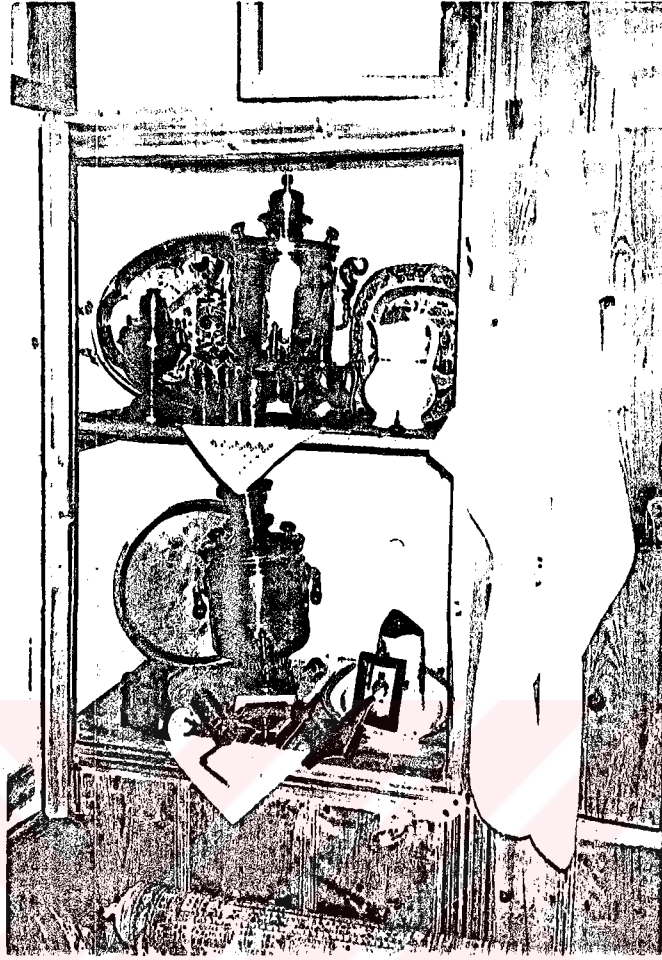

RESİM 12
"Başlık"

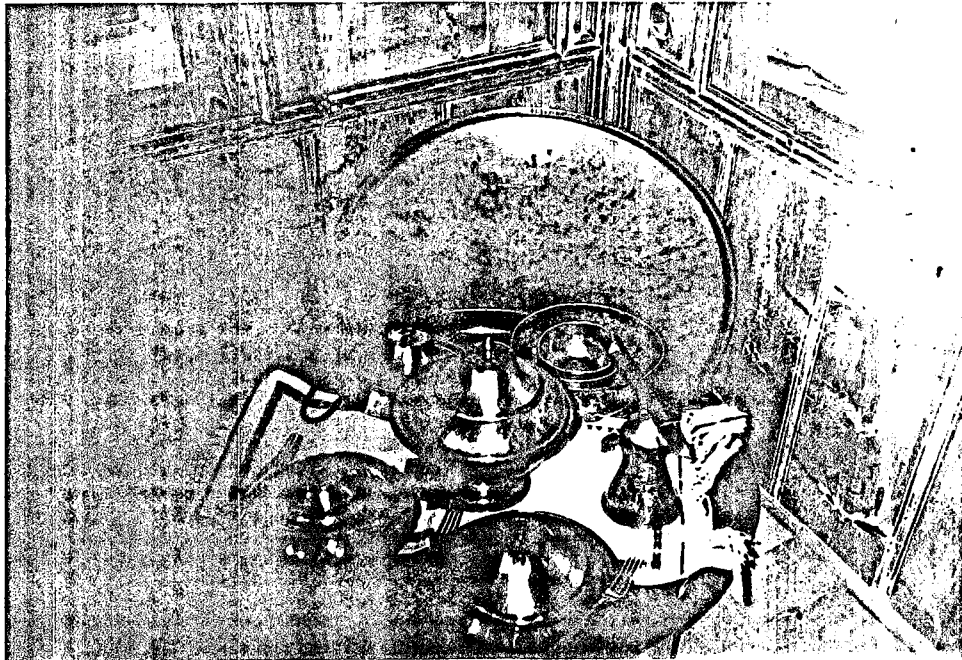

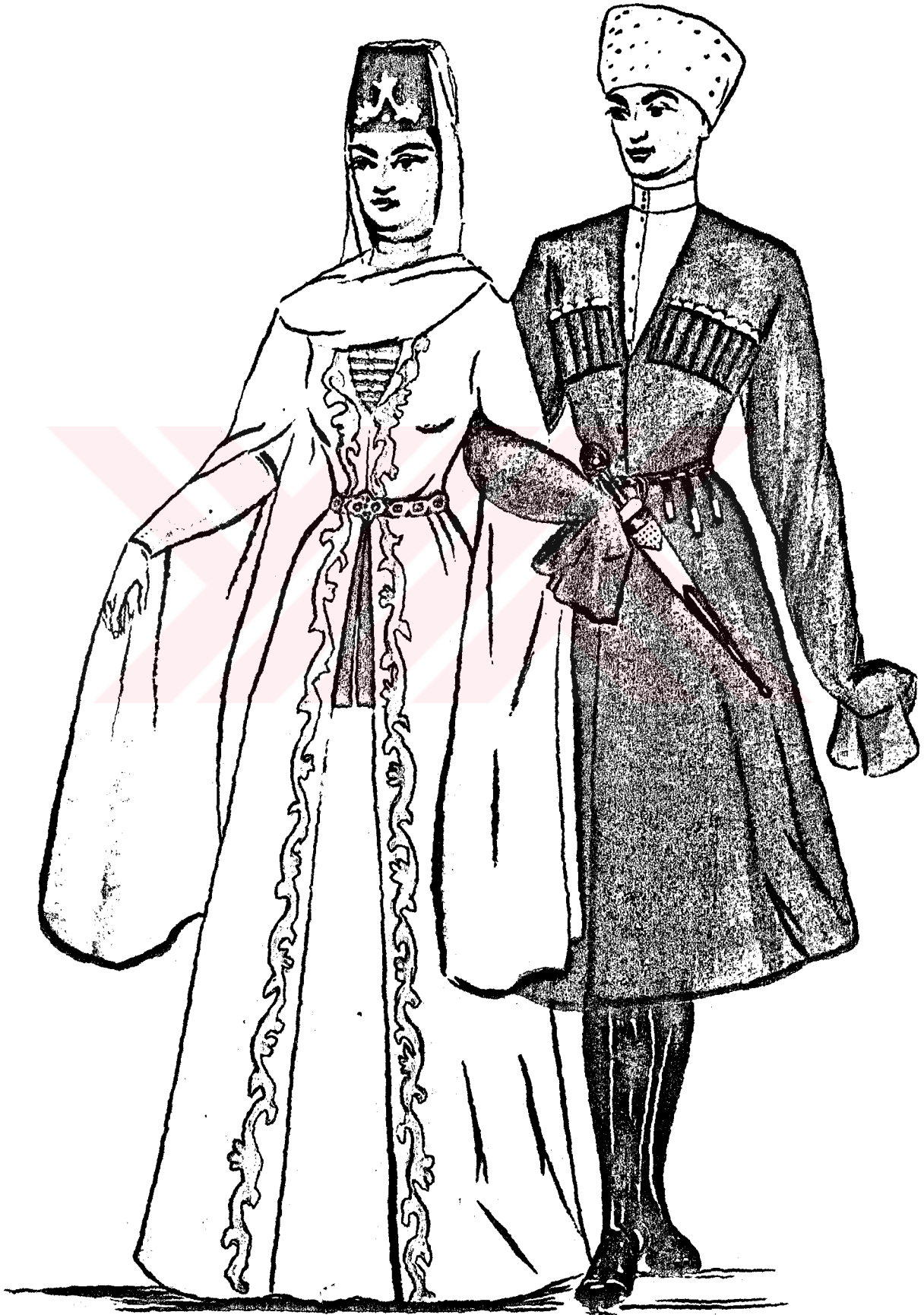
KÖYLERDE HALEN KORUNAN ESKİ ÇERKES
EŞYALARI VE KIYAFETLER

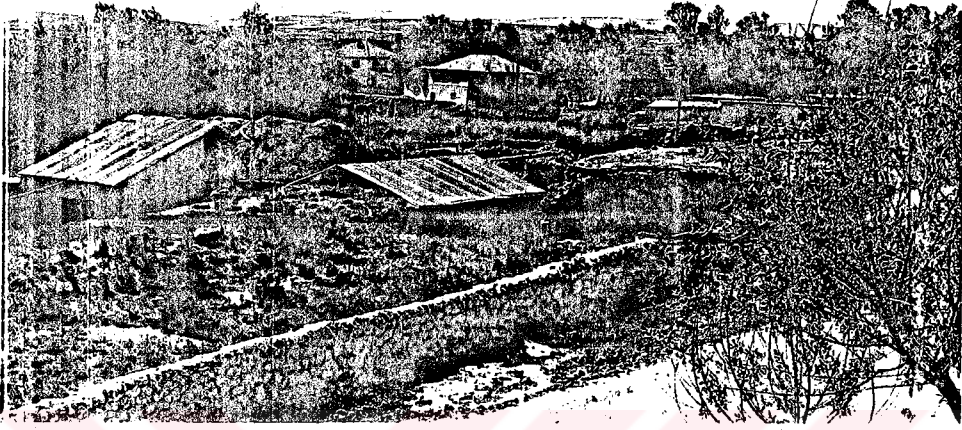

UZUNYAYLA BÖLGESİNDEKİ ÇERKES KÖYLERİNDE HALEN
KORUNAN ESKİ ÇERKES EŞYALARI.

CERKES KIYAFETLERİ İÇERİSİNDE GENÇ KIZ VE ERKEK

UZUNYAYLA BÖLGESİNDEKİ ÇERKES KÖYLERİNDEN
GÖRÜNÜMLER

